

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
YÖNETİM VE ORGANİZASYON BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE KADININ
SİYASAL KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIMI:
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİNDE ÖRNEK BİR UYGULAMA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Doç. Dr. Meltem Onay Özkaya

Sinem KABASAKAL

Manisa, 2007

**YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU**

Tez No:

Konu:

Üniv. Kodu:

Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: KABASAKAL

Adı: SİNEM

Tezin Türkçe adı: Türkiye'de Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı: Celal Bayar Üniversitesinde Örnek Bir Uygulama

Tezin Yabancı adı: Women's Participation in Political Decision Making Process in Turkey: A Case Study in Celal Bayar University

Tezin Yapıldığı

Üniversite: CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ **Enstitü:** SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ **Yılı:** 2007

Diğer Kuruluşlar

Tezin Türü: 1. Yüksek Lisans X
2. Doktora
3. Tıpta Uzmanlık
4. Sanatta Yeterlilik

Dili: Türkçe
Sayfa Sayısı:134
Referans Sayısı:136

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Doç. Dr.

Adı: Meltem

Soyadı: Onay Özkaya

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1. Kadının Siyasal Katılımı
2. Kota Politikaları
3. Seçim Sistemleri
4. Demokrasi
5. Kadın Siyasetçilerin Profili

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Women's Political Participation
2. Quota Politics
3. Election Systems
4. Democracy
5. Woman Politicians' Profile

Tarih: 15.02.2007

İmza:

TEŞEKKÜR

Tezimin başından sonuna kadar değerli yardım ve katkıları ile beni yönlendiren, bana her konuda destek olan, bilgi ve deneyimleri ile çalışmamın her aşamasında gece gündüz demeden desteğini ve yardımını esirgemeyen, ihtiyaç duyduğum her an yanımda olan ve beni her konuda yüreklendiren çok değerli danışmanım Doç. Dr. Meltem Onay Özkaya'ya teőekkürü borç bilirim.

Anketin yapılması aşamasında her türlü katkıyı sunarak yardımı esirgemeyen Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dekanı Prof. Dr. İbrahim Erol ile Akhisar Meslek Yüksek Okulu Sekreteri Sultan Taşkıran'a ve ayrıca anketin yorumlanması sırasında bana yardımcı olan Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Ekonometri Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. İpek Deveci Karakoç'a, Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakóltesi Araç. Gör. Burçin Ataseven'e, Akhisar Yaprak Tütün İşletme Müdürlüğü Müdür Yardımcısı Ali Baki'ye verdikleri tüm emeklerden dolayı teőekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans yapmam konusunda bana cesaret veren ve her ihtiyaç duyduğumda yanımda olan Celal Bayar Üniversitesi Öğr. Gör. İlham Yılmaz'a teşekkür ederim.

Değerli bilgi ve deneyimlerini paylaşarak tezime katkı sunan Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Siyaset ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Tülay Özüarman'a teőekkürlerimi sunarım.

Tüm UBYO asistanlarına yardım ve katkılarından ötürü teőekkürü borç bilirim.

Ayrıca araştırmamın başından sonuna kadar desteğini esirgemeyen eşim Murat Kabasakal başta olmak üzere tüm ailem ve arkadaşlarıma teőekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Türk kadınının toplum içindeki yerini tespit etmeye çalışırken, Türklerin tarih sahnesine çıktıkları ilk döneme dönmek gereklidir. Bu dönüş yolculuğu, Orta Asya’da kurulan Hun İmparatorluğu ile başlar; Osmanlı İmparatorluğu’na kadar gelir ve son olarak da, Cumhuriyet dönemiyle sona erer. Bütün bu dönemler, dikkatli bir şekilde irdelendiğinde, kadının toplumda ne ölçüde kabul görüp görmediğinin ipuçlarını verebilir.

Bu çalışmanın temel amacı; kadının siyasete katılma isteğini etkilediği düşünülen altı değişkenin, birbirileri üzerindeki etkilerini tespit edebilmektir. Bu değişkenler arasında; “kadının kişilik özellikleri, aile içi eğitim, siyaset yapan kişilerin karakteristik özellikleri, seçim sistemi ve kadının siyasete katılımına yardımcı olacak “kota politikaları” na yönelik düzenlemeler, toplumun kültürel yapısı ve toplumun kabul ettiği cinsiyet rolü, eğitim kurumları ve eğitim sistemi ile siyasi parti tüzüklerinde yapılacak değişiklikler” bulunmaktadır. Bu amaca ulaşabilmek için, Celal Bayar Üniversitesinde okuyan 500 kız öğrenciye araştırmanın önermelerine yönelik olarak hazırlanmış bir anket formu dağıtılmış, verilen yanıtlar doğrultusunda, istatistiki analizler yapılarak, faktörler arasındaki ilişkiler gösterilmeye çalışılmıştır.

Kadınların siyasete katılımını etkileyen en belirgin faktörlerin; “aile içi eğitim”, “kişilik yapısı” ile “toplumun kültürel yapısı ve toplumun kabul ettiği cinsiyet rolü” olduğu görülmüştür. Yapılan bu araştırmanın, siyasete ya da siyasi faaliyetlere katılmanın ve ilgilenmenin, demokrasinin temel taşlarını oluşturmada önemli bir zemin hazırlamasının yanı sıra, bireylerin neden “siyasetle ve kamu olaylarıyla” ilgilenmek istemediklerini göstermesi açısından, geniş bir bakış açısı sunabileceği düşünülmektedir.

ABSTRACT

To determine the role of Turkish women we must firstly go back to the periods of Turks' entering to the history scene. This rotation begins with the Hun Empire founded in the Middle Asia, goes on to the Ottoman Empire and finally it ends at the Republic period. All of these periods, if analyzed carefully, give us the clues of women' being accepted or not in the society.

The main goal of this research is to determine the effects of the seven variables thought to effect the participation wish of woman in politics on the each other. These variables include 'the woman's personality characteristics, family education, the characteristic traits of politicians, culturel structure of society and gender roles accepted by society, regulations intended for 'quota politics' aiding to the participation of woman in politics in the election system, education foundations and changes in the education system and politic parties' charters'. To achieve this goal, questionnaire forms developed according to hypotheses of the research were distributed to 500 female students studying at the Celal Bayar University, the relations between factors are tried to prove by conducting statistical analyses based on the answers.

The main factors affecting the participation of the women in politics are 'family education and personality characteristics' and 'culturel structure of society and gender roles accepted by society'. It is thought that this research will give us a broad perspective of why the individuals don't want to deal with 'political and state concerns' as well as the participation and being interested in politics or political activities set a background to develop the headstones of democracy.

İÇİNDEKİLER

YÖK DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU.....	I
TEŞEKKÜR.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ.....	XI
EKLER LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	XV

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH BOYUNCA DÜNYADA VE TÜRKİYEDE KADIN

A. BATI TOPLUMLARINDA KADIN.....	1
B. TÜRK TOPLUMUNDA KADIN.....	3
1. Eski Türkler'de Kadın.....	3
2. İslamiyetin Kabulünden Sonra Kadın.....	5
3. Selçuklu Döneminde Kadın.....	7
4. Osmanlı Döneminde Kadın.....	8
5. Milli Mücadele Döneminde Kadın.....	13
6. Cumhuriyet Döneminde Kadın.....	14
a. Tek Partili Süreçte Kadın.....	14
b. Çok Partili Süreçte Kadın.....	20

İKİNCİ BÖLÜM
KADIN – ERKEK EŞİTLİĞİ

A. EVRENSEL İLKELER.....	24
1. Eşitlik Politikalarının Anayasası: CEDAW.....	27
2. Dünya Kadın Konferansları.....	30
3. Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi Kararları.....	31
B. EŞİTLİK İÇİN KOTA POLİTİKALARI.....	33
1. Cinsiyet Kotası Nedir ve Neden Gereklidir?.....	33
2. Kota Türleri.....	34
a. Sabit Kota.....	35
b. Oranlı Kota.....	35
c. Boş Koltuk Kotası.....	36
3. Kota Uygulamaları.....	36
a. Dünya'da Kota Uygulamaları.....	36
b. Türkiye'de Kota Uygulamaları.....	39
C. SİYASETTE KADININ TEMSİLİ SORUNU.....	40
1. Seçim Sistemleri.....	40
a. Çoğunluk Sistemi	42
a.a. Tek İsimli (Dar Çerçeve) Tek Turlu Çoğunluk Sistemi	43
a.b. Tek İsimli (Dar Çerçeve) İki Turlu Çoğunluk Sistemi.....	43
a.c. Listeli Çoğunluk Sistemi.....	43
b. Nispi (Orantılı) Temsil Sistemi.....	44
c. Yürürlükteki Türk Seçim Sistemi.....	45
2. Dünya'da ve Türkiye'de Kadının Siyasi Temsili.....	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KADINLARIN SİYASETE AKTİF KATILIMI

A. SİYASAL KATILMA.....	49
1. Kavramsal Yapı.....	49
2. Siyasal Katılma Türleri.....	53
a. Bireysel Siyasal Katılma.....	55
b. Toplumsal Siyasal Katılma.....	56
B. SİYASAL KATILMAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	56
1. Siyasal Katılmayı Etkileyen Toplumsal Faktörler	56
a. Toplumun Yapısı.....	57
b. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	57
b.a.Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rollerini Oluşturan Dişil ve	
Eril Özellikler	58
b.b. Çağdaş Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	59
b.c. Siyasal Kültür ve Cinsiyetçi Zihniyet: Siyasette Egemen	
Erkek Modeli	59
c. Grup Üyeliği, Aile ve Toplumsal Sınıf.....	61
d. Meslek ve Statü.....	61
2. Siyasal Katılmayı Etkileyen Kişisel Faktörler.....	62
a. Cinsiyet Faktörü.....	62
b. Yaş Faktörü.....	63
3. Siyaset Yapan Kadınların Profilleri.....	63
a. Siyaset Yapan Kadınların Siyasete Katılım Nedenlerine Göre	
Profilleri.....	65
a.a. Ailelerindeki Erkekler Adına Siyaset Yapan Kadınlar.....	65
a.b. Siyasette Bağımsız Kadınlar.....	66
b. Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım Gösteren Kadın Tipleri.....	66

4. Siyasal Partiler ve Liderlerin Kadın Adaylara Bakış Açısı.....	68
a. Siyasal Partilerde Kadınların Siyasete Katılımını Engelleyen	
Faktörler	68
b. Siyasal Partilerin Kadın-Erkek Eşitliği Politikaları	69
c. Siyasal Partilerin Örgüt Modelleri ve Kadın Kollarının	
Güçsüzlüğü	69
d. Siyasal Parti Yöneticilerinin Kadın-Erkek Eşitsizliğine	
Duyarsızlığı	70
e. Parti Liderleri Oligarşisi.....	70
5. Siyasal İlgisizlik (Depolitizasyon).....	70
a. Gelişim Sonucu Ortaya Çıkan Siyasal İlgisizlik.....	71
b.Siyasal Katılım Yollarının Tıkanması Sonucu Ortaya Çıkan Siyasal	
İlgisizlik.....	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADININ SİYASAL KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIMI İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK UYGULAMA

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNERMELERİ.....	74
1. Araştırmanın Amacı.....	74
2. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	75
3. Araştırmanın Modeli ve Önergeleri.....	76
4. Araştırmanın Ön Kabulleri.....	78
B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	78
1. Veri Toplama Yöntemi.....	78
2. Veri Analiz Yöntemi.....	79
C. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME.....	80
1. Araştırmanın Demografik Bulguları.....	80

a. Doğum Yeri Değişkeni.....	80
b. Doğum Yılı Değişkeni.....	81
c. Bölüm Değişkeni.....	82
d. Kız Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeyi Değişkeni.....	82
e. Kız Öğrencilerin Babaları ile İlgili Mesleki Değişken.....	83
f. Kız Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeyi Değişkeni.....	83
g. Kız Öğrencilerin Anneleri ile İlgili Mesleki Değişken.....	84
h. Kız Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Değişkeni.....	84
2. Araştırmanın Önermelerine Yönelik Yapılan Analiz Sonuçlarının Genel Bulguları ve Değerlendirilmesi	85
a. Siyasetle İlgilenen Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma Düzeyi.....	85
b. Ailenin Siyasetle İlgilenme Düzeyi ile Çocuklarını Siyasete ve Kamu Sorunlarına Yönlendirmesi	86
b.a. Ailenin Politika İle İlgilenme Düzeyi	87
b.b. Ailede Politik Olayların Tartışılma Düzeyi.....	87
b.c. Siyaset ve Kamu Olayları ile İlgili Sorulara Ailelerin Verdiği Yanıtların Yeterlilik Düzeyi	88
b.d. Siyaset ve Kamu Olayları ile İlgili Yayınları Takip Etme Düzeyi.....	88
b.e. Siyasi Düşünceleri İfade Etme Düzeyi.....	88
b.f. Siyaset ile İlgilenmeye Teşvik Edilme Düzeyi.....	89
c. Eğitimcilerin Kız Öğrencileri Siyaset ve Kamu Olaylarına Yönlendirme Düzeyi	90
d. Toplumun Atfettiği Cinsiyet Rolünün Benimsenme Düzeyi.....	91
e. Seçim Sisteminde Yapılan Düzenlemelerin Siyasal Katılımı Etkileme Düzeyi.....	92
f. Siyasetçi Kadın Profili.....	93
3. Araştırmanın Önermeleri ve Değerlendirme Sonuçları.....	95

a. Siyaset ile İlgilenen Kız Öğrenciler ve Siyaset ile İlgilenmeyen Kız Öğrenciler Arasındaki İlişkinin Tespiti	95
b. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Aile İçi Eğitim Arasındaki İlişkinin Tespiti.....	99
c. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Seçim Sisteminde Yapılacak Düzenlemeler Arasındaki İlişkinin Tespiti ..	102
d. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Eğitim Sistemi ve Öğretmenler Arasındaki İlişkinin Tespiti	105
e. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Siyasetçi Kadın Profili Arasındaki İlişkinin Tespiti	107
f. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini Arasındaki İlişkinin Tespiti	110
D. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
KAYNAKÇA.....	119
EKLER.....	129

ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil No	Şeklin Adı	Sayfa No
Şekil-1	Araştırmanın Modeli.....	76

Tablo No	Tablonun Adı	Sayfa No
Tablo 1:	Türkiye’de Siyasal Yaşamda Kadın.....	21
Tablo 2:	Dünyada Kota Uygulayan Siyasi Partilerden Örnekler.....	38
Tablo 3:	Parlamentolardaki Kadın Temsili ve Seçim Sistemleri.....	41
Tablo 4:	Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Uygulandıkları Dönemler.....	47
Tablo 5:	Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rollerini Oluşturan Dişil ve Eril Özellikler.....	58
Tablo 6:	Kız Öğrencilerin Doğum Yılı Gruplaması.....	81
Tablo 7:	Kız Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Bölümler.....	82
Tablo 8:	Kız Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeyi.....	82
Tablo 9:	Kız Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeyi.....	83
Tablo 10:	Kız Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu.....	84
Tablo 11:	Ailelerin Çocuklarını Siyasetle ve Kamu Sorunlarıyla İlgilenmeye Yönlendirme Durumları.....	89
Tablo 12:	Eğitmenlerin Siyasete ve Kamu Olaylarına Yönlendirme Durumu.....	91
Tablo 13:	Toplumsal Cinsiyet Rolünü Benimseme Durumu.....	92
Tablo 14:	Seçim Sisteminde Yapılan Düzenlemelerin Siyasetle İlgilenmeye Yönlendirme Durumu.....	93
Tablo 15:	Kadın Siyasetçi Profiline İlişkin Durum.....	94
Tablo 16:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilenme Durumları.....	95

Tablo No	Tablonun Adı	Sayfa No
Tablo 17:	Siyasetle İlgilenme ile İlgili Televizyon Programlarını İzleme İlişkisi.....	97
Tablo 18:	Siyasetle İlgilenme ile İleride Siyasete Girme Düşüncesinin İlişkisi.....	97
Tablo 19:	Siyasetle İlgilenme ile Gazetelerde Konu ile İlgili Olay ve Makaleleri Takip Etme İlişkisi.....	98
Tablo 20:	Gelecek Hedefleri İçinde Siyasetin Bulunma Durumu ile Gazetelerde Konu ile İlgili Olay ve Makaleleri Takip Etme İlişkisi.....	99
Tablo 21:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Aile İçi Eğitimin Frekans Tablosu	100
Tablo 22:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Aile İçi Eğitimin İlişkisi	100
Tablo 23:	Ailede politikayla İlgili Kişilerin Bulunması ile Siyasetle İlgilenmenin İlişkisi.....	101
Tablo 24:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısı ile Seçim Sistemindeki Düzenlemelerin Frekans Tablosu	102
Tablo 25:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısı ile Seçim Sisteminde Yapılacak Düzenlemelerin İlişkisi.....	103
Tablo 26:	Gelecek Hedefleri İçinde Siyasetin Bulunma Durumu ile Siyasi Parti Tüzüklerini Bilme İlişkisi	104
Tablo 27:	Gelecek Hedefleri İçinde Siyasetin Bulunma Durumu ile Kota Politikaları Hakkında Bilgi Sahibi Olma İlişkisi	105

Tablo No	Tablonun Adı	Sayfa No
Tablo 28:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Eğitimcilerin Siyasete ve Kamu Olaylarına Yönlendirme Yönündeki Tutumlarıyla İlgili Frekans Tablosu.....	106
Tablo 29:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Eğitimcilerin Siyasete ve Kamu Olaylarına Yönlendirmeleri İlişkisi.....	106
Tablo 30:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olması ile Siyaset Yapan Kadın Politikacıların Frekans Tablosu.....	107
Tablo 31:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Siyaset Yapan Kadın Politikacıların İlişkisi.....	108
Tablo 32:	Siyasetle İlgilenme Düzeyi ile Kadın Siyasetçiler Hakkında Görüşlerin İlişkisi	109
Tablo 33:	Kadın Siyasetçilerin Sorumluluklarını Yerine Getirme Düzeyi ile Kız Öğrencilerin Siyasete Girme İstekleri İlişkisi	110
Tablo 34:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Bir Kişilik Yapısına Sahip Olması ile Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Frekans Tablosu.....	111
Tablo 35:	Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Bir Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerini İlişkisi.....	111
Tablo 36:	Kabul Edilen Ana Önermeler.....	114
Tablo 37:	Kabul Edilmeyen Ana Önermeler.....	115

EKLER LİSTESİ

Ek No	Ek Adı	Sayfa No
Ek - 1	Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı Anketi	129

GİRİŞ

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde; iktidarın, bireylerin yaşamı, toplumun, ülkenin geleceği için vereceği kararların meşru olabilmesi için, iktidarın bu kararlardan etkilenenlerce seçilmesi ve onların tercihlerini yansıtması temel ilkedir. Bu ilke, herkesin seçme hakkına sahip olmasını ve siyasi karar organlarında toplumun dengeli temsil edilmesini gerektirmektedir.

Türkiye'de nüfusun yarısını oluşturan kadınlar, 1934'te seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlar, ancak 70 yıldan fazla süredir, siyasi karar organlarında yok denecek kadar az oranda temsil edilmişlerdir.

Bu çalışmada kadınların siyasi karar organlarında yer almamalarının nedenleri ve bu konuya engel teşkil eden unsurlar belirlenmeye çalışılmıştır.

Yapılan çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tarih boyunca dünyada ve Türkiye'de kadının konumu ile ilgili değişme ve gelişmeler ele alınmıştır. Türk toplumunda kadın başlıklı bölümde, Türklerin Orta Asya'da tarih sahnesine çıkışlarında, İslamiyet'in kabulünde, Selçuklu, Osmanlı, Milli Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerinde kadının toplum içindeki yeri ve rolünden söz edilmiştir.

İkinci bölümde; kadın erkek eşitliği ile ilgili düzenleme ve uygulamalar ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ilk olarak evrensel ilkelerden bahsedilmiş ve bu kapsamda; eşitlik politikalarının anayasası olarak kabul edilen CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi), Dünya Kadın Konferansları ile Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Kararları ele alınmıştır. İkinci bölümün devamında kadının siyasete katılımını olumlu yönde etkileyeceği düşünülen kota politikaları ve seçim sistemleri ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Üçüncü bölümde; siyasal katılma ile ilgili kavramsal analizler ve siyasal katılmayı etkileyen faktörler ele alınmıştır. Siyasal katılmayı etkileyen faktörler kısmında; toplumsal faktörler, kişisel faktörler, siyaset yapan kadınların profilleri, siyasal partiler ve liderlerin kadınlara bakış açısı ile siyasal ilgisizlik yer almaktadır.

Dördüncü ve son bölümde ise; araştırmanın amacı ve önemi ifade edilmiştir. Araştırmanın önermelerini test edebilmek için yapılan analizler açıklanmıştır. Analiz sonuçları dikkate alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuş ve literatüre katkıda bulunacağı tahmin edilen öneriler getirilerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİH BOYUNCA DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KADIN

A. BATI TOPLUMLARINDA KADIN

Bilimsel olarak Homo Sapiens'in yani günümüz insanının yaklaşık 30.000 yıl önce yaşadığı kabul edilmektedir. Bunun 20.000 yılı anaerkil, son 10.000 yılı ataerkil düzendedir. Evlilik kurumunun geçmişi ise günümüzden 4.000 yıl öncesine dayanmaktadır.

Batı toplumunda, Doğu toplumunda olduğu gibi, özellikle tek tanrılı dinlerin çıkışı ile birlikte kadının toplumsal statüsü ikinci planda konumlanmıştır. Tek tanrılı dinlere değin kadının erkeğe eşit bir konumu olduğu görülmektedir. Toplumsal üretimin bölüşüm şekli, kadın ile erkeğin toplumsal rollerini de belirlemektedir. İlkel toplumda insanlık, kadın ve erkeği ile ortak bir üretim faaliyeti içinde bulunmaktadır. Mülkiyet ilişkileri gelişmemiş, artı değer henüz ortaya çıkmamıştır. Kadının toplumsal rolünün ikinci plana itilmesinin temel koşullarından biri olan mülkiyet ilişkilerinin oluşmaması, ilkel toplumda kadını erkeğe eş bir konumlamaya tabi tutmuştur (Berktaş, 2000, s.17-18).

Batı ve Doğu toplumlarında mülkiyet ilişkisinden çok, soyun sürmesi, doğurganlık gibi özelliklere önem verilmektedir. Bu nedenle doğurganlık yeteneğine sahip kadın, toplumun en önemli unsuru olarak görülmektedir. Nitekim babanın ispatlanamayacağı ancak annenin kimliğinde hiçbir şüphenin söz konusu olamayacağı gerçeğinden hareketle soy, kadın üzerinden sürmektedir. Soyun belirleyicisi kadındır. Bu doğal yetenekten dolayı kadın, ilkel toplumlarda önemli bir statüye sahip olmuştur (Morgan, 1987, s.144; Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayını, 1991, s.63; Kohlhagen, 2004, s.111).

Tektanrılı dinlerin ortaya çıkışı devlet mekanizmasının da oluşmaya başladığı döneme denk düşmektedir. Bu dönemde uzunca bir süre tüm dünyada hakim olan anaerkil dönem de sona ermektedir. Ataerkil döneme geçişle birlikte toplumsal erk tümüyle erkeğin hakimiyetine geçmiştir. Bu dönemden sonra kadın hızla toplumda ikincil konuma doğru sürüklenmektedir (Berktaş, 2000, s.128).

Ataerkil ideoloji şekillenmeye başladığında, erkeği rasyonellik (akıl/zihin), uygarlık ve kültür ile; buna karşılık kadını irrasyonellik, doğa ve duygusallık ile özdeşleştirmektedir (Berktaş, 2003, s.152).

Devlet olgusu erkeğin egemenliği altında gelişmiştir. Din ise devletin çıkış döneminde devletin bekasını sürdüren bir rol üstlenmiştir. Devlet ve din olgusunun iç içe olması, din olgusunun da ataerkil bir perspektifte gelişimini doğal kılmıştır. Tüm tektanrılı dinlerde kadın, erkeklerin hakimiyetini ve denetimini gerektiren, dolayısıyla kontrol edilmesi ve çeşitli haklarının kısıtlanması gerektiği bir toplumsal öge durumuna gelmiştir. Kadının denetimi başta bedeni üzerinde kurulmaya çalışılırken zamanla siyaset mekanizmasından uzak tutulması hatta hiçbir suretle varlık göstermemesi şeklini almıştır (Berktaş, 2000, s.128).

Kadının bedeni üzerindeki hakimiyet, mülkiyet ilişkileri ile sıkı bir bağlantı içindedir. Her şeyin sahibi olan erkek, kadının da sahibidir. Dolayısıyla kadın alınıp satılabilinen, üzerinde her türlü tasarruf hakkının bulunabileceği bir meta durumundadır. Özellikle soyun süreğenliği olgusunun kadından erkeğe geçmesi ile birlikte erkek, soyunun saflığını ve katışıksızlığını korumak üzere kadının cinselliği üzerinde tam bir tahakküm kurmuştur. Ancak kadın üzerindeki bu denetim elbette hiçbir zaman erkek için söz konusu olmamıştır (Berktaş, 2000, s.129).

Batıda kadın nice yüzyıllar boyunca erkeğe bağımlı, onun buyruğu altında ve her şeyden önce yuvaya bağılı olarak yaşamıştır. Toplumun tüm yapıları, kurumları erkeğe öncelik tanırken, kadına daha aşağı bir durumu reva görmüş ve etkinliğini kısıtlamıştır (Caporal, 1982, s.13).

Uyanış devri doğal hukuk düşüncesinin tüm insanların yaratılıştan eşit oldukları görüşü ile kadın sorunu güncel bir görünüş kazanmış bu tarihten başlayarak kadına tüm alanlarda eşit haklar istenilmeye başlanmıştır. Özellikle kadının da kamu görevlerinde etkin olması, bağımsız bir meslek sürdürebilmesi, erkeklerle aynı öğrenim olanaklarına ve ailede daha iyi bir pozisyona kavuşması gerektiği vurgulanmıştır. Fransız Devrimi bu isteklerin yayılmasını sağlamıştır (Gören, 1998, s.1).

B. TÜRK TOPLUMUNDA KADIN

1. Eski Türkler’de Kadın

Türklerin Orta Asya’da varlık gösterdikleri tarihten, İslam dininin kabul edildiği 8. yüzyılın ortalarına kadar olan ilk dönemde, Türk kadını, toplumsal konum açısından büyük ölçüde erkek ile eşitti. Orta Asya’da Hun hâkimiyetinin sürdüğü devirlerde devletin başı Hakan, eşi Hatun ile birlikte devleti temsil ederdi (Doğramacı, 1989, s.1). Hatun, siyasi konuşmalar ve elçilerin kabullerinde hazır bulunup, harp meclislerine katılırdı. Hatunların, Hakan'ın yokluğunda Terken unvanı ile yönetici olabildiği ve yönetimlerinde, ok atmakta usta, atlı kadın birliklerinin bulunduğu bilinmektedir. Bu dönemde kadınlar, kale muhafızı, vali ve sefir olabilir aynı zamanda ticaret de yapabilirlerdi (Arat, 1980, s.50).

Hun kadınları erkekler ile eşit şekilde eğitilirler, ülke savunmasına erkekler ile birlikte katılırlardı. O dönemin yazılı ilk belgeleri olan Orhun kitabelerinde Türk kadınından saygı ile bahsedilmektedir (Doğramacı, 1989, s.1).

Eski Türklerde, kadında aranan meziyetler; annelik duygusu, kahramanlık, sadakat ve misafirperverlik idi. Aile, sağlam kurallara bağlıydı, evlenme resmi nikah ve tören ile yapılırdı. Evlilik sırasında erkek, kızın ailesine “kalıng” denilen bir para veya mal verirdi. Dış evlilik biçimi (exogami) esas idi. Eski Türklerde, tek eşlilik (monogami) geçerliydi fakat, ölen kardeşin dul kalan eşi ve üvey anne ile evlenme geleneği (leviratus) de görülmektedir (Cin, 1974, s.278).

Ziya Gökalp’e göre eski Türkler “hem demokrat, hem de feminist” idiler. Türklerdeki feminizmin birinci nedeni, toplumda var olan demokrasi, ikinci nedeni ise Türklerin o zamanki dini olan Şamanizm’in, kadındaki “kutsal” güce dayanmasıydı. Hukuksal açıdan kadın ile erkek tamamen eşitti (Kışlalı, 2003, s.179).

Bu dönemde; savaş kararlarında, siyasi toplantılarda, sosyal ilişkilerde her zaman Hun kadınlarının, eşlerinin yanında yer aldıkları görülmektedir. Ailede çocukların sorumluluğu sadece babaya verilmezdi. Anne de bunu paylaşırdı. Bu aile tipi, Germen kabilelerinde olduğu gibi kadınla erkeğin aynı sorumluluğu paylaştığı aile tipine benzeyen bir sistem temeline dayanırdı. Yine bu dönemde evli kadın kutsal sayılır, ona hakaret edenler şiddetle cezalandırılırdı. Kızlar kendileri ile evlenmek isteyen erkeklerle düello ederler, yendikleri kişi ile evlilik yapmazlardı. Bu gelenek kadınların da erkekler gibi iyi kılıç kalkan kullanmak üzere yetiştirildiklerini ve erkekler gibi mücadele ettiklerini, yani her yönü ile erkeklere denk olduklarını göstermektedir (Doğramacı, 1989, s.2).

Eski Türk kadınında örtünme ve erkeklerden kaçma yoktur. Şerafettin Turan, Arap gezgini İbni Fadlan’ın, onuncu yüzyıldaki Türk kadınının yabancı erkeklerden bile kaçmadığını ve “bedeninin hiçbir yerini saklamadığını” görerek, hayretler içinde kaldığını aktarmaktadır. Aynı kaynağa dayanarak, Bulgar Türklerinde kadınlarla erkeklerin bir arada nehirde yıkandıklarından söz edilmektedir. Timurlenk’in 1404’te Semerkant’ta verdiği bir ziyafete, erkeklerin yanı sıra kadınların da katıldıklarını, Kastilya Elçisi Klaviya anılarında yazmıştır. Hatta 1860’larda oraları gezen Macar Türkolog A. Vambéry, göçebe Türklerde kadınların erkeklerden kaçması gibi bir

davranış olmadığını anlatmaktadır (Kışlalı, Siyaset Bilimi, 2003, s.180).

2. İslamiyet'in Kabulünden Sonra Kadın

8. yüzyılın başlarında tek tek, daha sonra ise topluca İslam dinini kabul eden Türklerde, zamanla Arap ve İran kültürünün etkileri baş göstermiştir. Bilindiği gibi İslamiyet Arap ülkelerinde doğmuştur ve Arap kültürünün, gelenek ve göreneklerinden etkilenmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulü ile zaman içinde, Arap geleneklerinin yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Türklerde İslam dininin iki geleneği kadının iyice gerilemesine neden olmuştur. Bu geleneklerden biri, kadının inzivaya çekilmesi diğeri ise, erkeğin birden fazla kadınla evliliğidir.

İslamiyet'in ilk zamanlarında Türk kadınlarının öğretmen, şair ve hatta asker olarak görev yaptıkları ve geri planda olmadıkları görülmektedir. Fakat zamanla Müslümanların farklı kültürlerle ilişki kurmaları kadına bakış açılarının değişmesine neden olmuştur. Bu sürede kadınlar sadece çarşafa sokulmakla kalmayıp eve kapatılarak sosyal yaşamlarından da men edilmiştir (Doğramacı, 1993, s.16).

Türkler Müslümanlığı kabul ettikten sonra büyük ölçüde Arap dünyasının etkisine girmişler ve özellikle kadınla ilgili geleneklerinde, anlayışlarında önemli değişmeler olmuştur. Nitekim nikah sırasında gelin hazır bulunmazdı ve onun evlenmeye rızası, vekili bir erkek tarafından açıklanır ve imam bunun üzerine nikahı kıyardı. Evlenmenin anlamı ve anlayış şekli, kadınla erkek arasındaki eşitsizliği çok açık olarak göstermekteydi (Velidedeoğlu, 1968, s.5).

Bu dönemde erkek birden fazla kadınla evlenmekteydi. Eski hukukta erkeğin karısını boşama hakkı sınırsızdı. Kadın, kocasının ağzından çıkacak bir tek kelime ile terk edilebilirdi. Ancak istenirse nikah sırasında kadının ileride kocasını boşayabileceği kabul edilebilirdi. Bunun olabilmesi için, bu hakkın daha nikâh sırasında erkek tarafından kadına tanınması gerekirdi. Ancak böyle olunca kadın da kocasını tek

tarafli olarak boşayabilirdi (Yılman, 1994, s.48-49).

Evlenmede yaş sınırı da bulunmamaktaydı. Beşikteki bir kızla aynı durumdaki bir erkek, istenirse (ileride kabul edip etmeme hakkı bulunmakla birlikte) velileri tarafından evlendirilebilirdi. Yine eski hukuka (İslam) göre ana hiçbir zaman çocuğun velisi olamazdı ve baba öldüğünde, çocuğa bir vasi (yönetici) atanırdı. Mirasta kadın, erkeğe oranla (duruma göre) yarım, dörtte, yedide veya sekizde bir pay alabilirdi. Mahkemede iki kadının tanıklığı bir erkeğe eş tutulmaktaydı. Cumhuriyet öncesinde Türk kadınının kamu meclislerine seçme ve seçilme hakları olmadığı gibi, yönetim görevlerine atanmayı isteme hakları da bulunmamaktaydı. “Kadınların düşünme ve uygulama konusunda yetenekleri eksik bulunduğundan onlar, vali ve başkan olamazlar” (dı) (Velidedeoğlu, 1968, s.6- 8).

İslamiyet’in kabul edilmesi ile birlikte, Türklerin toplumsal yaşayışları, değer yargıları, aile anlayışları vb. özellikleri, yeni bir sürece girmiştir. İslamiyet yalnızca, inanca dayanan, uhrevi özellikleri olan bir din olarak kalmamış, toplum ve aile yaşantısını düzenleyen özellikleri ile topluma yeni bir şekil vermiştir. İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed’e vahiy yoluyla inen Kuran-ı Kerim, bu dinin temel kaynağıdır. Kuran, Arap toplumunun ve İslamiyet’i kabul eden diğer toplulukların, hayatla ilgili kurallarını belirlemek için yeterli olmuştur. Ama zamanla, toplumlar geliştikçe ve büyüdükçe, hadis ve sünnetlere; bu da yeterli olmayınca, kıyas ve icma yöntemlerine ihtiyaç duyulmuştur. Böyle olunca da dinin en temel konularında bile farklı yorumlar, farklı bakış açıları ortaya çıkmıştır (Kırkpınar, 2001, s.57- 58).

İslam’ın kadına bakış açısını, kadınla ilgili olarak getirdiği kuralları anlayabilmek için İslam öncesi Arap toplumlarında kadının hangi koşullar içinde yaşadığını ve konumunu bilmekte yarar vardır. Kuran’ın “cahiliye” dönemi diye adlandırdığı İslam öncesi Arap toplumlarında, kadın Türk toplumlarının aksine, toplumun en aşağılanan öğesini oluşturmaktadır. Bazı hayvanlar örneğın deve bile, kadından değerli sayılmaktadır. Kız çocuklarının ölüme terk edildiği, hatta diri diri gömüldüğü

bilinmektedir. Kız çocuk doğuran analar cezalandırılmakta, kadın mal gibi satılmakta, kocanın ölümünden sonra miras olarak devredilmektedir. Erkek istediği sayıda kadınla evlenebilir, ve kadını dilediği zaman terk edebilirdi. Kadınlar erkeklerden daha az yemekle yetinmek zorundaydılar. Aytunç Altındal'a göre bu dönem "kadının insan olup olmadığı bile tartışma konusu" haline gelmiştir (Kışlalı, Siyaset Bilimi, 2003, s.180- 181).

İslam dini Arap kadını bu konumdan almış ve erkeğin yarısı kadar haklara sahip olduğu bir duruma getirmiştir. Bu gelişme İslam'ı kabul eden Arap kadını için büyük bir ilerleme ancak Türk kadını açısından da aynı ölçüde bir gerileme anlamı taşımaktadır. (Othman, 2006, s.339; Brown, 2006, s.417)

3. Selçuklu Döneminde Kadın

Türklerin 10. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra, eski örf ve adetlerinin bir süre daha devam ettiği belirtilebilir. 14. yüzyılda yaşamış olan İbn Batuta'nın Seyahatnamesi'nde bu durum açıkça görülebilmektedir. İbn Batuta, o devirde ne sarayda, ne de halk arasında, sünni bölgelerde bile kadınların örtündüğüne rastlanmadığını, bütün törenlere katılıp erkeklerle birlikte oturduklarını, Anadolu'daki kadınların serbestliğinin hiçbir müslüman memleketinde görülmediğini belirtmektedir (Parmaksızoğlu, 1971, s.79-80).

13. yüzyılda İran kültürünün yayılmış bulunduğu kentlerde oturanlar, Farsça konuşmakta ve yazmaktaydılar. Resmi din Selçuklu Sultanlarının inançları doğrultusunda, medreselerde öğretilmekte olan sünni müslümanlıktı. Fakat nüfusun esasını göçebelerin oluşturduğu kırlarda durum değişti, merkezi gücün zayıfladığı bölgelerde ve dağlık yörelerde boy beyleri ve töreler baskındı. Kentlerde koyu bir sünni müslümanlığı yanında 13. ve 14. yüzyıllarda, tarikatlar merkezinde gelişen, dervişlerin yaydığı, İslamın çok özümsemediği, şamanlığa yatkın, heterodoks olarak nitelendirilen bir İslami biçim de yaşanmaktaydı (Ocak, 1999, s.53-59).

4. Osmanlı Döneminde Kadın

Türkler Anadolu'da hatta Osmanlı Devleti'nin kuruluş sıralarında bile, Orta Asya'daki kadın-erkek eşitliğine dayalı geleneklerini büyük ölçüde korumuşlardır. Bu dönemde henüz harem yoktur, kadınların yüzleri açıktır. Örtünme ancak Fatih'ten sonra, özellikle Bizans'la ilişki içine girilmesinin etkisi ile başlamıştır. Birden fazla kadın ile evlenmek, harem oluşturmak gibi uygulamalar daha çok saray ve saray çevresinde yerleşmiştir. Evlenmede kızın rızasının alınması giderek kaybolurken, boşanma sadece kocanın bir hakkı durumuna gelmiştir. İslam'ın etkisi ile mirasta kadının payı azalmış ve mahkemelerde iki kadının tanıklığı bir erkeğe eşit sayılmıştır. Kadın eğitim olanaklarından yoksun bırakılmıştır. Kadının sokağa çıkması sınırlandırılmış hatta bazı dönemlerde tamamen yasaklanmıştır (Kışlalı, Siyaset Bilimi, 2003, s.182).

Osmanlı İmparatorluğunda Harem uygulamasının, İran ve Bizans kültürünün etkisi ile oluştuğu genel olarak kabul edilen bir görüştür. Kanuni döneminden, 17. yy ortalarına kadar, hanedan kadınlarının saltanat sürdüğü bir dönemden bahsetmek mümkündür. Bu dönemde, hanedan kadınları, özellikle saltanat sahibi sultanların anneleri saray içinde ve dışında sultanlara naiblik yaparak başrol oynamışlardır. Valide sultan için ulaşılmaz kalan tek saltanat yetkisi, Osmanlı ordusuna şahsen komutanlık etmektir. Ulemanın pek hoşuna gitmeyen, 16. ve 17. yüzyıllarda artan bu politik güç, dış politikada da önemli bir etkinlik göstermiştir (Peirce, 1998, s.34-35).

16. yüzyıldan Tanzimat'a kadar olan dönemde, kadınlar için çıkarılan bütün fermanlarda, kadınların kapanması istenmektedir. Kadınların kıyafeti üzerinde ısrarcı bir şekilde durulmakta ve toplum içindeki davranış şekillerinin nasıl olması gerektiği konusunda ayrıntılı kurallar getirilmektedir (Coşkun, 2001, s.37)

Osmanlı toplumu, zaman zaman sultanın örfi hukukuyla tamamlanan İslam hukukunun, şeriatın, egemen olduğu bir toplumdur. Şeriat, kadınların erkeklere göre

“doğal” olarak ikincil, aşağı konumda olduklarını varsaymaktadır. Evlilik ve aileye ilişkin yasalar, erkeğin çok eşliliğine izin vermektedir; koca, “tümüne eşit bir biçimde davranmak” kaydıyla dört kadınla evlenme hakkına sahiptir. Çocukların velayeti babanın üzerinedir. Cariyelik sisteminin de yürürlükte olduğu dönemde erkekler cariyeleri ile birlikte yaşama hakkına sahiptirler (Berktaş, 1994, s.19).

Osmanlı Devletindeki kadınlar, şehirlerin dışındaki yörelerde, tarım alanında çalışmışlar, ayrıca iplik eğirmecilik ve dokumacılık yapmışlardır. şehirlerde ise zanaatkar ve girişimci olarak, ekonomik faaliyetlerde bulunmuşlardır. (Yenal, 1996, s.43) Bunların yanı sıra, bazı üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan kadınlardan da bahsetmek mümkündür. Bazı kadınların paralarını bir ortağa verip işlettikleri belirtilmektedir (Faroğı, 1998, s.126).

Kız çocuklarının eğitimi Sıbyan Mektebi düzeyindedir. Maddi durumu iyi olan ailelerin kızları, özel eğitim alarak Arapça, Farsça öğrenmekte, hüsn-ü hat çalışmakta, müzik ile meşgul olmaktadırlar. Vakıf sahibi olan kadınlar da yine bu ailelerden gelmekte, kadınların kurduğu vakıflar genel toplamın üçte birini oluşturmaktadır (Sürelsan, 1967, s.113-118; Yücel, 1991, s.44-49).

Osmanlı kadınları mülkiyet ve miras hakkına sahiptirler, ancak şeriatın onları ikincil kabul etmesiyle uyumlu olarak, erkeklerin yarısı kadar pay almaktadırlar. Kadına ilişkin en ağır toplumsal baskı ise kadının tecrididir. 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında bu durum hafiflemiş olsa da, özellikle yüksek sınıflarda geçerli olan bu kurala göre kadınlar, evden dışarı çıktıklarında peelenmek zorundadırlar. Üst ve orta sınıf evlerinde kadınlar için ayrı bölümler bulunmaktadır. Osmanlı kadınları yasal olarak ikincil kabul edilmektedirler (Berktaş, 1994, s.19).

Osmanlı Devleti’nin toplum yapısı, imparatorluk olma özelliğinden dolayı, geleneksel ve çok uluslu bir niteliğe sahiptir. Yönetici kesim Türklerden oluşurken toplumu meydana getiren çeşitli milletler, geleneksel ve kültürel değerler yönünden

birbirleri ile uyum ve ahenk gösterememektedir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin pek çok döneminde temelde birbirinden ayrılık gösteren farklı toplumsal ilişkiler, roller ve durumlar ortaya çıkmıştır (Kırkpınar, 2001, s.76).

Osmanlı Devleti karışık hukuki düzenlemelerin söz konusu olduğu bir toplum yapısı göstermekteydi. Teokrasi özelliği, yani şeriat hukuku ağırlığını artırmaktaydı. Geniş imparatorluk sınırları içinde, farklı etnik kimliklerde farklı alışkanlık ve davranışlar görülmekteydi.

Toplumda üçlü bir hukuk yapısı bulunmaktaydı. Bu yapının en ağırlıklı unsurunu İslam hukuku oluşturmaktaydı. İslami hukuk imparatorluğa teokratik özelliğini vermekteydi. Geleneksel değerlere dayalı olarak ise örfi hukuk oluşturulmuştu. İmparatorluk içinde önemli bir nüfusa sahip olan azınlıkların, yani gayrimüslimlerin iç ilişkilerini düzenleyen azınlık hukukları da bulunmaktaydı. Osmanlı Devleti, yüzyıllar içinde bazı değişiklikler görülmesine karşın, bu üçlü hukuku bir arada yürütmüştür. Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğunda bu farklılıklardan ve çeşitliliklerden dolayı, farklı kadın tipleri, değerler kompozisyonu ve kadın hukukları mevcut olmuştur (Kırkpınar, 2001, s.76-77).

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında, Osmanlı toplumunda hızlı değişimler yaşanmıştır. Ekonomik baskılar, Batı etkisi, eğitim reformu ve özellikle de 1912- 13 Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı gibi etkenler nedeniyle, kadınlar evlerinden çıkıp kamusal alana girmeye başlamıştır. Geleneksel olarak, düşük gelir düzeyine sahip kadınlar, zengin evlerinde ücretle çalışmaktaydılar. Bu dönemde kadınlar yalnızca ev işinde değil, sanayi de dahil olmak üzere çeşitli işkollarında istihdam edilmeye başlanmıştır. Örneğin 20. yüzyıl başlarında tekstil endüstrisinde çalışanların % 50'sini kadınlar oluşturmaktadır. 1897'de, İstanbul kibrit fabrikasında çalışanların yarısı da kadındır. I. Dünya Savaşı sırasında, orta gelir düzeyine sahip kadınlar, postanelerde ve çeşitli memuriyet alanlarında, askere giden erkeklerin yerini almıştır. Kadınlar, hemşirelik ve öğretmenlik de yapmaya başlamışlardır. İş yaşamında yer almaya başlayan

kadınların yanı sıra, birçok kadın da evlerinden çıkarak sosyal yardım işleriyle uğraşmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, toplumsal yaşamın bütününde köklü değişimlere yol açmıştır. Kadınlar ile erkekler arasındaki katı sınırlar artık aşılmaya başlamıştır (Kurnaz, 1990, s.116-117).

Kadınların kamusal alana çıkışlarına kadın hakları ve kadınların statüsüne ilişkin tartışmalar eşlik etmiştir. Bu konuda ilk yapılan araştırmalar, söz konusu tartışmayı başlatıp yürütenlerin kadınlar değil, erkekler olduğunu öne sürmekteyken; son yıllarda yapılan araştırmalar, kadınların kendi konumlarına ve haklarına ilişkin tartışmalara ateşli bir biçimde dahil olduklarını, feminist özlem ve istemler dile getirdiklerini ortaya koymaktadır. Türk milliyetçilerinin kadın haklarına karşı son derece ilgili oldukları düşünülmektedir. Bunun nedeni, Jön Türk hareketinin ulusalcı ve demokratik eğiliminin yanı sıra, kendileri modernleşmekte olan orta ve üst orta sınıf erkeklerinin var olan geleneksel kadın-erkek ilişkilerinden ve görücü usulüyle evlenmelerden duydukları samimi hoşnutsuzluktur. Dolayısıyla, Jön Türklerin kadın sorununa olan ilgilerini yalnızca modernleşmeci teorik eğilimlerle açıklamak yeterli değildir. Nitekim, dönemin önde gelen aydınları ve ideologları bu konuyla yakından ilgilenmişler, romanlar, konferanslar, gazete makaleleri ve felsefe yapıtları aracılığıyla toplumda kadının yerini ve konumunu sorgulamışlar ve eleştirmişlerdir (Demirdirek, 1993, s.7; Kurnaz, 1990, s.86- 87).

Erken Türk feminizminin doğuşu, Türk milliyetçiliğinin gelişmesine paralel bir süreç izlemiş ve Türk kadın hareketine özgül karakterini veren bu olgu olmuştur. Türk milliyetçi ideolojisi, kadınların kurtuluşunu daha geniş bir toplumsal devrimin önkoşullarından biri saymış, buna karşılık Jön Türklerin kadın-erkek eşitliğini savunan devrimci düşünceleri, Osmanlı feminizminin yolunu açmıştır.

Tanzimat döneminde yapılan tartışmalar kadınlar tarafından konu ile ilgili gazeteler ve dergiler çıkarılmasına yol açmıştır. 1868 yılında çıkmaya başlayan Terakki isimli gazete kadınlar lehine yayın yapmıştır. Bu gazete kadın hakları ve seçimlerden, seçme ve seçilme hakkından söz eden ilk gazetedir (Caporal, 1982, s.54-

74).

23 Temmuz 1908'de Meşrutiyetin ilan edilmesi ile birlikte, kadınlar ile ilgili tartışmalar hız kazanmıştır. II. Meşrutiyet dönemi, birçoğu hayırsever amaçlı olmakla birlikte bir bölümü de feminist nitelikli çok sayıda kadın örgütünün doğuşuna tanıklık etmiştir. Bu örgütlerin tümü, kadınların durumunun iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Kadınların eğitilmesi, onlara iş fırsatları yaratılması, kılık kıyafetlerinin ve yaşam biçimlerinin modernleştirilmesi, bu örgütlerin amaçları arasında yer almıştır. Bu örgütlerin arasında, İttihat ve Terakki Partisi'nin kadın kolu, Osmanlı-Türk Hanımları Esirgeme Derneği, Teali-i Nisvan Cemiyeti, Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti, Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti yer almaktadır. Teali-i Nisvan Cemiyeti, dönemin en ünlü kadın yazar Halide Edip tarafından kurulmuş ve bu dernek İngiliz Süfrajyet hareketi ile yakın ilişki kurmuştur. Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti ise, yayın organı olan Kadınlar Dünyası'nın feminist içeriğinin ve kadınların kamu sektöründe çalıştırılması için açtığı kampanyanın da ortaya koyduğu gibi, zamanın en radikal kadın örgütüdür. Bu kampanyanın başarılı sonuçlarından biri İstanbul Telefon Şirketi'ne kadın görevlilerin kabul edilmesidir (Demirdirek, 1993, s.89).

Dönemin fikir ve edebiyat yaşamında da kadının hak mücadelesine destek verilmiştir. Erkek reformcular Batı'dan esinlenmişler ve demokratik ideolojilerin etkisiyle, artık görücü usulüyle evlenmek istememişler, evliliklerinde karşılıklı bir dostluk ve sevgi ilişkisi aramışlar, her dediklerine boyun eğecek kadınlardan çok, eğitilmiş ve “konuşulabilir” eşler talep etmeye başlamışlardır. Bunun için de cinslerin tecridi geleneğine karşı çıkmışlardır. Başka bir deyişle, bu kesimin erkekleri, geleneksel Osmanlı yaşamının kendilerini de ezen baskıcı ve tutucu göreneklerinden kurtulmak isteğindeydiler. Erkeklerin kadın mücadelesine destek verişleri aynı zamanda aile içindeki ataerkil baskıya karşı erkeklerin de başkaldırısıydı ve bu mücadelede, ancak kendi kuşaklarından kadınları da yanlarına alarak başarılı olacaklarının bilincindeydiler (Kurnaz, 1990, s.77).

Aynı zamanda bu reformcular sultanın uyrukları olmak istemiyor ve anayasal bir yönetim altında yurttaş olma hakkını talep ediyorlardı. Bu amaç, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1908'de iktidara gelmesiyle başlayan II. Meşrutiyet döneminde gerçekleşmiştir. Ortadoğu'nun ve genel olarak Üçüncü Dünya'nın birçok ülkesinde de görülen bu tür erkek feminizmini, anti-emperyalist ve milliyetçi mücadeleler, laiklik yönünde bir atılım, toplumsal reform ve modernleşme isteği ile “aydınlanmış” bir yerli orta sınıfın ortaya çıkması ile ilişkilendirmek mümkündür (Berktaş, 1994, s.21).

Meşrutiyet döneminde en önemli olaylardan biri kızların orta, lise ve yüksek eğitime alınmasıdır. Türk kadını yüksek öğretim imkanına bu dönemde kavuşmuştur. 12 Eylül 1914 yılında Darülfünun içinde İnas Darülfünunu kurulur. Kızların yüksek öğretim yapmaları, toplumsal bir tepki ile karşılaşmamaları için, konferans biçiminde sağlanmıştır (İnan, 1982, s.99). Türk kadınının Meşrutiyet ile birlikte ilk defa yüksek eğitim hakkını elde etmesi önemli bir olaydır. Bu yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika'nın bazı üniversitelerinde, tamamen veya bazı bölümlerine kız öğrenci kabul edilmediği, ders ve seminer izleyebilenlerin de diploma sınavına alınmadığı bilinmektedir (Ortaylı, 1995, s.224).

Bu dönemde, kadınların giyim ve davranışlarındaki değişme ve batılılaşma dini otoritelerden endişeli bir karşılık görece kadar ileri gitmiştir. 1911 yılının Nisan ayında, Şeyhülislam, müslüman kadınların Avrupalı gibi giyinmemeleri için bir ihtar yayınlamıştır (Güzel, 1984, s.12).

5. Milli Mücadele Döneminde Kadın

Dünya Savaşından yenik çıkan Osmanlı Devleti'nin, Mondros Ateşkes Antlaşması ile itilaf devletlerinin işgaline tepki gösterecek gücü kalmamıştır. Türk Halkı bu durum karşısında örgütlenerek Milli Mücadele'yi başlatmıştır. Türk kadınlarının statüsü, 1919-23 yıllarında verilen Bağımsızlık Savaşı sırasında yükselmiştir. Savaş, hem erkeklerin

askere alınmasıyla onların görevlerini kadınların devralması, hem de kadınların erkeklerle omuz omuza savaşması nedeniyle önemli rol değişimlerine yol açmıştır. İstanbul'un yabancı ordularca işgali sırasında kadınlar, halkı işgalci güçlere karşı harekete geçirmek amacıyla direniş gösterileri düzenlemiştir. Anadolu'da ise, Milli Müdafaa için Anadolu Kadın Cemiyeti kurulmuştur. Kadınlar savaşa fiilen katılmışlardır (Kurnaz, 1990, s.140-146).

Kadınların ilk kitlesel hareketi Erzurum'da olmuştur. 29 Ocak 1919'da Erzurumlu kadınlar, Sadrazama, Dahiliye Nezareti'ne, İstanbul'daki İtilaf Devletleri Temsilciliklerine ve Amerikan Senatosuna telgraflar çekerek işgali protesto etmişlerdir. Milli Mücadele Döneminde Türk kadını, tepkisini göstererek, kamuoyu oluşmasında önemli bir etken olmuştur (Taşkiran, 1973, s.73).

Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele Döneminde devamlı olarak kadın Cemiyetleri ile ilişkide olmuş, onları takdir ve teşvik etmiştir. Atatürk kadının hiçbir alanda erkeklerden geri kalmaması gerektiği görüşündedir (Arıkan, 1984, s.11-36).

6. Cumhuriyet Döneminde Kadın

a. Tek Partili Süreçte Kadın

19. asırda Tanzimat'la başlatılan kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesine yönelik faaliyetler son derece yetersiz bir seviyede kalmıştır. Eğitim görmüş kadın olma vasfı, zengin aile muhitinde, özel ders alma imkânını bulabilmiş şanslı bir kesimin tekelinde kalmaya devam etmektedir. II. Meşrutiyet'ten sonra kadın hakları hareketi, demokrasi kavramı ile birleşmiştir. Bu dönemde kadınlar siyasi bir hak istememektedir. Bunu ancak, eğitim ve öğretim ile sosyo-kültürel seviyesi yükselince talep edeceklerdir. Türk kadını bu dönemde ilk defa yüksek öğretim imkanı bulmuştur. Yine bu dönemde aile hukukunda da kadın lehine yenilikler getirilmiştir. Artık, bu dönemde Türk kadını kafes arkasından ayağındaki yasak zincirlerini koparmış bir

vatandaş olarak omuzlarında hissettiği ağır görevi taşımaktan yılmamaktadır. Türk kadını Halide Edip Adıvar ile bütünleşmiş, kurtuluş ümidini büyük kitlelere yayarken bir taraftan kandil ışığında kardeşi Mehmetçiğin yaralarını sarmış diğer taraftan Mehmetçikle birlikte omuz omuza savaşmıştır. İşte böyle bir dönemde büyük Atatürk'ün en büyük isteği her Türk kızına bir gün bir Halide Edip olabilme imkanını kazandırmaktır (Armaner,1986, s.68).

Kadınlarımız Milli Mücadele'de cephede ve cephe gerisinde erkeklerin yanında fiili mücadeleye katılmışlardır. Özellikle, çeşitli yerlere gönderdikleri telgraflarla Türk kadınının milli tepkisini göstermişler ve kamuoyu oluşturulmasına yardımcı olmuşlardır. Kadın hakları, savaştaki emsalsiz fedakârlıkların zaferi takip eden dönemlerde bir hak ve hukuk arayışı şeklinde yansımaları değil, daha ziyade kadının toplumdaki rolü, fonksiyonları ve hakları konusunda, savaş boyunca fiilen üstelenilen sorumlulukların da etkisiyle değişen şartlara uygun olarak eğitimden medeni hukuk alanına kadar yeni bir takım hakların verilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır (Çaka, 1948, s.41; Yaraman, 2001, s.130-145).

Kadın hakları ve kadınların erkeklerle eşitliği konusunda geçen asırdan itibaren Batı ülkelerinde ve toplumlarında yoğun mücadelelerin verildiği ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin bu mücadelelerin en şiddetlilerini yaşadığı bilinmektedir. Ülkemizde, gerek Osmanlı İmparatorluğu ve gerek Cumhuriyet döneminde kadınlarımızın kendi hakları konusunda, batı ülkelerindekine benzer şekilde mücadele etmedikleri, herhangi bir kadın hareketi olmadığı savunulan bir görüştür. Kadınlara birçok batı ülkesinden daha önce bu hakların Atatürk tarafından, Cumhuriyet ile birlikte yapılan düzenlemeler sonucu tanındığı doğru olmakla beraber, Türk Kadını öncelikle aile, sosyal ve siyasal alanda olmak üzere çeşitli hakları gündeme getirmiş ve bu hakların kazanılması için mücadele vermiştir. Teokratik bir devlet yapısının ve kadın haklarının kısıtlı olduğu bir toplum düzeninin olduğu Osmanlı İmparatorluğu'ndan, kadın-erkek eşitliğinin kabul edildiği modern Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş, birçok devrimler ile mümkün olabilmiştir. Bu devrimler içinde,

kadınların erkekler ile eşit toplumsal varlıklar olarak toplum içinde yerlerini almaları bir uygarlık aşamasıdır ve Atatürk Devrimleri'nin en önde gelenlerinden birisidir (Kurnaz, 1990, s.151-152).

Kurtuluş Savaşının ardından Türk Kadınlarının siyasal hak talebi için mücadele ettikleri görülmektedir. Bu amaç ile 16 Haziran 1923 tarihinde “Kadınlar Halk Fırkası” adı ile bir siyasal parti kurulmuş, ancak bu partinin faaliyetlerine izin verilmemiştir (Çakır, 1996, s.131-141). Parti programı ılımlaştırılarak 7 Şubat 1924'te “Türk Kadınlar Birliği” adı altında yeni bir dernek kurulmuştur. Derneğin Başkanı Nezihe Muhiddin, Türk Kadınına seçim hakkının verilmemesine bir anlam veremediklerini belirtmiştir (Zihnioğlu, 1999, s.4). Eylül 1927'de Nezihe Muhiddin ve yönetim kurulu üyeleri yönetimden uzaklaştırılmıştır. Dernek Başkanlığına iktidar ile ılımlı ilişkileri olan Latife Bekir getirilmiştir. Latife Bekir 10 Mayıs 1935 tarihinde yaptığı konuşma ile kadınların artık her türlü hakka sahip olduğunu, derneğin misyonunu tamamladığını belirterek, derneği fesh etmiştir (Yaraman, 1999, s.55).

3 Mart 1924 yılında birbiri ile bağlantılı ve ilgili üç yasa tasarısı kabul edilmiştir. Bunlardan bir tanesi Tevhidi Tedrisat Kanunlarıdır. Bu kanun daha sonra yapılacak, eğitim ile ilgili devrim yasalarının da temelini oluşturmuştur. Bu kanunlar ile devletin genel eğitim siyasetinde ve milletin düşünce, duygu bakımından birliğini sağlamak, eğitimdeki düşünce ikililiğini ortadan kaldırmak amaçlanmıştır. Ağustos 1924'de ilkokulların karma olması kararlaştırılmış, kızların erkek okullarına devamı sağlanmıştır (Sakaoğlu, 1992, s.21-23). Kadınlar ve genç kızlar için ise, iki halk eğitim programı yürürlüğe konmuştur. Bunlar Akşam Sanat Okulları ve Köy Kadınları Gezici Kurslarıdır. Bu kurslarda ve okullarda ev idaresi ile ilgili konulardaki eğitim ağırlıktadır. Başlıca konular; biçki, dikiş, nakış, ev idaresi ve çocuk bakımındadır. Yalnız köy kadınlarına ait kurslarda, okuma-yazma ve sağlık bilgisi de öğretilmektedir (Oğuzkan, 1967, s.10).

11 Eylül 1924'de yirmi altı hukukçudan oluşan bir komisyon, İsviçre Medeni Kanununu Türk ihtiyaçlarına adapte etmek görevi ile işe başlamıştır. Tamamlanan

Medeni Kanun 17 Şubat 1926'da Mecliste onaylanmış ve 4 Ekim'de yürürlüğe girmiştir. Medeni Kanun tek kadın ile evlenme prensibini kabul ederek, kadına aile içinde hukuksal güvence sağlamıştır. Medeni Kanun boşanmada serbesti usulünü kaldırmıştır. Boşanma ancak, belli ve sınırlı sebeplerin varlığı halinde ve mutlaka dava açma yolu ve mahkeme kararı ile, eşit olarak kadın ve erkeğe tanınmıştır. Velilik konusunda da anne ve baba arasında eşitlik sağlanmıştır. Miras konusunda kadınlar eşit pay sahibi olmaya hak kazanmışlardır. Mahkemelerde tanıklar arasında cinsiyet farkı ortadan kaldırılmıştır. Büyük Millet Meclisi tarafından kabulle yürürlüğe giren ve Türk kadınlarını "şeriat" zincirinden kurtaran Medeni Kanun ile, Türk kadınına bin yıl önce kaybettiği hakların iade edilmesinin temeli oluşmuştur. Artık kadın güçlenmeye, kişiliğini bulmaya başlamış ve erkeğinin yanında sosyal faaliyetlere katılmaya hazır duruma gelmiştir (Lewis, 1998, s.270-271).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Medeni Kanunu benimsemek ile Doğu uygarlığından, Batı uygarlığına geçmeye kararlı olduğunu ortaya koymuştur. Medeni Kanunun kabulü için “büyük bir devrim” denebilir.

Kadınların çalışma yaşamının düzenlenmesine ilişkin en önemli aşama 8 Haziran 1936 tarihli İş Kanunudur. Bu yasa ile kadın, erkek ve çocukların çalışma koşulları yeniden düzenlenmiştir.

1924 Anayasası hazırlanırken komisyonun hazırladığı metinde 10 ve 11. maddeler “her Türkün seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu” biçiminde yazılmıştır. Seçme hakkı ile ilgili 10. madde Genel Kurula bu biçimi ile gelmiş ve kabul edilmiştir. Seçilme hakkı ile ilgili 11. maddeye sıra geldiğinde milletvekilleri konuyu tartışmışlar ve sonunda Genel Kurulun ezici çoğunluğu “her Türk” ifadesini “her erkek Türk” olarak değiştirmiştir. 1930 yılında kadınlara belediye meclislerine seçilme hakkı verilmiştir. 1933 yılında kadınların köy ve muhtar heyetlerine katılma hakkı yasallaştırılmıştır. 1934 yılında Malatya Milletvekili İsmet İnönü ve 191 arkadaşı, Anayasa Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu kanuna bir madde eklenmesi hakkında Büyük Millet Meclisi'ne bir kanun teklifinde bulunmuşlardır. Bu

teklif 5 Aralık 1934 tarihinde kabul edilmiştir. Kanuna göre, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçme hakkına sahiptir. Yine Teşkilat-ı Esasiye Kanununun 11. maddesi değiştirilmiş ve otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilme hakkını kazanmıştır (Mumcu, 1998, s.94).

Bugün dünya aydınlarının ve Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın yaymaya çalıştığı kadın hakları ile ilgili görüşler, Atatürk tarafından çok önceleri dile getirilmiş ve çoğunlukla da uygulama alanına sokulmuştur. Atatürk, Cumhuriyet' in ilanından dokuz ay önce Şubat 1923 'de şöyle demektedir:

“Bizim sosyal toplumumuzun başarısızlığının sebebi, kadınlarımıza karşı gösterdiğimiz ilgisizlikten ileri gelmektedir. Yaşamak demek faaliyet demektir. Bundan dolayı bir sosyal toplumun, bir organı faaliyette bulunurken, diğer bir organı işlemezse, o sosyal toplum felçlidir” (Apatay, 1996, www.mustafakemal.net).

Yine aynı yıl Atatürk, “şuna inanmak lazımdır ki dünya yüzünde gördüğünüz her şey kadının eseridir.” demekte ve “toplumun başarısızlığının asıl sebebi kadınlara karşı olan bilgisizlikten ileri gelir, bir toplumun bir organı işlemez ise o toplum felç olur” ana düşünceleri ile çağdaş bir bakışı yansıtmaktadır (Kocatürk, 1984, s.97).

Atatürk, çağdaş bir düşüncenin ürünü olan bu sözleriyle kadının toplumdaki yerini belirlemiştir. Atatürk' ün Türk kadınına beslediği sevgi ve saygı, Kurtuluş Savaşı'ndaki gözlemleri ile iyice perçinleşmiştir. 1923 yılında Konya' da yaptığı bir konuşmada, bu hissiyatını büyük bir içtenlikle dile getirmektedir:

“Dünyada hiçbir milletin kadını, ben Anadolu kadınından fazla çalıştım, milletimi kurtuluşa ve zafere götürmekte, Anadolu kadını kadar emek verdim, diyemez. Erkeklerden kurduğumuz ordumuzun hayat kaynaklarını kadınlarımız işletmiştir. Çift süren, tarlayı eken, kağnısı ve kucağındaki yavrusu ile yağmur demeyip, kış demeyip cephenin ihtiyaçlarını taşıyan hep onlar, hep o yüce, o fedakâr, o ilahi Anadolu kadını olmuştur. Bundan ötürü hepimiz bu büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımızı, şükranla ve minnetle sonsuza kadar aziz ve kutsal bilelim” (Atatürk'ün Bütün Eserleri,

2005, s.70).

Atatürk 30 Mart 1923' de Vakit Gazetesi'nde yayınlanan bir beyanatında; “İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan oluşur. Kabil midir bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünü ilerleyebilsin? Mümkün müdür ki bir cismin yarısı toprağa bağlı kaldıkça, öteki yarısı göklere yükselebilsin?” demiştir. Türkler tarih boyunca, baba erkil denilen aile yapısını gönüllerine yerleştirememişler ve benimseyememişlerdir. Atatürk, milletin geçmişindeki ve özünde var olan fakat özlem haline getirilmiş bir hakkı, bir duyguyu devlet varlığına geçiren devrimci olmuştur.

“Ey kahraman Türk kadını! Sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın” diyerek, yaptıklarının gerekçesini az, öz ve muhteşem bir ifade ile belirtmiştir (Atatürk’ün Bütün Eserleri, 2005, s.67).

Türk Kadınına 1930 yılı Belediye Seçimlerinde ve 1934 yılında Genel Seçimlerde seçme ve seçilme hakkının verilmesi, Türk Kadınının savaş sırasında gösterdiği fedakârlıklarla ve üstlendiği sorumluluklar arasında derin bir bağın kurulmasına yol açmaktadır. Kadınların siyasi hayata katılmaları, parlamentoya seçilme açısından değerlendirildiğinde, 1934’den sonraki ilk genel seçimlerde parlamentoya girebilen 18 kadın milletvekilinin toplam parlamenterlerin yüzde 4.5’ini oluşturduğu görülmektedir. Bu oran Cumhuriyet döneminde parlamentodaki en yüksek kadın üye oranıdır. Burada vurgulanması gereken gerçek şudur ki; Türk kadını Cumhuriyet döneminde, 80 yılı aşan süreç içinde en yüksek temsil edilme oranına, büyük önder Atatürk’ün döneminde, 1935 yılındaki seçimlerde ulaşmıştır (Yaraman, 2001, s.158-160).

Atatürk, “*Siyasi ve sosyal hakların kadın tarafından kullanılmasının, beşeriyetin saadeti ve prestiji açısından olduğuna eminim*” derken, 1935 yılında yapılan ilk genel seçimde TBMM'ye giren Cumhuriyetin ilk kadın milletvekilleri; Mevrure Gönenç (Afyon), Satı Çırpan (Ankara), Şükran Örsbaştı (Antalya), Sabiha

Gökçül (Balıkesir), Şekihe İnel (Bursa), Hatice Özgüner (Çankırı), Huriye Önüz (Diyarbakır), Fatma Memuk (Edirne), Nahiye Ergücü (Erzurum), Fakihe Öymen (İstanbul), Benel N. Arıman (İzmir), Ferruh Gürgüp (Kayseri), Behire Morova (Konya), Mehri Pektaş (Malatya), Meliha Ulaş (Samsun), Esmâ Nayman (Seyhan), Sabiha Görkay (Sivas), Semiha Hızal (Trabzon) olmuşlardır (Armaner, 1986, s.68).

Tek partili dönemde kadının temsil oranını, Şirin Tekeli “kadınların sembolik kullanımı” olarak tanımlamaktadır. Çünkü parlamento bu simgesel özelliklerle giren 18 kadın, çeşitli sosyo-ekonomik grup, meslek ve eğitim düzeylerinden gelmekteydiler. Parlamento da üniversite eğitimi görmüş meslek sahibi kadınların yanında, okumaz yazmazı az bir köylü kadınının da bulunması, kadınların sosyal gruplardan bağımsız olarak tüm kamu yaşamına katılmasına önem verildiğini düşündürmektedir. Bu dönemlerde adaylar, parti merkezince atanma yoluyla belirlenmiş olmasına rağmen, bu sayıda kadının atanması, kadınlara haklarının sadece sembolik anlamda verilmediğini, onların bu hakları aktif olarak kullanmaya teşvik edildiğini de göstermektedir (Tekeli, 1982, s.83).

b. Çok Partili Süreçte Kadın

1946 seçimlerinden sonra parlamento giren kadın üye oranında hızla bir düşüş gözlenmektedir (bkz. Tablo 1). Çok partili bir seçim sistemine geçilmesi ile birlikte kadınların daha önce oynadıkları “demokratikleşmeyi simgeleme” rolünün önemini kaybetmesinin yanında, kadınların tek parti döneminde sahip oldukları “yarı otomatik bir şekilde seçilme” şansının kaybolması ve partiler arası rekabet, kadınların Türk siyasi hayatı içindeki ağırlığını gittikçe azaltmaya başlamıştır (Taşar, 1991, www.mustafatasar.gen.tr).

Yıllar	Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Toplam İçindeki Kadın Oranı (%)
1935	395	18	4.6
1939	400	15	3.8
1943	435	16	3.7
1946	455	9	2.0
1950	487	3	0.6
1954	535	4	0.7
1957	610	7	1.3
1961	450	3	0.7
1965	450	8	1.8
1969	450	5	1.1
1973	450	6	1.3
1977	450	4	0.9
1983	400	12	3.0
1987	450	6	1.3
1991	450	8	1.8
1995	550	13	2.4
1999	550	22	4.0
2002	550	24	4,4

Kaynak: www.die.gov.tr

Tablo 1: Türkiye’de Siyasal Yaşamda Kadın

Türk kadınlarının parlamentoda temsili, 1934 yılında demokratikleşmeyle başlamıştır. Devlet denetiminin ve merkezîyetçi sistemin kalkmasıyla birlikte, kadın temsili oranının düştüğü görülmektedir. Tek partili dönemdeki kadın temsili ‘sembolik kullanım’ olarak adlandırılrsa da çok partili demokrasiye geçen Türkiye’de kadınlar bu simgesel özelliklerini de ne yazık ki kaybetmişlerdir. Bu arada Batılılaşma hareketleriyle, kadınlar birçok alanda kamu yaşamına girmişler ve onları siyasete sokmak için özel bir gayret gösterilmemiş ve onlar da bunun için gayret sarf etmemişlerdir (Ayata, 1998, s.239).

1950 sonrası siyasetle ilgili olarak Arat’ın yaptığı araştırmada “parlamentodaki kadınların sayıları azalmış olmasına rağmen, aynı kadınların daha aktif çalıştıkları” belirtilmektedir. Bu durum, siyasette her düzeyde ilgilenen kadın sayısının artışına neden olmuştur. 1960 sonrasında, Cumhuriyet Halk Partisi Kadın Kolları kurulmuştur. Bu da, büyük şehirlerde daha çok kadının siyasetle ilgilenmesine yol açmıştır. Kadın

kollarının içinde bazı bağımsız, aktif kadınlar çıkararak, erkeklerin egemen ve kadının güçsüz olduğu siyaset alanında, kendilerini tanıtma şansına kavuşmuştur. Bu dönemde kendini siyasete aday kadınların tipolojisine bakıldığında, iki tip kadın profili ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; ailelerindeki erkekler adına veya onlara yardım için politika yapan kadınlar; diğeri ise, bağımsız kadınlardır (Ayata, 1998, s.239).

Bu dönemde siyaset yapan kadınların tipolojisini inceleyen Tekeli'nin çalışmaları da, bu konuyla benzer bir yaklaşımı göstermektedir. Tekeli'nin, 1980 öncesine ilişkin (1935- 1973) araştırmasında parlamentoya seçilen 69 kadının büyük çoğunluğunun (% 68.1) yüksek öğrenim gördüğü, bir ya da birkaç yabancı dil bildiklerini ortaya çıkarmıştır. Belediye Meclisi'ne giren kadınlarda lise bitirmiş kadınlar ağır basarken, çoğunluğunun ev kadını olduğu görülmektedir. Tekeli, bunu Belediye Meclisleri'nin kadın için daha erişilebilir bir karar organı olmasına bağlamakta, parlamentonun ise ancak çok seçkin kadınlara açık "bir kapalı kulüp" niteliğinde göründüğünü belirtmektedir (Tekeli, 1982, s.289- 290).

Arat da, sonraki bölümlerde açıklanacağı gibi, parlamentoya seçilen kadınların, daha çok ekonomik sorunları aşmış ve seçimlere katılabilme olanağına sahip kadınlar olduğu sonucuna varmıştır. Araştırmalarda elde edilen ilginç bir bulgu da kadınların siyasetle ilgilenmesinde ailenin önemli rol oynadığıdır. Tekeli'nin araştırmasında kadınları siyasetle ilgilenmeye iten başlıca etkenin, ya kendi ya da kocasının ailesinin siyasetle ilgilenmesi olduğunu ortaya koymaktadır (Arat, 1989, s.54; Tekeli, 1982, s.300).

Bu dönemde kadınlar için parti kimliği ön plana çıkmıştır. Çok partili yaşamla birlikte erkeklerle benzer koşullarda siyasal savaşıma giren kadınların, birer zayıflık sayılabileceği kaygısıyla, kadın olma özelliklerini adeta yok sayma eğilimi içine girdikleri söylenebilir.

Ayata, özellikle koca veya aile desteği olmaksızın bağımsız olarak siyasete atılan başarılı ve nitelikli kadınların, kadın olma özelliklerinden sakındıklarına işaret etmektedir. Kendi başarılarına dayanarak siyasete giren bu kadınlar, siyasette daha az kadın olmasının kadınlara özgü sorunlardan kaynaklandığını düşünmekte ve kadın sorunları ile kadın hareketlerine daha uzaktan bakmaktadırlar. 1980 yılına gelinceye kadar, kadınların siyasetle ilişkisi “kadınlar seçer, erkekler seçilir” prensibiyle işliyordu. Ancak 1980’den sonra, kadının siyasal yaşama entegrasyonunda büyük değişimler görülmeye başlanmıştır (Ayata, 1998, s.240).

Bu duruma, dört etken neden olmuştur. Bunlardan birincisi, 12 Eylül 1980 rejimiyle, eski partilerin kadın kolları kapatılmış, bu durum da kadınları erkek tarzı siyaset yapmaya zorlamıştır. İkinci etken, kadın hareketleriyle ilgilidir. Bu hareketlerin etkisiyle Türkiye’de siyasal ve sosyal kültürün yeniden yapılanması çerçevesinde “kadın sorunu” önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Üçüncü etken, değişen kadın imajına ilişkidir. 1980’lere kadar eğitim görmüş, orta sınıf kadınlar arasında bile büyük ölçüde kabul edilen “fedakar anne, iyi eş” imajı, medyada yaygın olarak tartışılmaya başlanmıştır. Orta sınıf kadınlarca okunan kadın dergilerinde, gerekse kadınlara yönelik bazı radyo ve televizyonlarda “modern bir kadın” tipiyle kadına evin ve çocuk yetiştirmenin dışında bazı hedefler de gösterilmeye başlanmıştır. Dördüncü etken ise, 1990’lı yıllarda ortaya çıkan ve siyasette kadının konumuna doğrudan etki eden bir başka olgunun siyasal arenada yaşanmış olmasıdır. Bu, ilk defa bir kadının büyük bir siyasal partinin başına geçerek, başbakan olmasıdır. Bütün bu gelişmelere rağmen, siyasal partiler ne kadınların cinsiyetine dayalı ikincil konumu değiştirecek veya erkek egemenliğini sorgulayacak bir girişimde bulunmuşlar, ne de bu tür girişimleri desteklemişlerdir.

Sonuç olarak, 1980 sonrasında Türkiye’de kadının siyasete girmesine olumlu bakan, yumuşak bir tavrın geliştiği söylenebilir, ancak bu, kadın temsiline artması için tek başına yeterli olmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KADIN-ERKEK EŞİTLİĞİ

A. EVRENSEL İLKELER

Bütün insanların doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlükleri ifade eden insan hakları kavramı, zamanımızda özel bir önem ve değer kazanmıştır. Çağdaş demokratik hukuk devletlerinde yasalar önünde eşitlik, düşünce özgürlüğü, tüm yurttaşlara seçme ve seçilme hakkı tanınması, eşit işe eşit ücret ilkesinin uygulanması; eğitimde, sağlıkta ve çalışma alanında, ekonomik ve sosyal yaşamda her türlü ayrımcılığın önlenmesi, insan haklarına saygının temel göstergesi olmuştur. Bu bakımdan, bir ülkede insan haklarına gösterilen saygı, o ülkenin uygarlık düzeyinin ve demokratikleşmesinin ölçütü durumuna gelmiştir. Bütün uluslararası insan hakları belgelerinde, tüm insanların onur ve haklar bakımından eşit ve özgür doğdukları, herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklere hiçbir ayırım gözetilmeksizin fırsat eşitliği çerçevesinde sahip olduğu ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın kabul edilmezliği ilkeleri benimsenmiştir (Göze, 2005, s.550).

Tarihsel süreç içinde bakıldığında, hakların varlığıyla kullanımı arasında her zaman kadınlar aleyhine belirgin bir ayırım olduğu görülmekte ve bu ayrımcılık günümüzde de değişik alanlarda ve boyutlarda devam etmektedir. 1803-1844 yılları arasında yaşayan kadın düşünür Flora Tristan “İnsan hakları, herkes içindir; yalnız erkekler için değil” demiştir. Sonraki yıllarda Karl Marks ve Friedrich Engels Flora Tristan'ın görüşlerinden yararlanmışlardır (Kohlhagen, 2004, s.233).

Bir ülkede eğitimde, sağlıkta, ekonomide, sosyal, kültürel veya siyasal yaşamda var olan sorunlar, o ülkede kadın erkek herkesi etkilemektedir. İstatistiklere bakıldığında, kadınların bu sorunlardan daha yüksek oranlarda olumsuz olarak etkilendiği görülmektedir. Gelişmemiş ülkelerde bugün bile okuryazar olmayan çok sayıda insan mevcuttur ve okuryazar olmayan 948 milyon kişinin 600 milyonu

kadıdır. Ülkemizde de okuryazar olmayan kadınların oranı erkeklere oranla daha fazladır. 1990 verilerine göre erkeklerde bu oran % 10.1 iken okuryazar olmayan kadın oranı % 28.7 olup yaklaşık üç katıdır (Moroğlu, 2005, s.9).

İnsan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmada ve hakları kullanmada kadın erkek eşitliğinin sağlanması, cinsiyete dayalı ayrımcılığın kaldırılması için yapılan bilimsel ve eylemsel çalışmalar yoğun bir şekilde devam etmektedir. Çünkü, bir ülkede bu yolda yapılan çalışmalar, aynı zamanda o ülkede demokratikleşme için sarf edilen çabalara katkıda bulunmak anlamına gelmektedir.

Özellikle 1970'li yıllardan itibaren uluslararası ve ulusal alanda en yoğun tartışma konularından birisini, kadın sorunları, kadın hakları oluşturmaktadır. Kadınlara karşı toplumsal, hukuksal, ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer alanlarda var olan ayrımcılığın kaldırılmasını sağlamak üzere, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların uluslararası düzeyde kararlı bir şekilde yürüttükleri çözüm arayışları, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin kabulü ile çok önemli bir noktaya ulaşmıştır.

Birleşmiş Milletlerce ilkin 1975 yılında Mexico City'de, sonra 1980 de Kopenhag'da, 1985 de Nairobi'de ve 1995 de Pekin'de toplanan Dünya Kadın Konferansları'nda "Eşitlik, Kalkınma ve Barış" konularında uluslararası düzeyde kararlar alınmış, önemli saptamalar yapılarak, stratejiler, hedefler belirlenmiş ve üye ülkelere ulusal alanda bu çalışmaları yaygınlaştırmaları önerilmiştir. 1993 yılında toplanan BM İnsan Hakları Konferansında kabul edilen Viyana Deklarasyonu ve Eylem Programında "kalkınma dahil, medeni, kültürel, ekonomik, siyasal ve sosyal bütün insan haklarının evrensel, bölünemez, birbirine bağlı ve birbirleriyle ilgili olduğu; kadınların ve kız çocukların haklarının evrensel insan haklarının vazgeçilmez, bütünleşmiş ve bölünemez bir parçası olduğu" önemle teyit edilmiştir.

1995 tarihinde toplanan 4. Dünya Kadın Konferansında 185 ülkenin kabul ettiği ve ülkemizin de çekincesiz olarak imzaladığı Pekin Deklarasyonu'nun 14. maddesinde "kadın hakları, insan haklarıdır" hükmüne yer verilmiştir.

Uluslararası insan hakları belgelerinde, kadın haklarının evrensel insan haklarının vazgeçilmez, bütünleşmiş ve bölünemez bir parçası olduğu önemle vurgulanmaktadır. Bu nedenle, yasalarda ve yaşamda bugün bile var olmakta devam eden kadınlara karşı ayrımcılığın kaldırılması amacıyla yapılan çalışmalar, günümüzde insan haklarının korunup geliştirilmesi açısından olduğu gibi aynı zamanda çoğulcu, katılımcı demokrasi anlayışı açısından da büyük önem taşımaktadır (Göze, 2005, s.547).

Kadınlara erkekler arasında gerçek eşitliği sağlamak için, iki önemli ilkenin bilinmesi gereklidir. Bunlardan birincisi; kadınlara karşı uygulanan cinsiyet ayrımcılığının yasaklanması, diğeri ise; kadınların siyasal ve ekonomik alanlara katılımını sağlayacak özel önlemleri almaktır (Kılıç, 2000, s.10).

Bu ilkeleri hayata geçirmek için dünya kadınlarının ortak çabaları sonuçsuz kalmamıştır. İlkeler, dünya kadın hareketi ile eşgüdüm içinde olan uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmiş ve uygulamaya geçebilmek için de ülkelere ve hükümetlere önerilmiştir. Başta Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Avrupa Konseyi olmak üzere uluslararası kuruluşların çeşitli organları cinsiyete dayalı ayrımcılığı ortadan kaldırmak için gerekli önlemlerin alınması konusunda önemli rol oynamışlardır. Kadın hareketinin eşitliği gerçekleştirmeye yönelik önerileri, Dünya Kadın Konferansları aracılığıyla hem uluslararası kuruluşların hem de her ülkedeki kadın hareketlerinin gündem maddeleri içine girmiştir (KA-DER, 2005, s.18; Gören, 1998, s.1; KSSGM, 2000, s.1).

1. Eşitlik Politikalarının Anayasası: CEDAW

Kadınların 1789 Fransız Devrimiyle başlayan erkeklerle eşit haklara sahip olma mücadelesi, ancak 20. yüzyılda gerçek kimliğini bulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda görülen değişim sonucu, her türlü eşitsizliğe karşı olma, uluslararası barışı savunma, top yekun kalkınma gibi evrensel değerler önem kazanmıştır. Bu değerlerin korunması ve geliştirilmesi amacıyla kurulan uluslararası örgütlerin en geniş katılımlısı 1945 yılında kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatıdır.

Birleşmiş Milletlerin kuruluşunu takiben ana organlarından biri olan Ekonomik ve Sosyal Konsey'e bağlı olarak 1946 yılında kurulan Kadının Statüsü Komisyonu kadın erkek eşitliğinin sağlanması yolunda kararlı çalışmalar yapmış ve halen yapmakta olup kadınların toplumdaki statüsünün yükseltilmesinde önemli aşamalar kaydedilmesine katkıda bulunmuştur (Moroglu, 2005, s.15).

Kadınların yaşamın her alanında kalkınmaya katılımını ve kalkınmadan eşit pay almasını sağlamak üzere raporlar hazırlamak ve üye devletlere bu yolda önerilerde bulunmak, kadın hakları açısından acil çözüm bekleyen sorunlar konusunda tavsiye kararları çıkarmak Kadının Statüsü Komisyonu'nun başlıca görevleridir. Komisyon'un Birleşmiş Milletler tarafından 1948 yılında üye ülkelerin onayına sunulan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin cinsiyet ayrımı yapılmaksızın kaleme alınmasında önemli rolü olmuştur (Göze, 2005, s.547).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, kadınların yüzyıllar boyu uğradıkları haksızlıklar göz önünde tutularak, cinsiyete dayalı eşitsizliğe karşı bilincin oluşumunda önemli bir yer tutmuş ve kadın haklarına yönelik çalışmaların hareket noktasını oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonu'nun 1970'li yılların başında kadınların sorunlarına evrensel çözümler getirmek amacıyla kadının statüsü ve sorunlarını tespit etmek üzere yaptığı çalışmalarda, tüm üye ülkelerde kadınlara karşı

ayrımcılığın farklı boyut ve görünümde devam ettiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrımcılığın giderilmesi ve böylece kadın ile erkek arasında eşit haklara sahip olma ilkesinin yaşama geçirilmesi amacıyla dünya kadınlarının el ele vererek etkin çalışmalar yapmasını sağlamak üzere 1972 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3010 sayılı kararıyla "1975 Yılı Uluslararası Kadınlar Yılı" olarak kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından 1975 yılının Kadın Yılı olarak ilan edilmesi, kadın konusunun tüm dünya ülkelerinde odak noktası haline gelmesine yol açmıştır.

1975 yılında Mexico City'de toplanan Birinci Dünya Kadın Konferansında "Kadının Eşitlik, Kalkınma ve Barışa Katkıları Meksika Deklarasyonu" ile "Uluslararası Kadın Yılı'nın Hedeflerinin Gerçekleştirilmesi İçin Dünya Eylem Planı" kabul edilmiştir. Konferansta, 1985 yılına kadar "Eşitlik, Kalkınma ve Barış İçin BM Kadınlar On Yılı" ilan edilerek, bu on yıl içinde kaydedilen gelişmelerin izlenip gözden geçirileceği ikinci dünya kadın konferansının toplanmasına karar verilmiştir. Mexico City'de ayrıca bir Kadın Hakları Bildirgesi hazırlanması konusunda acil çağrı yapılmıştır (Moroğlu, 2005, s.140).

Bu çağrı üzerine, Kadının Statüsü Komisyonu tarafından Birleşmiş Milletlere üye ülkelerde kadın erkek eşitliğini sağlamak amacıyla hareket noktası "her türlü ayrımcılığın kaldırılması" olan "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi" hazırlanmıştır. Sözleşme, kadının statüsünün yükseltilmesine ve cinsler arası eşitliği sağlamaya yönelik özenle ve en ayrıntılı şekilde hazırlanmış olan uluslararası belge niteliğini taşımaktadır (Moroğlu, 2005, s.141).

Haziran 2002 tarihi itibarıyla 170 ülkenin onaylamış ve 4 ülkenin imzalamış olduğu Sözleşme en geniş katılımlı uluslararası belgedir. Ancak, Sözleşme'nin aynı zamanda en fazla çekince konulmuş olan uluslararası belge niteliğini taşıması dikkat çekicidir. Taraf ülkelerden ülkemiz de dahil olmak üzere yaklaşık dörtte biri - 46 ülke - bir kısmı daha sonra çekinceleri kaldırmışlarsa da, başlangıçta Sözleşme'yi çekince koyarak onaylamışlardır. Bu da göstermektedir ki, tarih boyunca varolmuş ve halen

devam etmekte olan cinsiyete dayalı eşitsizliğin 30-40 yılda ortadan kaldırılması bu yolda kararlı politikalar izlense bile kolay olamayacaktır. Bir ülkede demokratikleşmenin yaşama geçirilmesi ile o ülkede kadın erkek eşitliğinin sağlanması doğru orantılıdır. Bu nedenle demokrasinin tam yerleşmiş olduğu kalkınmış toplumlarda kadın erkek eşitliği de önemli ölçüde yaşama geçirilmiş ve listede görüldüğü gibi Sözleşme sadece o ülkelerde çekincesiz olarak onaylanmıştır, yoksa zaman zaman "Sözleşme'ye çekince koyarak katılan tek ülkenin Türkiye olduğu" şeklindeki yapılan açıklamalar gerçek durumu yansıtmamaktadır (Onay Özkaya, 2002, s.2).

Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nde "kadınlara karşı ayırım" kavramına açık bir tanım getirildikten sonra, her türlü ayrımcılığın kaldırılması amacıyla ve kadın erkek eşitliğinin sağlanması hedefine ulaşıncaya kadar taraf devletlere bu yolda kararlı eşitlik politikaları izlemeleri önerilmektedir. Sözleşme'nin birinci maddesinde yer alan tanıma göre;

"Kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ya da öteki alanlardaki insan haklarının ve temel özgürlüklerin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran ya da bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, dışlama ve sınırlama" bu Sözleşme hükümleri açısından kadınlara karşı ayırım sayılmaktadır (Onay Özkaya, 2002, s.3).

Sözleşme'de "kadınlara karşı ayırım" tanımına ayrıntılı bir şekilde yer verildikten sonra, üçüncü maddede bu ayrımcılığın kaldırılması için özellikle siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olmak üzere bütün alanlarda kadının tam gelişmesini ve ilerlemesini sağlamak, insan hakları ve temel özgürlüklerden erkeklerle eşit olarak yararlanmalarını ve bu hakları fırsat eşitliği çerçevesinde kullanmalarını güvence altına almak amacıyla, taraf devletlerce yasal düzenleme dahil, bütün uygun önlemlerin alınması önerilmektedir (United Nations, 1995a; 1995b).

Görüldüğü gibi, Sözleşmenin hareket noktası kadın ile erkek arasında yaşamın her alanında var olan “ayrımcılığın kaldırılması”dır.

2. Dünya Kadın Konferansları

Dünya Kadın Konferansları, CEDAW’da bulunan ilkelerin, kadınlara tanınan hakların nasıl gerçekleştirileceğinin tartışıldığı ve eylemlerin belirlendiği toplantılardır. Özel önlem uygulamalarını ‘nasıl gerçekleştireceğiz?’ sorusunun cevabı Dünya Kadın Konferansları’nda bulunmaktadır. Kadın erkek eşitliğini ve kadınların tam katılımını gerçekleştirme yolunda söz edilen direncin kırılmasını sağlayacak hem de eylem planlarının gerçekleşmesini sağlayacaktır. 1975’ten bu yana yapılmakta olan konferanslar, kadın hareketi temsilcileriyle ülkelerin resmi delegasyonlarını bir araya getirmektedir. Bu konferanslarda belirlenen Uluslar arası Eylem Planları ve Stratejik Hedefler, takip eden her konferansta sürekli geliştirilerek ve sıkı biçimde izlenerek yol göstermektedir. 1975 Meksika, 1980 Kopenhag, 1985 Nairobi ve 1995 Pekin’de toplanan konferanslar dizisi, kapsamlı bir eylem planını oluşturmaktadır. Haziran 2000’de New York’ta yapılan toplantı ile eylem planı ve stratejik hedeflere yeni eklemeler yapılmıştır (Kılıç, 2000, s.14).

Dünya Kadın Konferansları’nda siyasal katılım gerçekleştirilecek temel hedef olarak belirlenirken sadece seçimle oluşan kurumlar için değil, atama ile oluşan bütün kurumlara katılım olarak tanımlanmıştır. 1995 yılında Pekin Dünya Kadın Konferansına gelindiğinde ise kadınların eşit katılımı artık sadece demokrasinin değil, toplumsal gelişme ve barışın da temeli olarak tanımlanmıştır.

1995’te Pekin’de düzenlenen 4. Dünya Kadınlar Konferansı’na 189 ülkeyi temsilen 17 bin delege katılmıştır. Pekin Konferansının özelliği aynı zamanda bir Eylem Platformu oluşturmasıdır. Eylem Platformu, dünya kadınlarının daha örgütlü biçimde hareket etmelerini, kendi ülkelerinde hükümetlere ve siyasal/kamusal

kurumlara baskılar yaparken birbirlerinden güç almalarını, ülkelerin gelişmelerinin izlenmesini ve değerlendirilmesini sağlamaktadır. Yani Eylem Platformu, güçlü bir uluslararası baskı grubu işlevini görmektedir. Eylem Platformuna yol gösteren, Konferansta belirlenmiş olan hedeflerdir ve bunlara ulaşmayı sağlayacak eylemlerdir.

Sonuç itibari ile her alanda ve her düzeyde siyasal süreçlere ve kararlara eşit katılım sağlamak için kısa ve uzun dönemlerde ulaşılması istenen, ölçülebilir, zaman sınırlı hedeflerin saptanıp desteklenmesi, gerekli yerlerde kota uygulamaları kaçınılmaz hale gelecektir ki; bu durum ayrımcılık içermeyen ve cinsiyet duyarlılığı olan yasal ortamın sağlanmasını gerekli kılacaktır (Kılıç, 2000, s.16).

3. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği Kararları

Kadınların siyasal katılımının en yüksek oranda gerçekleştiği ülkeler arasında Avrupa ülkeleri başta gelmektedir. Avrupa Birliği, 'Tek Avrupa' amacına ulaşmak için, hem siyasal yaşamda, hem de çalışma yaşamında kadın erkek eşitliğinin gerçekleşmesi ve yaygınlaşmasını temel ilke olarak kabul etmektedir. Aynı biçimde, Avrupa Konseyi de, kadın erkek eşitliğinin sağlanması yönünde tavsiye kararları almakta ve üye ülkelerin bu kararları yaşama geçirmelerini beklemektedir. Avrupa ülkeleri 4 Kasım 1950 tarihli İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerinin Korunması Sözleşmesi ile, insan hakları dolayısıyla kadın hakları meselesinde önemli bir adım atmıştır (Moroğlu, 2005, s.57).

Avrupa Birliği, daha çok çalışma yaşamındaki özel önlem uygulamalarını düzenlerken; Avrupa Konseyi, siyasal yaşamda kadın-erkek eşitliğini sağlayacak ilkeleri belirlemektedir. Avrupa'nın bölgesel örgütlerinden biri de Parlamentolar arası Birlik (IPU)'tir. IPU kadınların ve erkeklerin siyasal yaşama eşit katılımının sağlanması için 1994 yılında siyasal partilere yönelik bir eylem planı hazırlamıştır. Bu eylem planına göre;

- Partiler temel politikalarını, kurallarını belirleyen metinlerini/tüzüklerini gözden geçirip kadınlara karşı ayrımcılık içeren kısımları değiştirmelidirler.
- Partilerin tüm düzeylerindeki karar organlarında, kadın ve erkek üyelere eşit fırsat tanıyacak özel önlemleri almaları önerilir. Kota tercih ediliyorsa, her iki cinsin asgari temsili hedeflenmelidir.
- Kadınların parti toplantılarına ve diğer parti faaliyetlerine katılımını kolaylaştıracak özel düzenlemelerin yapılması yararlıdır.
- Parti içi her düzey seçimde kadın ve erkek adaylar arasında ayrımcılığa imkan vermeyecek yarışma kriterleri oluşturulmalıdır. Adaylara özellikle parasal açıdan eşit destek sağlanmasına özen gösterilmelidir.
- Partilerde kadın kolları güçlendirilmeli, kadın adaylar için etkin destek oluşturması sağlanmalıdır.
- Hükümette kadınlar için ayrılan koltuklar sadece belli alanlara (aile, çocuk, sosyal yardım, vb) ait olmamalı, her alanda (dış işleri, maliye, içişleri, savunma, vb) görev verilmelidir.
- Kadınların durumunu ilgilendiren konularda görev almak üzere bir parlamento komisyonu oluşturmak yasaların ve hükümet tasarruflarının eşitlik açısından denetlenmesi için yararlıdır.
- Parlamentoda kadın parlamenterlerden oluşan partiler arası grup oluşturmak yararlıdır (Kılıç, 2000, s.19).

Siyasal yaşamda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların katılımlarının önündeki engellerin kaldırılması açısından önemli bir belge, 1997'de İstanbul'da toplanan Avrupa Bakanlar Konferansı'nın Kadın-Erkek Eşitliği Deklarasyonu'dur. Deklarasyonda, hükümetlere, siyasal partilere ve sivil toplum örgütlerine düşen sorumluluklar tanımlanmaktadır. Buna göre hükümetin sorumlulukları "kamu görevlerine atamada, kadınları olumsuz etkileyen atama kriterlerini araştırması ve bunları önleyecek önlemler almak; Kamu görevlerine hükümet tarafından yapılan atamalarda, en az temsil oranı (%33) göz önüne alınarak şeffaf ve denetlenebilir aday saptama ve atama koşulları sağlamak; siyasal katılımın önemini ve kadınların eşit

temsilinin gereğini anlatan eğitim programları verilmek; Seçim sisteminin kadınların seçilmesi üzerindeki etkilerini araştırıp, eşit temsili sağlayacak seçim yasası reformu yapılmak; Kadınların siyasal ve kamusal yaşama katılımını arttırıp kadınları güçlendirecek özel önlemler gerçekleştirmek; Hükümete bağlı danışma kurul ve komitelerinin, karar organlarında cinslerin eşit temsili desteklemek” tir (Moroğlu, 2005, s.166-167; www.ipu.org).

Siyasal Partilerin sorumluluğunda; “Kadınların parti yönetim ve karar organlarına, erkeklerle eşit katılımının sağlanması; Kadınların parti içinde yetkili makamlara gelebilmeleri için önlemler alınması; seçim ve atama usullerini gözden geçirerek kadınlara karşı ayrımcı ve engelleyici alanları kaldırarak, kendi örgütlerindeki kadın birimlerini/kollarını güçlendirmeleri ve kadın adayları saptamaları” bulunmaktadır (www.kssgm.gov.tr).

Sivil Toplum Örgütlerinin sorumluluğunda ise; “Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönünde hükümetlere ve siyasal kuruluşlara yönelik baskı grubu oluşturma çalışmalarını arttırmaları; kadınları, kendi siyasal ve medeni hakları konusunda bilgilendirme çalışmalarını genişletmeleri ve örgütler arası, cinslerin dengeli temsili destekleyecek iletişim ağını oluşturmaları” bulunmaktadır (www.kssgm.gov.tr).

B. EŞİTLİK İÇİN KOTA POLİTİKALARI

1. Cinsiyet Kotası Nedir ve Neden Gereklidir?

Cinsiyet kotası, seçim veya atama ile geline siyasi ve diğer karar organlarında, sürekli ve çok belirgin düzeyde eksik temsil edilen büyük bir grubun bu organlarda eşit temsili sağlamaya yönelik geçici bir özel önlemdir (KA-DER, 2005, s.18).

Kadınlar pek çok ülkede 20. yüzyılda erkeklerle eşit seçme ve seçilme hakkına sahip olmuşlardır. Ancak, deneyimler göstermiştir ki, kadınların fırsatlardan ve kaynaklardan erkeklerle eşit olarak yararlanamadığı erkek egemen toplumlarda, seçme ve seçilme hakkının, telafi edici önlemler alınmadıkça, kadınların siyasi ve diğer karar organlarında eşit ve etkin olarak temsil edilmesini sağlayamadığını göstermiştir. Kadınlar, karar mekanizmalarında bulunmadıkça sorunların çözülemediği anlaşılmıştır.

1970'li yıllarda Avrupa ülkelerinde başlayan Dünya Kadın Hareketi kadınların, karar organlarında etkin temsilini sağlamak üzere, toplumda yaşadıkları eşitsizliği telafi edici bir önlem olarak, kadın ya da cinsiyet kotası için mücadele vermiştir (Sancar Üşür, 1997, s.54; Yaraman, 1999, s.34).

Kadın ya da cinsiyet kotası, siyasi ve diğer karar organlarında kadınların etkili olabilecekleri, haklarını savunabilecekleri oranda temsil edilmelerini garanti eder. Bilimsel bulgulara göre bu asgari temsil oranı ya da 'kritik eşik' yüzde 30'dur.

Kadın ve cinsiyet kotası uygulama zorunluluğu önce Kuzey Avrupa ülkelerinde siyasi partilerin tüzükleri ile getirilmiştir. Kota hem partilerin her düzeydeki yönetim organlarında hem de, yerel, bölgesel ve ulusal seçimler için hazırlanan parti aday listelerinde uygulanmıştır. Sonuçta kadınların en az yüzde 30-40 oranında temsili sağlandı. Kadın kotası ile cinsiyet kotası arasındaki fark, birincisinin kadınların en az belli oranda (örneğin yüzde 30) temsilini şart koşarken temsil oranına üst sınır koymamasıdır. Cinsiyet kotası ise, hem kadınların hem de erkeklerin temsilini belirlenen en alt (örneğin yüzde 30) ve en üst (örneğin yüzde 70) oranlar arasında sınırlamaktadır.

2. Kota Türleri

Kadın-erkek eşitliğini sağlamak için siyasal karar organlarına seçilecek kişilerin belirlenmesinde uygulanan seçim usullerine özel hükümler eklemek, bu alanda en çok önerilen ve uygulanan araçların başında gelmektedir. Bu tür yasal düzenlemeler

kadınlara belli oranda bir yer ayırarak, bu yere gelecek kadınların seçilmesinde özel yöntemler uygulamayı amaçlamaktadır. Bu yöntemler olumlu ayrımcılık veya kota olarak adlandırılmaktadır.

Olumlu ayrımcılık politikalarının en yaygın biçimi olan kotalar çeşitli biçimlerde uygulanmaktadır (KA-DER, 2000, www.eski.ucansupurge.org).

a. Sabit Kota

Sabit Kota, bir seçimde, seçimle belirlenecek karar organlarında eksik temsil edilen cinse sabit oranda sandalye ayırma işlemidir. Eksik temsil edilen cinsin en az % 20, 30, 40, 50 gibi bir sayıda temsili esas alınır ve seçim sistemi bu ilkeye göre düzenlenir (KA-DER, 2000, www.eski.ucansupurge.org).

b. Oranlı Kota

Oranlı Kota eksik temsil edilen cinsin katılım oranına göre, bir seçimde kotanın değişmesi sistemidir. Kota uygulamasının açık ve gönüllü bir siyasi iradeye dayanmadığı yerlerde gizli muhalefet eğilimleri olasılığına karşı yeterince kadın aday gösterilmemesi, kadınların üye olmalarının engellenmesi, seçmen yazılımlarında ve seçmen kütüklerinin düzenlenmesinde hile yapılması gibi yollara başvurulabildiği görülmektedir. Bu tür davranışların amacı eksik temsil edilen cinsin elde edeceği koltuk sayısını düşük tutmaktır. Bu tür sorunları çözmek için, ister sabit isterse oranlı kota uygulamasında “boş koltuk kotası” ek bir önlem olarak kullanılmaktadır (KA-DER, 2000, www.eski.ucansupurge.org).

c. Boş Koltuk Kotası

Boş koltuk kotasında eksik temsil edilen cinse ayrılan koltuk, aday gösterilmemesi, yeterli katılım olmaması gibi nedenlerle hiçbir kadın seçilmemiş olsa bile boş kalır (KA-DER, 2000; www.eski.ucansupurge.org).

3. Kota Uygulamaları

a. Dünya'da Kota Uygulamaları

Kota uygulaması siyasal partilerden başlamaktadır. Nitekim kadınların siyasal yaşama eşit katılma isteklerini gerçekleştirmek için ilk yöneldikleri kurumlar siyasal partilerdir. Siyasi partilerin kota uygulamaları ilk olarak İskandinav ülkelerinde ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerde kadın hareketinin gücü nedeniyle kadın örgütlerinin desteğiyle kadın aday sayısı artırılmış ve partilerin kota uygulamalarını benimsemelerini sağlanmıştır (Kossendey, 1998, s.351; Council of Europe, 1998; Council of Europe, 1999).

Kota politikalarının seçim yasalarında ya da anayasalarda yer almaya başlaması yeni gözlenen bir olgudur. Belçika, 1994'den itibaren seçim yasasında yaptığı bir değişiklik ile seçimlerde bütün aday listelerinin %25'inin, 1999'dan itibaren de %33'ünün kadın olması gereğini kabul etmiştir. Yine seçim yasalarına kota koyan iki Latin Amerika ülkesi olan Arjantin'de seçime girecek adayların %30'u, Brezilya'da %20'si kadın olmak zorundadır. Fransa, Eşitlik Yasası ile siyasal temsili yarı yarıya eşit paylaşım olarak uygulamaya koymaya başlamıştır. Parlamentoda kadınlar için sabit koltuk ayırma yoluyla kota uygulayan ülkeler de vardır. Uganda Anayasasına göre 39 seçim bölgesinin her birinden bir kadın temsilcinin parlamentoya girme hakkı vardır. Hindistan'da yerel meclis koltuklarının %33'ü, Bangladeş'te parlamentonun 330 sandalyesinin 30'u, Eritre'de 105 sandalyenin 10'u, Tanzanya'da 255 sandalyenin 15'i kadınlara ayrılmış durumdadır (www.ka-der.org.tr; Council of Europe, 2000a; Council

of Europe 2000b).

Kota uygulamalarını sadece siyasal partilerin yönetim kadrolarında ya da parlamento üyelerinin seçiminde değil her türlü kamu kurum ve kuruluşundaki danışma, araştırma, karar kurul ve komisyonlarında da kota uygulanabilmektedir. İskandinav ülkelerinden Danimarka, Finlandiya ve İsveç çıkardığı özel yasalarla kamu kurumlarında, atama ile gelinen makamlarda da eşit temsil ilkesini benimseyen kotalar uygulamaktadır. Hollanda, 1992'den bu yana, danışma kurullarında kadın-erkek oranı eşitlenene kadar sadece kadınların yeni görevlere atanabileceğini kabul etmiştir. Almanya'da, danışma kurullarında, her boş koltuk için mutlaka bir kadın ve bir erkeğin aday gösterilmesi ilkesi 1994'den itibaren uygulanmaya başlamıştır (UNESCO, 1999; UNICEF/UNIFEM, 1995; UNICEF/UNIFEM, 2000).

Kota uygulamaları ilk olarak siyasal partilerin kendi iç hukuki düzenlemelerinde ortaya çıkmıştır. Öncelikle İskandinav ülkelerinde 30 yıllık bir geçmişi olan kotalar sayesinde, İsveç parlamentosunda %40, Finlandiya parlamentosunda %34, Norveç parlamentosunda %38, Danimarka parlamentosunda %34 ve İzlanda parlamentosunda %25 oranında kadın temsilci bulunmaktadır. İskandinav ülkelerinde kota ilk olarak sol ve sosyal demokrat partilerde uygulanmış; başarılı sonuçlar alınması üzerine buradan dünyaya yayılmıştır. Almanya, Arjantin, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Dominik, Filipinler, Fransa, Haiti, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsrail, İsviçre, İtalya, Kanada, Litvanya, Malta, Nikaragua, Portekiz, Senegal, Şili, Yunanistan ve Venezuela'da kota uygulayan siyasal partiler vardır (KA-DER, 2000; www.eski.ucansupurge.org; Council of European Union Presidency Report, 1999; UNDP 1995; UNDP 2000a, UNDP 2000b)

Dünyada kadınlar veya her iki cins için kota uygulayan siyasal partilerden bazıları, Tablo 2'de gösterilmiştir: (Socialist International Women, 1995)

ABD		
Demokratik Sosyalistler	(parti örgütünde)	% 50
Almanya		
Sosyal Demokrat Parti	(aday listelerinde)	% 33.3
	(parti listelerinde)	% 40
	(parti örgütünde)	% 40 (1998'e kadar)
Hollanda		
İşçi Partisi		% 3
İngiltere		
İşçi Partisi	(parti örgütünde)	% 40
İsveç		
Sosyal Demokrat Parti	(bütün listelerde)	% 50
Liberal Parti		% 40
Komünist Parti	(üyelik oranında)	
İsviçre		
Sosyal Demokrat Parti	(üyelik oranında)	% 40
Kanada		
Yeni Demokrat Parti		% 50
Norveç		
İşçi Partisi	(her iki cins için)	% 40
Liberal Parti	1974'den itibaren	% 40
Sosyalist Parti	1975'den itibaren	% 40
Yunanistan		
Sosyalist Hareket Partisi	(parti örgütünde)	% 30
Türkiye		
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	(parti örgütünde)	% 25
Özgürlük ve Dayanışma Part.(ÖDP)	(parti örgütünde)	% 30
Doğru Yol Partisi (DYP)	(parti örgütünde)	% 10

Kaynak: Socialist International Women, 1995

Tablo 2: Dünyada Kota Uygulayan Siyasi Partilerden Örnekler

b. Türkiye'de Kota Uygulamaları

Ülkemizde kadınlara yönelik uygulanan kota oranları tablodaki tüm ülkelerin oranları içerisinde en düşük olanıdır. Ülkemizde siyasi partilerde kadın erkek eşitliği sağlamaya yönelik bir politikanın olmadığı düşünülebilir (bkz.Tablo 2.). Tablo 2'de belirtilen siyasi partilerin tüzüklerine kadınlara fırsat eşitliği sağlamak üzere kota konulmuştur. Ancak bu kotalar hem parti yönetimlerinde hem de seçim aday listelerinde kadınların ön sıralarda yer almasını sağlamamakta, uygulanan kota gereği listelerde kadın adaylar bulunmakta fakat oldukça geri sıralarda yer almaktadırlar . Bu nedenle de gerek yerel yönetimler, gerekse TBMM seçimlerinde kadın temsil oranı son derece düşük kalmaktadır (Ecevit vd., 2000, s.219).

Türkiye’de siyasi partilerin ulusal parlamento seçimlerinde aday belirleme sürecinde genel olarak kullandıkları yollar; “önseçim”, “merkez yoklaması” ve “örgüt yoklaması”dır. Bu sistemler içinde önseçim ile aday belirleme sisteminde, kadın STK’ları tarafından aday gösterilip desteklenen kadın adaylar, daha fazla şansa ve seçildikleri takdirde de daha fazla siyasal güce sahip olma imkanına ulaşmaktadır. Ancak bunun için siyasal partideki kadın örgütlenmesinin çok güçlü olması ve Türkiye için, parti içerisinde de güçlü ve sivil toplum kuruluşlarıyla gerçek anlamda iletişim kurabilen ve işbirliği yapabilen kadın kollarının bulunması gerekmektedir. Bu durumda önseçim uygulamasında bazı başarılı neticeler alabilmek mümkündür. Merkez yoklamasında ise kadın adayların oranının yüksek olması ancak kadınların katılımını ve konumunu arttırmaya niyetli bir parti yönetiminin varlığına bağlıdır (Ecevit vd., 2000, s.219).

C. SİYASETTE KADININ TEMSİLİ SORUNU

1. Seçim Sistemleri

Temsilcilerin belirlenmesinde uygulanan ve “teknik bir usul” olarak tanımlanan seçim sistemlerinin iki temel işlevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, parlamentoda bir çoğunluğun oluşturularak ülkeyi yönetecek olan hükümetin belirlenmesidir. Seçimlerin bu işlevi, seçim hukukunda istikrar ilkesi ile anılmaktadır. Seçimlerin ikinci işlevi ise toplumdaki değişik görüşlerin parlamentoya yansımını sağlamaktır. Halkın yönetime çoğulcu biçimde katılımını sağlayan bu ilke de “adil temsil” ya da “demokratik temsil” ilkesi ile anılmaktadır. Özünde bu iki ilke birbirinin karşıtı nitelikte ters yönde işlemektedir. İstikrar sağlanmaya çalışıldığı ölçüde adalet ilkesinden, temsilde adalet sağlanmaya çalışıldığı ölçüde de istikrar ilkesinden ödün verilmesi zorunludur. Dolayısıyla, gerçekte bu iki ilkeyi bağdaştırmaktan değil, iki ilkeden de belli ölçüde ödün vererek ortalama bir yol bulmaya değinmek daha doğru olur. Hangi ilkeden ve ne ölçüde ödün verilmesi gerektiği ise ülkeden ülkeye ve aynı ülkede dönemden döneme değışen siyasal bir tercihtir. Bu nedenle demokratik rejimle yönetilen ülkelerde, bu iki ilke arasında ülke koşullarına uygun, halkın benimseyebileceği, makul, sentezci toplumsal dengeleri kuran seçim sistemini bulmak ülkelerin en önemli sorunlarından biridir. Günümüzde çok sayıda seçim sistemleri ve karma sistemler bu nedenle ortaya çıkmıştır (www.tugiad.org.tr).

Çok sayıda seçim sistemine rağmen uygulamada yaygın olarak ifade edildiği şekli ile seçim sistemleri başlıca iki ana gruba ayrılır.

- Çoğunluk Sistemi
- Nispi (Orantılı) Temsil Sistemi

Kural olarak çoğunluk sistemlerinde istikrar, nispi temsil sistemlerinde de demokratik temsil ön plandadır. Demokratik siyasal sistemlerde uygulanan seçim sistemleri, kadınların siyasal temsilini kolaylaştırıcı yada zorlaştırıcı etkiler

yaratabilmektedir. Yaygın olarak uygulanan seçim sistemleri içinde kadınların siyasal temsilini etkileyen faktörler şu şekilde sıralanabilir:

- Seçim sürecinde adayların belirlenme yöntemleri; bir seçim bölgesinde adayların bir parti listesi içinde mi, yoksa tek başlarına mı seçime katıldıkları,
- Seçim bölgesi büyüklüğü; her seçim çevresine düşen milletvekili sayısı,
- Oyların sandalye sayısına göre dağılımı.

Belirtilen kriterler açısından değerlendirildiğinde, kadınların siyasal temsili açısından en elverişli seçim sistemi birden fazla milletvekili seçilebilen “geniş bölge” temelinde, adayların siyasal parti yapısı tarafından belirlendiği ve “liste usulü”nün uygulandığı “nispi (oranlı) temsil” sistemi olduğu söylenebilir. Buna karşılık, tek adayın seçildiği, “dar bölge, tek aday” esasına dayanan “çoğunluk sistemi” ise en elverişsiz sistem olmaktadır. Seçim sistemleri itibariyle ülkelerin uygulamalarına baktığımızda, parlamentodaki kadınların temsil oranı en az % 29 olan ülkelerin hepsinde “geniş bölge, liste usulü” ne dayalı, oranlı temsil sisteminin olduğu görülmektedir. Kadınların temsil oranının en düşük olduğu parlamentolarda ise genellikle “dar bölge, tek aday” a dayalı, basit çoğunluk sistemi uygulanmaktadır (bkz. Tablo 3).

Seçim Sistemi	Ülke	Temsil Oranı
Liste Usulü	İsveç	38.1 (1988)
	Norveç	35.8 (1989)
	Hollanda	21.3 (1989)
	İtalya	12.8 (1987)
Karma Usuller	Almanya	20.4 (1990)
	Fransa	5.7 (1988)
Basit Çoğunluk	Kanada	13.2 (1988)
	ABD	10.8 (1992)
	İngiltere	9.2 (1992)

Kaynak: Onay Özkaya, 2002, s.7

Tablo 3: Parlamentolardaki Kadın Temsili ve Seçim Sistemleri

Nispi (oranlı) temsil sistemlerinin kadınların siyasal temsiline neden daha elverişli olduğu sorusuna çeşitli yanıtlar verilebilir. Her şeyden önce seçimlerde erkeklerin, kadınlara oranla daha çok seçilme şansı olduğuna dair yaygın bir inanç vardır. Dar bölge çoğunluk sisteminde bir erkek adayın karşısına bir kadın aday çıkartabilecek partinin bu adayın gerçekten erkek adayın önüne geçebilecek güçte olduğuna inanması gerekir. Bu durumda garantili bir durum yoksa partiler riske girmek yerine erkek adayları tercih etmektedirler. Oysa ki, ‘Nispi (oranlı)Temsil Sistemi’nde adaylar bir ekip olarak seçilir ve diğer partinin ekibiyle yarışır. Bu bağlamda kadın adayların varlığı partinin seçim başarısında kazanma/ kaybetme sorunu değil, partinin farklı talepler gösterdiği ilginin ve duyarlılığın bir kanıtı olarak algılanır. Bu şekilde bir seçim çevresinde seçilecek parlamenter sayısı arttıkça kadınların seçilme şansları da artmaktadır (Sancar Üşür, 1997, s.32).

Kadınların siyasal temsilinin siyasal partiler içindeki etkinliklerinin artışıyla olanaklı olacağı bir gerçektir. Gerek parti içindeki siyasette, gerekse partinin adayı olarak milletvekili seçilip ulusal siyasette kadınların boy göstermeleri her şeyden önce mevcut siyasi parti yapılarının kadınlara ne kadar açık olduğuna ve bu partilerin ideolojik stratejilerinin kadınların etkinliğine ne kadar önem verdiğine bağlı olacaktır. Bu açıklamalara göre, dünyada partilerin yapısal özellikleri açısından, kadınların siyasal temsilini kolaylaştıran parti grupları genellikle, “kurallı-merkezi odaklı partiler” ile “kurallı-yerel odaklı partiler”dir (Sancar Üşür, 1997, s.32).

a. Çoğunluk Sistemi

Çoğunluk sisteminin yaygın olan üç tür uygulaması vardır.

- Tek İsimli (Dar Çevre) Tek Turlu Çoğunluk Sistemi
- Tek İsimli (Dar Çevre) İki Turlu Çoğunluk Sistemi
- Listeli (Geniş Bölge) Çoğunluk Sistemi

a.a. Tek İsimli (Dar Çerçeve) Tek Turlu Çoğunluk Sistemi

Tek İsimli (Dar Çerçeve) Tek Turlu Çoğunluk Sisteminde; ülke, milletvekili sayısı kadar seçim çevrelerine bölünür. Böylece, milletvekili sayısı kadar seçim çevresi belirlenir. Esas olan seçim çevrelerindeki seçmen sayısının eşit olmasıdır. Ancak, tarihi, coğrafi, mülki sınırlar, göç ya da nüfus artışı gibi nedenlerle seçmen sayısındaki küçük oranlı sapmalar makul karşılanabilmektedir. Bu sistemde, bir seçim çevresinde, adaylar arasında kullanılan geçerli oyların en fazlasını alan aday seçilmiş olmaktadır. Böylece tek tur seçim sonunda, bütün seçim çevrelerindeki milletvekilleri basit çoğunlukla seçilmek suretiyle, bütün ülkede seçimler tamamlanmaktadır. Anayurdu İngiltere olan bu sistem bugün halen ABD’nde tam olarak; Almanya, İtalya, Rusya gibi bazı ülkelerde de nispi temsil sistemi ile birlikte uygulanmaktadır (Gözler, 2004, s.134).

a.b. Tek İsimli (Dar Çerçeve) İki Turlu Çoğunluk Sistemi

Tek İsimli (Dar Çerçeve) İki Turlu Çoğunluk Sisteminde de, ülke milletvekili sayısı kadar seçim çevrelerine bölünür. Ancak, sistemin beşiği olan Fransa’da uygulandığı şekliyle, ilk turda oyların basit çoğunluğunu alan aday değil, o seçim çevresinde kayıtlı seçmen sayısının $\frac{1}{4}$ ’ni aşan oy almış olmak koşuluyla, oyların en az %50’sini yani salt çoğunluğunu alan aday seçilmiş sayılır. İlk turda bu yeterli sayılara ulaşamayan seçim çevrelerinde, bu turda oyların, en az %12,5’ünü alan adayların katılabileceği ikinci tur seçim yapılır. İkinci turda bu kez oyların basit çoğunluğunu alan aday seçilmiş olur. Bu sistemde, ülkedeki bütün seçim çevrelerinde, seçimler, ikinci turun sonunda tamamlanabileceğinden, buna iki turlu çoğunluk sistemi denmektedir (Gözler, 2004, s.135).

a.c. Listeli Çoğunluk Sistemi

Listeli Çoğunluk Sistemi dar çevrede tek isimli olarak uygulanabileceği gibi, geniş çevrelerde listeli olarak da uygulanabilmektedir. Bu sistemde ülke iki veya daha fazla sayıda milletvekili çıkaracak şekilde geniş seçim çevrelerine bölünür. Bölünmede genellikle mülki taksimat esas alınarak, her il bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Nüfusça büyük iller birden fazla seçim çevresine de bölünebilir. İllerin nüfusu farklı

olacağından, seçim çevrelerinde çıkarılacak milletvekili sayısı da seçmen sayısı ile oranlı olarak farklılık gösterecektir. Doğal olarak, bu sistemde, partiler her seçim çevresinde seçilecek milletvekili sayısı kadar aday gösterirler. Bu bakımdan, seçmen oy pusulasını liste halinde kullandığı için buna “listeli seçim”, birden çok adaya oy verdiği için de “çok isimli” seçim usulü denir. Listeli çoğunluk sistemi de tek yada iki türlü olabilmektedir ve her seçim çevresinde kazanan parti o seçim çevresindeki milletvekilliklerinin tümüne sahiptir (www.tugiad.org.tr).

Listeli çoğunluk sistemi demokratik temsil ilkesi yönünden, tek isimli çoğunluk sisteminden çok daha adaletsiz sonuçlar doğurmaktadır. Nitekim, Türkiye’de bu sistemin uygulandığı 1950, 1954 ve 1957 seçimleri bunu en çarpıcı şekilde göstermiştir. Bunlardan 1957 seçimlerinde, Demokratik Parti oyların yaklaşık %48’ini aldığı halde, Meclis’te yaklaşık %70 ile temsil edilirken, muhalefet partileri oyların %52’sini almalarına rağmen Meclis’te %30 ile temsil edilebilmişlerdir. Bu adaletsiz sonuçlarından dolayıdır ki, günümüzde demokratik ülkelerde bu sistem hemen hemen terk edilmiş durumdadır (www.tugiad.org.tr).

b. Nispi (Orantılı) Temsil Sistemi

Nispi Temsil Sisteminde öncelikli amaç, siyasi partilerin güçleri oranında parlamentoda temsil edilmeleridir. Yani, toplumdaki siyasal görüşler Meclise güçleri oranında yansiyacaktır. Dolayısıyla, nispi (orantılı) temsil sistemi, seçim sisteminin işlevlerinden demokratik ya da adil temsile öncelik veren, dolayısıyla yönetimde istikrarı arka planda tutan bir sistemdir. Bu sistem doğal olarak geniş bölge seçim çevreleri gerektirmektedir.

Bu sistemde temel sorun, partilerin aldıkları oyun parlamentoya nasıl yansıtılacağıdır. Bunu sağlamak için birçok teknik yöntemler ve hesaplamalar türetilmiş olup; bu da nispi temsil sisteminin çok sayıda değişik uygulamasına yol açmıştır. Hatta nispi temsil – çoğunluk sistemi birleşmesinden oluşan karma sistemler de türetilmiştir (www.tugiad.org.tr).

c. Yürürlükteki Türk Seçim Sistemi

23 Temmuz 1995 gün ve 4121sayılı kanunla yapılan Anayasa değişikliğinde, 87. maddeye eklenen fıkra ile “seçim kanunları temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkesini bağdaştıracak biçimde düzenlenir” kuralı öngörülmüştür. Bu kuralın önceki yıllarda TBMM’de çoğunluğu elinde bulunduranların, sık sık seçim sistemi değişiklikleriyle, kendilerine en yararlı olacak düzenlemeleri yapmalarına karşı bir tepki niteliğinde olduğu düşünülebilir (Teziç, 1997, s.300).

Anayasanın 67. maddesine eklenen bu hükümden sonra, TBMM’nin kabul ettiği 27 Ekim 1995 gün ve 4125 sayılı kanunla, milletvekili seçimi kanununda değişiklik yapılmıştır.

- Milletvekili sayısı 550’ye yükselmiştir. Bunun 100’ü ülke seçim çevresi milletvekili olarak seçilecektir. Bu milletvekilleri, her il için birden fazla olmamak şartıyla partilerin yetkili kurulları tarafından belirli illerle ilişkilendirilecektir.
- Kanunun 4. maddesinde yapılan değişiklikle, çıkaracağı milletvekili sayısı 18’e kadar olan iller bir seçim çevresi sayılacak çıkaracağı milletvekili sayısı 19’dan 35’e kadar olan iller iki, 36 ve daha fazla olan iller üç seçim çevresine bölünecektir. Yine bu maddeye göre, illerin çıkaracağı milletvekillerinin tespitinde, toplam milletvekili sayısından 100 milletvekili çıkarılarak

hesaplanacaktır.

- Yapılan bu değişlikle, hem ülke genelindeki yüzde on baraj hem de seçim vresi barajı korunmuştur. Ancak bu değişlikle kontenjan adaylığı kaldırılmıştır. 4125 sayılı kanunun seçim vresi barajına ilişkin düzenlemesi, seçim vrelerini büyütmüş, 2 ve 3 milletvekili çıkararak seçim vreleri için oranı yüzde yirmi beş olarak belirlemiştir.
- Yeni düzenlemeyle tercihli oy da kaldırılmıştır(Bilir, 2001, s.75). Genel Baraj'ın hesaplanması 2839 sayılı kanunun 33. maddesinin 3. fıkrasına göre yapılır. Buna göre, genel baraj her siyasi partinin ülke çapında elde ettiği geçerli oy toplamının, Türkiye genelindeki geçerli oy toplamına bölünmesi ile elde edilir. Bu işlem sırasında % 10 barajını aşan partiler milletvekilliği blşmesine katılabiliyorlar. Anayasa mahkemesi % 10'luk baraj yönetimde istikrar ilkesine uygundur ve temsilde adalet ilkesiyle bağdaşmaktadır" diyerek genel barajı Anayasa'ya aykırı bulmamıştır (www.tugiad.org.tr; Tezi, 1997, s.301).

Türkiye'de 1950 yılından itibaren değişik seçim sistemleri uygulanmıştır. 1950-1960 yılları arasında yapılan üç genel seçimde "Liste Usulü oğunluk" sistemi uygulanmıştır.1961 Anayasası ile başlayan dönemle birlikte, "Nispi Temsil" sistemine geçilmiştir. 1961 seçimlerinden itibaren "Nispi Temsil" sisteminin değişik uygulamaları gerçekleştirilmiştir.Son değişikliklerle birlikte bugünkü halini almış olan ülkemizdeki seçim sistemi nispi temsilin yüzde on barajlı d'Hondt yöntemi olarak nitelendirilebilmektedir (Bilir, 2001, s.79).

Seçim Tarihi	Seçim Sistemi	Seçimlere Katılan Parti Sayısı	TBMM'ye Giren Parti Sayısı
1950	Liste Usulü Çoğunluk	3	3
1954	Liste Usulü Çoğunluk	4	3
1957	Liste Usulü Çoğunluk	4	4
1961	Barajlı d' Hondt	4	4
1965	Milli Bakiye	6	6
1969	Barajsız d' Hondt	8	8
1973	Barajsız d' Hondt	8	7
1977	Barajsız d' Hondt	8	6
1983	Çifte Barajlı d'Hondt	3	3
1987	Çifte Barajlı d'Hondt +Kontenjan	7	3
1991	Çifte Barajlı d'Hondt +Kontenjan	6	5
1995	Ülke Barajlı d'Hondt	12	5
1999	Ülke Barajlı d'Hondt	20	5
2002	Ülke Barajlı d'Hondt	18	2

Kaynak: Türk – Tuncer, 1995, www.belgenet.com

Tablo 4: Türkiye'de Uygulanan Seçim sistemleri ve Uygulandıkları Dönemler

2. Dünya'da ve Türkiye'de Kadının Siyasi Temsili

Günümüzde Türkiye, kadınların başta politika olmak üzere tüm toplumsal süreçlerde ve karar alma mekanizmalarında yeterli oranda temsil edilmemesi ve yine bu süreçlere katılmaması/katılamaması sorunu ile karşı karşıyadır. Demokrasinin en temel unsuru olan temsil ve katılımın nüfusun yarısını oluşturan kadınların nezdinde yaşama geçirilememesi sadece kadınlar veya toplumsal bir sorun olan kadın erkek eşitliği açısından değil, aynı zamanda Türk Demokrasisi açısından da büyük bir sorun teşkil etmektedir.

28 Mart 2003 tarihli Uluslararası Parlamenterler Birliği İstatistiklerine göre Dünya lkelerinde Ulusal Parlamentolardaki Kadın Temsil Oranı sıralamasında Türkiye (%4,4) 110. sırada yer almaktadır. Bu sıralamada ülkemizi 4,1 oranı ile İnan izlemektedir.

Kadının yerel yönetimlerde temsil oranı da son derece düşüktür. Bütün ülkelerde yapılan yerel seçimlerde kadın temsil oranı artarken, Türkiye'de 28 Mart 2004'de yapılan yerel seçimlerde kadın temsil oranı aynı düzeyde bile kalamamıştır. 3234 belediye başkanının yalnızca 15'i kadındır. 2004 yılında ülkemizde kadınların yerel yönetimlerdeki temsil oranı yüzde 1'den binde 4,6'ya gerilemiştir. "nc", "model" olacağımız iddia edilen Ortadoğu lkelerinde bile bu ortalama binde 8'dir. IULA istatistiklerine göre Belediye Meclislerinde Ürdün'de yüzde 18,8, Tunus'ta yüzde 20,5, Hindistan'da yüzde 38, Pakistan'da yüzde 25,2 kadın bulunmaktadır.

Kadın belediye başkanlarının oranı Orta Amerika lkelerinden Kosta Rika'da yüzde 12, Honduras'ta yüzde 9, Nikaragua'da yüzde 7'dir. Karayip lkelerinden Trinidad Tobago'da kadınlar yerel düzeyde yüzde 26'yla temsil edilmektedirler. Kadınların yerel düzeyde temsil oranı İsveç'te yüzde 41, Finlandiya'da yüzde 30, Danimarka'da yüzde 28, Almanya ve Hollanda'da yüzde 23, İtalya'da yüzde 22 ve Belçika'da yüzde 20'dir (www.ka-der.org.tr).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADINLARIN SİYASETE AKTİF KATILIMI

A. SİYASAL KATILMA

1. Kavramsal Yapı

Demokrasi en fazla ve en nitelikli katılımı sağlayan kolektif kararların alınmasını amaçlayan usulleri içeren bir rejimdir. Rejimin özünde katılım olgusu vardır. Siyaset dilinde katılım en dar anlamda yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olmasını ifade eden bir sözcüktür. Demokrasi ile ilişkilendirildiğinde, toplumun tüm ilişkilerine yansımaları gereken bir yaşam biçimi olarak algılanmasında yarar vardır (Özbudun, 1975, s.1-4). Bu anlamda yalnız siyasal değil toplumsal niteliğe de sahiptir. Burada yalnızca demokratik değerlerin benimsenmesi değil bu değerlere bağlılığın sürdürülmesi süreci (siyasallaşma) söz konusudur (Alkan,1989, s.5-8; Yaraman, 1999, s.9).

Siyasal katılma kavramı hükümette ve partide mevki sahibi olma, aday olma, önemli stratejik toplantılara veya siyasi parti toplantılarına katılma, siyasi partide faal üye olma, siyasal kampanyada çalışma için zaman ayırma, siyasal toplantı veya gösteriye katılma, siyasi parti veya adaya para yardımı, siyasal tartışma başlatma, fikrini söyleme, oy verme ve siyasal uyarılara açık olabilme olarak tanımlanır (Tokgöz, 1979, s.297).

Bir başka açıdan siyasal katılım halkın, devletin çeşitli düzeylerindeki karar mekanizmalarına katılmalarını ve gerekli görüldüğü durumlarda eylemlerle tepki gösterebilme durumunu açıklamaktadır. Mahalle ya da köy yöneticisinden devleti yönetenlere kadar, çeşitli düzeylerde yapılan seçimler, siyasal katılma olgusunun yalnızca bir bölümünü oluştururlar. Çağdaş demokrasilerin gelişmişliği, siyasal katılmanın yaygınlığı ve etkinliği ile ölçülür olmuştur (Kışlalı, 2003, s.219).

Siyasi iktidarların kaynağının halka dayandığı teorisinin uygulamaya dönüşmesi sonucu, halkın siyasi iktidarların oluşumunda, denetiminde ve değiştirilmesinde söz sahibi olmaya başladığı görülmektedir. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir sözü de bu oluşumda anlam kazanmaktadır (Öztekin, 2001, s.223).

Seçme ve seçilme hakkının tüm vatandaşlara tanınması ile çoğulcu ve katılımcı demokrasi işlerlik kazanmış, böylece de geniş halk kitleleri siyaset sahnesine çıkmıştır. Bu anlamda siyaset, ülke, devlet, toplum yönetimi ile ilgili eylem ve işlemler olarak düşünülürse, geniş halk yığınları ve toplumsal katmanlar, siyasetle doğrudan ya da örgütleri aracılığı ile dolaylı olarak ilgilenerak çeşitli düzeylerde, ölçülerde ve yoğunluklarda siyasete katılmaya başlamışlardır (Öztekin, 2001, s.223).

Daniel Lerner, geleneksel toplumun katılımcı olmadığını; modern toplumun ise katılımcı toplum olduğunu ifade etmektedir. Geleneksel ve modern toplumlar arasındaki başlıca farkın, siyasal katılmanın alanı ve yoğunluğu olduğu genellikle kabul edilmiştir. Daha zengin, daha çok sanayileşmiş, karmaşık toplumlarda; az gelişmiş, kırsal ve daha ilkel ekonomik ve sosyal sistemlere oranla, daha çok sayıda insan daha çok sayıda yollardan siyasete katılmaktadır. Bir milletin siyasal katılma düzeyi, o milletin sosyo-ekonomik gelişme düzeyine paralel olarak değişmektedir. Bir toplumda sosyo-ekonomik gelişme düzeyi ne kadar yüksek ise, siyasal katılma düzeyi ve muhtemel özerk katılmanın mobilize katılmaya oranı da o kadar yüksektir. Sosyo-ekonomik gelişme düzeyi arttıkça, gelir ve eğitimi artan bireyler kendilerini siyasal etkinlik açısından daha yeterli görmeye başlamakta ve siyasal yaşama aktif olarak katılma isteği duymaktadırlar. Ekonomik ve sosyal açıdan gelişmişlik, aynı zamanda sosyal örgütlerin çoğalmasına ve daha çok sayıda bireyin bu örgütlere girmesine yol açmasıyla da siyasal katılmayı teşvik etmektedir (Huntington ve Dominguez, 1975, s. 43).

1950'li yıllardan sonra yapılan siyasal katılma davranış araştırmaları göstermektedir ki, modern gelişmiş sanayi toplumlarında vatandaşların her düzeyde siyasete katılımları, geleneksel toplumlardan çok daha yoğun ve bilinçlidir. Bir başka değişle, sanayi toplumlarında vatandaşlar ve vatandaşların oluşturdukları her türlü toplumsal örgütler, siyasi iktidarların oluşmasında, denetlenmesinde ve el değiştirmesinde seçimlerin dışında da sürekli ilgi göstermekte, ağırlığını koymakta, dahası siyasi kararların alınma aşamasında bile etkili olabilmektedirler. 1989 yılının ikinci yarısından sonra sosyalist ülkelerdeki toplumsal patlamalar, bu ülkelerde şimdiye kadar vatandaşların seçimler dışında pek fazla siyasete katılmadıklarını göstermiştir. Bu ülkelerin vatandaşları tıpkı Batı Avrupa ülkelerindeki çoğulcu ve katılımcı demokrasilerde olduğu gibi her düzeyde siyasete katılmak istediklerini, bunun için de siyasal sistemlerin çoğulculuk ve katılımcılık yönünde değiştirilmesi gerektiğini önlenemeyecek kitlesel eylemleri ile ortaya koymuşlar ve büyük ölçüde başarılı da olmuşlardır (Öztekin, 2001, s.224).

Bir siyasal toplumda bireylerin birer “siyasal insan” haline gelmeleri, kişisel ve çevresel unsurların da etkisiyle belli süreçlerin içinde siyasal kültürü, değerleri, inanç ve tutumları almaları ve siyasal toplumsallaşma adı verilen süreci yaşamaları ile mümkün olabilmektedir. Siyasal toplumda siyasal sistemin devamını sağlamak ve varlığını korumak için bireylerin kendilerinden beklenen belli siyasal rollerin neler olduğunun bilincine varmaları ve bu rolleri oynayabilecek donanıma erişmeleri bir zorunluluktur. Gerekli hazırlıkları yapmış ve donanımı edinmiş bireylerin belli siyasal rolleri oynamaları, siyasal sürece katılarak belli davranışlar göstermeleri ve eylemde bulunmaları ile mümkün olabilmektedir. Bireylerin siyasal roller oynamaları, davranış ve eylemlerde bulunmaları siyasal katılma kavramı ile ifade edilen durumu ortaya koymaktadır (Dursun, 2002, s.229).

Siyasal katılmanın amacı ve işlevinin ne olduğu sorusunun tek yanıtı yoktur. Siyasal katılmanın rejimden rejime önem sırası değişen birçoğ işlevi bulunduğu gibi, siyasal katılmanın kendisi de, araç olmanın yanı sıra aynı zamanda bir amaçtır. Hiçbir

sonuç vermese bile siyasal katılma yollarının açık bulunması, toplumsal gerilimi azaltıcı, yurttaşlık duygularını güçlendirici bir etki yaratmaktadır. Siyasal katılmanın işlevlerinin başında, siyasal yöneticilerin ve toplumsal istemlerin belirlenmesi gelmektedir. Bir çok kez bu iki işlev iç içe geçmiş olmakla birlikte, sınırlı bir demokrasinin tercih edildiği durumlarda, siyasal katılma ile seçimleri eşdeğerli tutma eğilimi vardır. Seçim yolunu açık tutmakla birlikte, halkın sorunlarını ve eleştirilerini dile getirme olanaklarını kısıtlayan rejimler, bir tür seçkinler yönetimini istiyorlar demektir. Halkın kendisini yönetenleri seçmesi, ama gerisine karışmaması gerektiğine dayalı bir görüş, çağdaş demokrasiye ters düşmektedir (Kışlalı, 2003, s.220; Arat, 1998, s.59).

Siyasal katılma temelde bir eylem, bir davranış olması nedeni ile bireylerin siyasal sistem karşısındaki durumlarını belirlemektedir. Siyasi otoritelerin kararlarını etkilemek amacıyla gösterilen eylem ve davranışların aktörlerce tasarlanmış veya başka birileri tarafından tasarlanmış olması mümkündür. Eğer eylem ve davranışlarda bulunan aktörler tarafından tasarlanmış ise buna bağımsız (otonom) özerk katılma, başkaları tarafından tasarlanmış olması durumunda ise uyarılmış (bağımlı) mobilize katılma söz konusudur. Bireyin siyasal otoriteleri etkilemek için gösterdiği davranış kendisinin karar ve tercihlerinin sonucu ise bağımsız (otonom), başkalarının yönlendirmesi, uyarılması ve baskısı ile ise bağımlı veya uyarılmış davranış denmektedir. Hükümetin kararlarını etkilemek için gösterilen bir eylemin kimin tarafından tasarlanmış olduğu hükümet açısından değil eylemi gerçekleştiren aktör açısından önemli ve anlamlıdır. Bu bakımdan bazı kişilerin siyasal katılma için gözetilmesi gereken eylem ve davranışların bağımsız yani otonom veya özerk olanlar olması gerektiğini, bazılarının ise uyarılmış veya mobilize eylemlerin de siyasal katılma çerçevesinde ele alınmasının yerinde olduğunu savundukları görülmektedir. Huntington ile Dominguez mobilize eylem ve davranışları siyasal katılma kavramına dahil ederken Kalaycıoğlu bu tür eylem ve davranışları siyasal katılma çerçevesinin dışında tutmaktadır (Dursun, 2002, s.231).

Siyasal katılma, siyasete katılmama ve ilgi duymama (örneğin, bireyin oy vermemesi), yalnız seçimlere katılma, seçimler dışında da siyasal faaliyetlere katılma olmak üzere başlıca üç düzeyde gerçekleşmektedir (Sönmez, 2004, s.38). Siyasal faaliyetlere katılma da, değişik düzeylerde ve çeşitli biçimlerde kendini gösterebilmektedir. Bunlar arasında yoğunluk bakımından bir kademeleşme ve hiyerarşiden söz etmek gerekirse; en alt kademedede gazete, dergi, radyo ve televizyon yolu ile siyasal olayları izleme, dinleyici olarak mitinglere katılma, özel temaslarda siyasal konuları tartışma gibi faaliyetler yer almaktadır. Bunlar, “seyirci faaliyeti” olarak nitelendirilebilir. Orta kademedede, siyasal olaylar ve sorunlar karşısında açıkça vaziyet alarak eyleme geçme söz konusudur. Gazetelerde yazı yazmak, radyoda ve mitinglerde konuşmak, siyasal liderlerle görüşerek onları etkilemeye çalışmak, bir partiye veya adaya para yardımında bulunmak gibi faaliyetler bu kademedede bulunmaktadır. Nihayet, siyasal katılmanın en üst kademesi, doğrudan doğruya olayların içine karışarak ve aktif rol alarak girişilen faaliyetleri kapsamaktadır. Bir siyasal partide aktif üye olmak veya yöneticilik görevi yapmak, seçimli kamu görevlerinde bulunmak veya buralara adaylığını koymak, seçim kampanyalarında fiilen çalışmak gibi faaliyetler bu kategori içinde sayılabilir (Baykal, 1970, s.33-34).

2. Siyasal Katılma Türleri

Siyasal katılımın türleri pek çok araştırmacı tarafından farklı başlıklar altında toplanmıştır. Bunlardan birincisi, Milbraith, “Political Participation” adlı eserinde siyasal katılmayı biçim ve türlerine göre;

- Aktif katılma/Pasif Katılma
- Açık Katılma/Gizli Katılma
- Zorunlu Katılma/Bağımsız Katılma
- Sürekli Katılma/Süreksiz Katılma
- Siyasal Sisteme Veren ve Alan Katılma
- Açıklayıcı Katılma/Araçsal Katılma

- Sözlü Katılma/Sözsüz Katılma
- Sosyal Katılma/Sosyal Olmayan Katılma olarak ele almıştır (Çam, 1995, s.36-41).

Milbraith adı geçen eserinde siyasal katılımı iki farklı model olarak ele almıştır. Bunlardan birincisi eylemin yoğunluk ve zorluk derecesini kriter olarak kabul ederek modeli üç kategoride incelemiştir. Bu ayrıma göre, siyasal katılımın en kolay yolu izleyici faaliyetleridir. İkinci kategori geçiş faaliyetleridir. Bu faaliyetler arasında bir partiye ya da adaya para yardımı yapmak, bürokratlar ile temas kurmak yer almaktadır. Son kategori ise gladyatör faaliyetlerdir. Burada bireyler siyasal makam için aday olmaktadır.

İkinci model ise olağan ve olağandışı siyasal katılma biçimleridir. Olağan siyasal katılmaya örnek vermek gerekirse oy kullanmak, siyasal konularda tartışmalarda bulunmak, siyasal miting ve toplantılara katılma bulunmaktadır. Ayrıca bu kategori içinde yer alan olağandışı siyasal katılma, boykot ve gösteri yapma, toplu dilekçe vermek gibi protesto eylemlerini içermektedir (Kalaycıoğlu, 1984, s.202-203; Çam, 1987, s.233; Lawson, 1993, s.226-227).

Ayata'ya göre de siyasal katılım türlerini genel olarak ikiye ayırmak mümkündür; bireysel siyasal katılım ve toplumsal siyasal katılım. Bireysel siyasal katılım, genel olarak vatandaşlık görevleri arasında sayılan ve hiçbir ikili insan ilişkisini gerektirmeyen, yalnız olarak yapılabilen siyasal katılım türüdür ki, en belirgin örneği oy verme davranışdır. Oyun özellikle gizli olması prensibi bu davranışın bireyselliğini korumakta ve kolaylaştırmaktadır. Toplumsal siyasal katılım ise bunun tersine, açıkça insan ilişkisi, grup davranışı ve sosyal faaliyet gerektirir şekilde yapılmaktadır; bir siyasi partiye üye olmak bir pozisyona aday olmak gibi. Bu iki tür siyasi faaliyeti etkileyen sorunlar ayrı olduğu gibi, iki tür siyasal katılımında kadınların aldıkları roller ve katılım biçimleri de farklıdır (Ayata, 1995, s.293-294).

a. Bireysel Siyasal Katılma

Bireysel siyasal davranış, objektif faktörler olarak nitelendirilen özelliklerden etkilenmeye daha uygundur. Bir bireysel siyasal katılım türü örneği olarak ele alınan, oy verme davranışının analizinde kadınlara ilişkin, kamuoyunda iki varsayım söz konusudur. Bu varsayımlardan birincisi, kadınlar siyasete ilgisizdir, onun için siyasal katılım konusunda çok istekli olmazlar. İkincisi ise, kadınlar zaten erkeklerin etkisi altında oy kullanırlar, yani erkeklerden bağımsız değildirler.

Kadınlar için bireysel siyasi katılımdan kaçmanın en belirgin yolu, seçme hakkını kullanmamaktır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, oy kullanmayan kadınlar, erkeklerden çok az fark ile fazladır. Bu da göstermektedir ki, kararlı bir şekilde kadınlar kendilerine verilen bu hakkı kullanmaktadırlar.

Kadının siyasal davranışına ilişkin bir varsayım da kadınların kocalarının direktifleri ile oy kullandıklarıdır. Öncelikle şunu belirtmekte yarar vardır ki, kadınlar ve kocaları, eğitim, gelir vb. etmenlerin etkisinde ortaklaşa ve birlikte karar almaktadırlar. Yani kadınların eşleri ile veya ailedeki diğer erkekler ile aynı doğrultuda oy kullanmalarının önemli bir nedeni hepsinin aynı ortak yaşam paydalarından etkilenmesidir. Bunun yanı sıra eşlerin birbirlerini etkilemeleri de bu ortak yaşamın parçalarındandır. Bütün bunlara rağmen Ayata'nın araştırma sonuçlarına göre kadınların yarısından biraz fazlası eşlerine oylarını belirtmemekte, söylememektedir. Ayrıca, kadınların oldukça büyük bir oranı, eşlerine sormadan oy kullandığını belirtmişlerdir (Ayata, 1995, s. 294-295).

Kadının bireysel olarak siyasi katılımı hiçbir toplum kesiminde veya siyasi partide sorun teşkil etmemekte, tam tersine teşvik edilmekte, en geleneksel toplumsal hareketler bile kadının siyasete katılımını teşvik etmekte, birçok parti oy almak için kadın simgeleri kullanmaktadır. Kadının siyasete katılımına ilişkin sorunlar kadını aktif olarak siyasete katılımı ile başlamaktadır (Ayata, 1995, s.296).

b. Toplumsal Siyasal Katılma

Kadınların toplumsal olarak siyasal yaşama katılmaları çok yönlüdür. Her ne kadar toplumsal olarak siyasete katılmak kadınlar için zorsa da, araştırmalar göstermektedir ki, bazı tür katılmalar daha kolay, bazıları daha da zordur. Bu zorluk kadın üzerine olan görüş ve ideolojilere bağlı olduğu kadar, içerdiği ilişki türlerine de bağlıdır. Türkiye'de kadının konumunu değiştirmeye yönelik birkaç tür siyasi hareket görülmektedir. Kapsayıcı olmamakla birlikte, bunların içinde dini guruplardan, feminist harekete, Atatürkçü kadın derneklerinden partilerin kadın guruplarına kadar bir çoğu sayılabilmektedir (Ayata, 1995, s.296).

Genel yapıları ile Türkiye'de kadın siyasetçiler arasında hakim olan, insan çıkarı perspektifi veya hümanist feminizm diye adlandırılan, kadının çıkarlarını insanlığın genel çıkarları ve görüşü olarak gösteren, kadın ve erkek birlikte çalışmayı hedefleyen, uyumcu bir görüştür. Olaylara kadınların bakış açısını özgün olarak getirip bunu mevcut siyasi sistem içinde çözümlenme amacında olanlar da varsa da, kadın ve erkek görüşlerini bir çatışma içinde görenler veya bunlardan dolayı sisteme karşı olanlar yoktur (Ayata, 1995, s.297).

B. SİYASAL KATILMAYI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

1. Siyasal Katılmayı Etkileyen Toplumsal Faktörler

Vatandaşların siyasete katılımlarını etkileyen toplumsal faktörler dört grup içerisinde incelenebilir (Çam,1984, s.283).

a.Toplumun Yapısı

Geleneksel tarım toplumlarında, sanayileşmiş modern toplumlara göre vatandaşların her düzeyde siyasete katılmaları daha az düzeyde olmaktadır. Bunun en büyük nedeni; kırsal kesimden kente göç olgusudur. Çünkü, sanayileşme ve bunun sonucu olarak kente göç eden büyük kitleler, kentlere gelince bir yığın sorunla karşılaşmışlardır. Vatandaşlar köylerinde iken belki hissetmedikleri su, elektrik, yol, eğitim, konut, yakacak, beslenme, sağlık gibi sorunlarını bireysel olarak çözemeyeceklerinin bilincine vardıldıktan sonra, örgütlenerek her düzeyde seslerini duyurup siyasete daha yoğun, bilinçli ve kitlesel olarak katılmaktadırlar.

Yapılan siyasal davranış araştırmaları çok gelişmiş refah toplumlarında (İsveç, İsviçre, Federal Almanya) siyasal katılımın yoğunluğunu ve etkisini eskiye kıyasla kaybettiğini ortaya koymaktadır. Bunun en önemli nedeni; bu toplumlar büyük ölçüde gelişip refaha ulaştığından, toplumun yarattığı maddi ve manevi değerler topluma dengeli olarak dağıtıldığından, toplumda çok büyük çarpıklıklar, gelir ve yaşam dengesizlikleri hemen hemen ortadan kalktığından, halkın bireysel ve örgütsel olarak siyasal, ekonomik, hukuksal ve toplumsal haklarını büyük ölçüde almış olmaları nedeniyle halkın her düzeyde siyasete katılımı zayıflamıştır (Daver, 1968, s.203).

b. Toplumsal Cinsiyet Roller

Toplumsal cinsiyet, bir toplum tarafından oluşturulmuş, kadınlar ve erkekler arasındaki roller, davranışlar, zihinsel ve duygusal özellikler bakımından ayrışmayı ortaya koymaktadır (Bacacı Varoğlu, 2001, s.323). Bu kavram, cinsiyetin kişisel özelliklerin ötesinde, toplumsal yapılarla ve ilişkilerle bağlantılı bir öznellik boyutu içermektedir (Bora ve Üstün, 2005, s.41, www.tesev.org.tr) Tanımdan anlaşılacağı üzere, toplumsal cinsiyet tamamıyla biyolojik farklılıklarla tanımlanmakta olan cinsiyet kavramlarından farklı olarak, kültürel bir kavramdır. Ancak, bu tanımın yeterince ortaya koyamadığı gerçek, birçok toplumun geleneksel kadın rolünde bulunduğu gerçektir.

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet meseleleri, toplumlar üstü (uluslar arası) bir çalışma alanı olarak gelişmektedir (Adler ve Izraeli, 1988, s.45).

b.a. Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rollerini Oluşturan Dişil ve Eril Özellikler

Kadın veya erkek, herhangi bir insanda bulunabilen çeşitli dişil ve eril özellikler, toplumsal cinsiyet rollerini oluşturmaktadır (Lindsay ve Pasquali, 1993, s.35-41). Klasik (geleneksel) toplumsal cinsiyet rollerinde dişil özelliklerin kadında, eril özelliklerinde erkekte bulunması beklenmektedir. Tablo 5'te kadının ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini oluşturan bazı dişil ve eril özellikler yer almaktadır.

KADININ GELENEKSEL TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜNÜ OLUŞTURAN DİŞİL ÖZELLİKLER	ERKEĞİN GELENEKSEL TOPLUMSAL CİNSİYET ROLÜNÜ OLUŞTURAN ERİL ÖZELLİKLER
Pasiflik	Aktiflik
Bağımlılık	Bağımsızlık
Şefkat	Akılcılık
Merhamet	Denetim Altında Bulundurma
Empati	Üstünlük Kurma
Duygusalılık	Saldırganlık
Besleyicilik	Hırs
Duyarlılık	Bireycilik
Yardıms severlik	Rekabet

Kaynak: Güney, 2001, s.324

Tablo 5: Geleneksel Toplumsal Cinsiyet Rollerini Oluşturan Dişil ve Eril Özellikler

Kadının geleneksel toplumsal rolü evin içindeki işlerle ilgilidir ve temelde insan ve ilişki kurmaya yönelmiştir. Erkeğin geleneksel toplumsal cinsiyet rolü ise ev dışı işlerle ilgilidir ve nesneyle eyleme yönelmiştir (Basow, 1991, s.156-158). Ayrıca,

neredeysse tüm toplumlarda erkeğin rolü daha fazla değer taşımaktadır. Yalnız, erkeğin toplumsal cinsiyet rolü oldukça katıdır. Hem çocuklukta, hem de yetişkinlikte “erkeksi” olmak, tüm kadınsı özellikleri reddetmek demektir.

b.b. Çağdaş Toplumsal Cinsiyet Roller

Günümüzde birçok sosyal kavramda olduğu gibi, toplumsal cinsiyet rolleri de artık büyük ölçüde durağan değildir ve değişmektedir. Her ne kadar uluslararası düzeyde paylaşılan yönleri olsa da kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri, içinde buldukları topluma ve hatta alt-kültüre ve zamana göre değişiklikler göstermektedir.

Ancak zamanla gelişmiş ülkelerde başlayarak, Tablo 5'te sınıflandırıldığı şekliyle farklılaşmış ve bazı dişil özellikler erkeklerde, bazı eril özelliklerde kadınlar tarafından kabul görmeye başlanmıştır. Örneğin; başarılı olma, hırslı olma geçmişe göre kadınlar için kabul gören özellikler arasındadır. Diğer taraftan, erkek yöneticiler için de duyarlı olma artık daha aranan bir özellik olmaya başlamıştır. Örnekler dikkate alındığında açıkça şu şekilde bir açıklama da bulunmak yanlış olmayacaktır: Toplumsal cinsiyet Rollerini birbirine gittikçe daha fazla yaklaşmaktadır. Bu bağlamda bazı araştırmacılar “androjeni” den söz etmeye başlamışlardır (Güney, 2001, s.324-325). Androjeni; hem dişil hem de eril özellikler barındırmak demektir.

b.c. Siyasal Kültür ve Cinsiyetçi Zihniyet: Siyasette Egemen Erkek Modeli

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de siyasal yaşam, onu belirleyen erkek aktörlerin normlarına göre şekillenmiştir; oyunun kuralları, başarının koşulları, iyi/kötü tanımları erkeklerin yaşam değerleri ve alışkanlıklarına göre oluşmuştur (Tüsiad, 2000, s.208; Karam, 1998, s.22-24). Erkekler kendi toplumsal cinsiyet rolleri gereği, para kazanmaya, güçlü olmaya ve rekabete yönlendirilirler ve bu değerleri beraberlerinde siyasete de taşırlar: Erkekler için, siyasette kazanmak ve kaybetmek, rakipleriyle

yarışmak ya da çatışmak olağandır. Fakat önemli olan kazanmaktır.

Siyaset herkesin kazandığı bir oyun değildir; yardım, fedakarlık, uyum, birbirini anlama gibi değerler yerine başarma, boyun eğdirme, yönetme, güçlü olma siyasetin egemen değerleridir. Bu değerler, hayatı boyunca kendisinden çok çocuklarını ve ailesini düşünmek, kendinden başka insanların gereksinmelerine duyarlı olmak için eğitilen kadınların çoğuna yabancı gelir.

Siyasette kadınları saf dışı bırakmak için çok sık onların cinsel yaşamları ve özel hayatları kullanılır ve kadınlar bu tür saldırılara karşı kendilerini savunacak hiçbir araca sahip değillerdir. Siyaset kadınlara, namuslarını tartışmayı göze almaları gereken bir yaşam sunar.

Siyasette egemen erkek söylemi, kadınları kendileri ile eşit koşullarda yarışmaya çağırır. Fakat kadınların siyaset dışı yaşamda hiçbir zaman erkeklerle eşit koşullarda yaşamadığını göz ardı etmektedir. Kadınlar siyasette başarılı olmak istiyorlarsa erkekler gibi yapmalı, gece gündüz çalışmalı, rekabetten, mücadeleden korkmamalı, kendini savunmasını, gerektiğinde saldırmalarını ve savaşmasını bilmelidir. Siyaset, kadından aile sorumlulukları ve çocukları yokmuş gibi davranmasını istemektedir.

Böyle bir değerler dünyasında yalnızca bu oyunu kurallarına göre oynamayı becerebilen az sayıdaki güçlü kadının başarı şansı bulunmaktadır. Geri kalan kadın kitlesi için siyaset “kirli ve erkek işidir” (Yaraman, 1999:18; Altınay, 2000, s.13; Bora ve İşat, 2006, s.14; KA-DER, 2006, s.25; Sancar ve vd, 2006, s.13).

c. Grup Üyeliği, Aile ve Toplumsal Sınıf

Bir toplumda etnik azınlıklar ne kadar fazla ise, bu azınlıklar arası siyasi çatışmalar ne kadar yoğun ise o toplumda her düzeyde siyasete katılma o kadar yoğun olmaktadır. Eğer etnik azınlıklar fazla olmasına karşın, çıkar çatışmaları çok az ise bu tür toplumlarda toplumsal sorunlar, uyuşmazlıklar büyük ölçüde çözülmüş olacağından siyasal katılma yoğunluğunu kaybedecektir.

Siyasete katılmayı etkileyen toplumsal faktör olarak ailelerin yapısı da siyasete katılmayı etkilemektedir. Her ne kadar ailenin yapısı toplumun tipini belirleyen bir faktör olsa da genellikle geniş, ataerkil ailenin bireyleri çekirdek ailelerin bireyelerine göre her düzeyde siyasete daha az katılırlar ve daha az ilgi duyarlar (Alkan ve Ergil, 1984, s.52; Özbudun, 1975, s.103; Eroğul, 1998, s.119-120). Çünkü, bu ailelerin bireyelerinin aileden aldıkları siyasal kültürleri onların siyasete katılma eğilimlerini azaltmaktadır. Ayrıca geniş ataerkil ailelerin bireyleri otoriter bir aile yapısı içinde yetiştiklerinden demokratik kurallara pek rağbet etmemektedirler.

Siyasete katılma davranışına toplumu oluşturan sınıflar açısından bakıldığında; alt gelir gruplarında siyasete katılma yoğunluğunun, üst gelir gruplarına göre daha az olduğu, bu alt gelir grupları ayrıca kadercı ve şükredici bir kültürle besleniyorlarsa, siyasete daha az ilgi duyacakları düşünülebilir. Üst gelir grupları genellikle daha kültürlü ve daha eğitimli olduklarından, bu grupların bir de örgütlenmiş olmalarının her düzeyde siyasete katılımı arttıracığı söylenebilir.

d. Meslek ve Statü

Bir bireysel davranış biçimi olarak siyasete katılma açısından, bireyelerin toplum içindeki konumu, öğrenim durumu, prestiji, mesleği ve statüsü karşılıklı olarak birbirlerini etkileyen faktörlerdir. İnsanların bu özellikleri artıkça siyasete katılımları da artmaktadır. Daha geniş bir anlatımla, bireyelerin eğitim seviyeleri yükseldikçe,

toplumdaki konumları belirginleştikçe ve toplumda aranan meslekleri edindikçe, her düzeyde siyasete katılım ve ilgi çoğalmaktadır (Baykal, 1970, s.33; Almond ve Verba, 1963, s.315-324; Turan, 1976, s.81; Özüerman, 1984, s.12; Huntington ve Dominguez, 1975, s.45).

2.Siyasal Katılmayı Etkileyen Kişisel Faktörler

Kişisel faktörler iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan birincisi cinsiyet faktörü, diğeri ise yaş faktörüdür.

a. Cinsiyet Faktörü

Günümüze kadar yapılan tüm siyasal davranış araştırmalarında hemen hemen tüm toplumlarda, kadınların erkeklere oranla her düzeyde daha az siyasete katıldıklarını gözlemlemiştir (Tekeli, 1982, s.128; Kışlalı, 1976, s.128; Tatar, 1997 s.122-127). Kadınların her düzeyde siyasete katılmaları erkeklere oranla her toplumda daha az olmasına rağmen, toplumların yapısına göre (geleneksel ve sanayi toplumu olmalarına göre) kadınlar arasında siyasete katılmanın boyutları ve derinliğı değışmektedir.

Geleneksel toplumlarda kadınlar siyasete, modern toplumlardaki kadınlardan daha az ilgi duymaktadırlar. Sadece oy vermeye katılma açısından bakıldığında, bazı geleneksel toplumlarda kadınlar, erkeklerden daha çok oy kullanmaktadırlar. Bunun en önemli nedeni; bu kadınların bilinçli olarak oy vermeye katılmaları anlamında değıl, bu toplumlardaki erkeklerin otoritesinden kaynaklandığı ortaya çıkarılmıştır (Tokgöz, 1979, s.16).

Kadınların siyasete erkeklerden daha az ilgi duymalarının kuşkusuz bir çok nedeni vardır. Her şeyden önce, cinsiyet faktörü olarak görülen bu siyasete katılma azlığı, kadınların kendi aralarında da farklılıklar göstermektedir. Kadınların evli ya da bekar olmaları, çalışma durumları, eğitim seviyeleri ve yaşları da tıpkı erkeklerde

olduğu gibi siyasete katılımlarını çok yönlü ve erkeklerden daha çok etkilemektedir. Bu anlamda eğitim düzeyi yüksek, meslek sahibi olan kadınların daha özgür olarak eşinin etkisinde fazla kalmadan her düzeyde siyasete daha çok katıldıkları yapılan araştırmalarla saptanmıştır (Alkan, 1981, s.49; Onay Özkaya, 2003, s.188).

b.Yaş Faktörü

Bir siyasal davranış biçimi olarak siyasete katılma olgusunun yaş faktörü olarak değerlendirilmesi durumunda ortaya çıkan sonuçlara göre; hemen hemen her toplumda özellikle 16-20 yaş arasındaki gençler her düzeyde politikaya fazla ilgi duymamaktadırlar (Öztekin, 2001, s.229). Bu genel değerlendirme toplum farkı gözetilmeksizin ve daha üst yaş grupları ile karşılaştırıldığında doğrudur. Bunun nedenleri şu şekilde saptanmıştır;

Bu yaş grubundaki gençler, iş arama, eğitim ve meslek edinme gibi nedenlerle sık sık yer değiştirmektedir. Henüz bekarlıklar ve belli bir mesleğe sahip olmadıklarından henüz bir yere yerleşmemişlerdir ve her hangi bir örgüte üye olmamışlardır. Her yönüyle bir siyasal davranış biçimi olarak siyasal katılma olgusunda yaş faktörü genel olarak ve tüm toplumlar için genellikle şu şekilde değerlendirilebilir; 16-20 yaş arasındaki gençler, siyasete her düzeyde daha az ilgi duymakta ve katılmaktadırlar. Bu katılma ve ilgi, yaş ilerledikçe artarak 25-45 yaş arasındaki orta yaş grubunda en yüksek düzeye ulaşmakta, 45 yaşından sonra bu ilgi ve katılım yavaş yavaş düşerek 65 yaşından sonra en alt düzeye inmektedir (Tekeli, 1982, s.133).

3. Siyaset Yapan Kadınların Profilleri

Kadının toplumdaki yeri, uluslar arası düzeyde olduğu gibi Türkiye’de de üniversite içinde ve dışında, her geçen gün sayıları artan bilimsel çalışmalara konu olmaktadır.

Siyasal yaşama katılmış kadınların yaşamları, değişik dönemlerde çeşitli gözlem ve araştırmalara konu olmuştur. Afet İnan'ın kadınların siyasal haklarını elde etmeleriyle ilgili çalışmaları bir başlangıç noktası olarak düşünülebilir (İnan, 1981, s.82). Daha sonra Tezer Taşkiran, Cumhuriyet'in 50.Yılında Türk Kadın hakları adlı kitabında Kemalist ideoloji çerçevesinde ve kadın hakları bağlamında kadın parlamenterlere yer vermiştir (Taşkiran, 1973, s.45). 1970'lerin sonlarında Nermin Abadan-Unat, bu konudaki çalışanlara yeni bir söylem kazandıran "Türk Toplumunda Kadın" adlı kitabında, kadınların siyasal hayata girmelerini değiştiren toplumsal yapı çerçevesinde değerlendirmiştir (Abadan Unat, 1979, s.15-43).

Türkiye'de kadın ve siyasal hayat konusu, ilk kez Şirin Tekeli tarafından yapılan bir araştırmanın odak noktasını oluşturmuştur (Tekeli, 1982, s.145). Arat'ın yapmış olduğu araştırmanın amacı ise; Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği 1934'ten 1980'e kadar, kadın temsilcilerin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde değiştiren siyasal rollerini araştırmıştır.

Kadın milletvekillerinin siyasi kimliklerini belirleme konusunda çeşitli yöntemler bulunmaktadır. "The Turkish Political Elite" adlı kitabında F.W.Frey parlamentodaki görev dağılımlarına göre temsilcilerin siyasal faaliyetlerini değerlendirmiştir (Frey, 1965, s.251). Frey'in sınıflandırması, 1935-1957 döneminde, kadın temsilcilerin çoğunluğunun (%64) "izleyici", %24'ünün "faal üye", yalnız %3'ünün "önder" konumunda parlamenter olarak görev yaptıklarını göstermektedir (Frey, 1965; s.252). Tekeli'nin 1935-1977 dönemi kadın milletvekilleri ile yaptığı anket sonuçları da genelde Frey'in bulgularını destekler niteliktedir. Tekeli'nin bulgularına göre, tek parti devri kadın milletvekilleri arasında kendisini "önder" olarak tanımlayan yoktur. Büyük çoğunluğu (%82) "izleyici", küçük bir kısmı (%9) "faal üye" olduklarını düşünmektedirler. Sadece 1960 sonrası milletvekilleri arasında kendilerini önder olarak düşünen küçük bir grup (%14,3) vardır. Kadın temsilcilerin yarıya yakını (%47,5) faaliyetlerini "çok yoğun" olarak nitelese de çoğunluk, kendilerini ilgilendiren, gündeme getirdikleri sorunların çözümü için büyük bir savaş vermediklerini kabul

etmektedirler (Tekeli, 1982, s.306).

Parlamento faaliyetlerinde çok etkin olmadıkları gözlenen kadın milletvekilleri, yine Tekeli'nin bulgularına göre, Meclis'te "kadın temsilcisi" olmanın bilinciyle yer almamışlardır. Çoğunluk (%77,5) kendilerini ulusun temsilcisi, %10'u yerel politikacı, %7,5'u parti temsilcisi ve ancak %5'i kadın temsilcisi olarak görmektedir. (Ayata, 1995, s.22-24).

a. Siyaset Yapan Kadınların Siyasete Katılım Nedenlerine Göre Profilleri

1980'lerin ortalarına kadar, siyasette aktif olan kadınların siyasete katılım taleplerine göre 2 tür siyasetçi kadın tipi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi; ailelerindeki erkekler adına veya onlara yardım için politika yapan kadınlar, diğeri ise bağımsız kadınlardır.

a.a. Ailelerindeki Erkekler Adına Siyaset Yapan Kadınlar

Özellikle taşrada orta ve üst düzeyde eğitim görmüş kadınlar arasında bu tür siyasal katılım çok yaygındır. Bu kadınlar, kadınlar arasında (nadiren erkekler arasında da) aktif olarak siyaset yapmalarına rağmen, kendileri siyasal pozisyonlara aday olmazlar ve faaliyetleri ailelerindeki erkekleri (genellikle kocalarını) desteklemek olarak belirlenir. Genellikle genç olan bu kadınların bir kısmı ev kadını, bazısı meslek sahibidir; siyasal yaşama toplumda ideal bir eş olma, ailelerini siyaset alanında da destekleme çabasıyla girerler (Ayata, 1998, s.239). Bu çerçevede, siyasette de kadınca davranış kalıpları (giyimden konuşmaya kadar) benimseyen bu kadınlar, ailelerindeki erkelerden teşvik görürler. Hatta siyasete onlar tarafından sokulur, onlar tarafından ısındırılırlar. Bu kadınlar pek tabii olarak bir mevkiye bağımsızca aday olmaz ve erkeklere meydan okumaya hiç teşebbüs etmezler. Onlar için siyaset erkeklerin kontrolünde ve arzusu doğrultusunda yapılan bir faaliyettir. Özellikle son yıllarda, taşrada erkekler için siyaset dikey hareketliliğin önemli bir kanalını oluşturmaktadır.

Ortaklaşa yapılan bu siyaset, eşleri ile birlikte kadınları da yükseltmekte ve onlara yeni dünyaların kapısını açmaktadır. Özellikle taşradaki kadınlar, siyasi yaşamı eşlerinin, çocuklarının ve kendilerinin yükselmesi için basamak olarak kullanmaktadırlar.

a.b. Siyasette Bağımsız Kadınlar

Bu kadınlar, genellikle orta yaşın üzerinde, evli ya da evlenmeye aday olma yaşını geçirmiş kadınlardır. Bunlar, kadınca kabul edilen davranış modellerinden kaçarak kendilerini koyu renk tayyörler, kısa kesilmiş saçlar ve makyajsız bir yüzle tanımlarlar. Bu tür kadınlarda iki davranış modeli oluşmuştur. Yaygın olan model, erkekleşen, belagat sahibi, azimli, çalışkan ve toplum içine girmeye çekinmeyen bir görünüm sergileyen kadın politikacılarıdır. Bu kadınlar “erkekleşerek” erkeklerle kıyasıya mücadele içine girer, fakat ne kadın bakış açısı geliştirir ne de kadınların siyasette temsil edilmeme durumunu ciddi olarak sorgularlar. Onlar da erkek politikacılar gibi siyasetteki kadınları, konumlarını eleştirirler (Ayata, 1998, s.239-240).

b. Yerel Yönetimlerde Siyasal Katılım Gösteren Kadın Tipleri

Yerel yönetimler, demokrasinin okuludur. Demokrasi geleneğinin temelinde yerel yönetimler vardır (Pişkinsüt, 1998, s.191). Yerel yönetimlerin demokrasiye en büyük katkılarından birisi, demokratik bir eğitim sağlamaktır. Bu eğitim sonucunda yerel ve ulusal kültür ve kurumlar arasında uyum sağlanabilir. Ayrıca, yerel düzeydeki bu eğitimin sonucunda edinilen birikim ve gelişme ulusal düzeye yansıdığında, ulusal düzeyde bir demokrasi için temel oluşturacaktır.

Yerel yönetimler genel yönetimden daha çok kadınların günlük yaşamını etkileyen karar mekanizmalarıdır. Bu nedenle kadınlar, öncelikle yerel yönetimlerde görev almanın yollarını sağlamak durumundadır. Ancak, yukarıda da değinildiği gibi, yerel yönetimlerdeki kadın sayısı, genel siyasete oranla çok daha düşüktür. Yerel

meclislerde ve belediye başkanlıklarında temsil açısından bir gelişmeden söz edebilmek çok zordur. Kadınlara yerel yönetimlere seçilme hakkının tanındığı 1930 yılından bu yana belediye başkanı seçilen kadınların oranı yalnızca binde 2'dir. Bununla birlikte, yerel yönetimlerde temsil olanağı bulan kadınlar, erkek temsilcilerden daha seçkin bir küme oluşturmaktadır (Çiftçi, 1989, s.109).

Belediye meclislerine seçilen kadınların ortak nitelikleri nelerdir? Parlamenter kadınlarla ortak nitelikleri ya da ayrıcalıkları var mıdır? Belediye düzeyinde faal olan kadın politikacıların sosyo-ekonomik kökenleri incelendiğinde, parlamenter kadınların kökenlerinden anlamlı bir şekilde farklı bir tablo çıktığı görülmüştür (Balay, 1998, s.77). 1994 Yerel yönetim seçimi sonuçlarına göre, seçilen kadınların eğitim durumlarına bakıldığında sadece yüzde 8,2 (7 kişi) ilkokul mezundur. Belediye başkanı ve meclis üyelerinin %13 ortaokul, %19'u lise, %45,9'u ise yüksekokul mezundur. Yüksekokul mezunu olan meclis üyelerinin batı illerinde ve büyük şehirlerde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kadın başkan ve meclis üyelerinin parlamentodaki yapıyla benzerlik sergileyerek, erkeklerden daha üstün vasıfları bulunduğu saptanmıştır.

Meclis üyelerinin büyük çoğunluğu ev kadınıdır. Ev kadınlarının yerel yönetimlerde söz sahibi olduğunu söylemek mümkündür. Kadınların %50'sinin ev kadını olduğu toplumumuzda yerel yönetimler temsil kalıbına daha yakın bir yapı sergilemektedir. Diğer meslekler açısından bakıldığında parlamentoya paralel bir yapı göstermektedir. İşçi ve memur grubunda temsilin yetersizliğinden söz edilebilir. Yerel yönetimlerde kadınların parlamentoya göre yoğunlukla yer almaları ve görece olarak statülerinin daha düşük düzeyde olması, ev kadınlarının bu alanda etkin olmaları yerel yönetimleri iktidar bağlamında ikincil yapısından kaynaklanmaktadır (Balay, 1998, s.78).

Ayrıca, kadınların yerel sorun ve politikalarla yakından ilgilenmeleri ve yerel yönetimlere daha çok katılmaları yaşam sürecinin bir sonucudur. Belediye başkan ve meclis üyelerinin çoğunluğu 44-49 yaşları arasındadır. Genel olarak yerel siyasette

ağırlığın orta yaşlı politikacılarda olduğu görülmektedir. Seçilen kadınların orta yaşta yoğunlaşmalarının nedeni, mesleklerinde ve evliliklerinde durağanlığın sağlandığı, evlenmeye aday olma yaşının üstünde olma, varsa çocuklarının yetişkinliğe eriştiği dönem olması nedenleriyle açıklanabilir (Balay, 1998, s.78).

4. Siyasal Partiler ve Liderlerin Kadın Adaylara Bakış Açısı

Siyasal partiler, bir program çerçevesinde siyasal kararları etkilemek ve bu amaçla siyasal iktidarı ele geçirmek üzere örgütlenmiş kuruluşlardır (Kışlalı, 2003, s.261). Yapısal farklılıkları, aynı zamanda toplumsal tabanlarının dolayısıyla da ideolojilerinin farklılığını yansıtır. Siyasal parti sistemleri ise, rejimlerinin gerçek yüzlerinin anlaşılmasında, çok kez anayasalar kadar önem taşır. Siyasal partiler, demokratik olsun olmasın, tüm çağdaş siyasal rejimlerin işleminde çok önemli görevler üstlenirler.

a. Siyasal Partilerde Kadınların Siyasete Katılımını Engelleyen Faktörler

Türkiye’de kadın-erkek eşitliğinin önündeki toplumsal/siyasal engellerin aşılması, kadınların siyasal karar süreçlerine katılarak kendi sorunlarına uygun çözümler üretebilmesine bağlıdır. Kadınların sorunlarını siyasal alanda temsil edebilmeleri ise siyasal partilerin, bu temsilin demokrasinin vazgeçilmez ilkelerinden biri olduğuna dair açık irade beyanında bulunmaları ve bu beyanın gereğini yapmak için harekete geçmeleriyle olanaklıdır. Türkiye’de siyasal partilerin hemen hepsi henüz bu noktadan çok uzak olduğu düşünülebilir (Tüsiad, 2000, s.209).

b. Siyasal Partilerin Kadın-Erkek Eşitliği Politikaları

Türkiye’de parlamentoda grubu bulunan siyasal partilerde kadın/erkek eşitliğini sağlamaya yönelik bir politikanın bulunduğunu söylemek zordur. Bunun yerine, siyasal partilerin ideolojik konumlanışa uygun retorikler ile seçim dönemlerinde ön plana çıkan ve kadın seçmen desteğini sağlamaya yönelik faydacı yaklaşımlar göze çarpar. Kadın/erkek eşitliğine, siyasal partilerin merkez-sol ya da merkez-sağ konumlarına göre değişen, iki farklı bakışın olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki kadının aile kurumu ile özdeşleştiren ve kadın haklarına ailenin gereksinimleri bağlamında bakan “aile merkezli” anlayıştır. İkincisi ise, kadın/erkek eşitliğine inandığını belirten, kadınların toplumsal yaşama katılımını çağdaşlığın, demokrasinin, gelişmişliğin gereği sayan” toplum-merkezli” anlayıştır (Tüsiad, 2000, s.209).

c. Siyasal Partilerin Örgüt Modelleri ve Kadın Kollarının Güçsüzlüğü

Türkiye’de mevcut siyasal parti örgütlerinde kadın kollarının hukuki ve fiili konumlarına hak ve yetkilerini incelemek bir çok sorunun kaynağını gün ışığına çıkarabilmektedir (Tüsiad, 2000, s.212).

- Türkiye’de hemen hemen bütün siyasal partiler kendi kadın kollarını, kadınları siyasal karar süreçlerine hazırlayan bir yapı olarak değil, partinin ikincil ve siyasal getirisi düşük işlerini yaptıracakları birimler olarak görmektedirler.
- Siyasal partilerin kadın kolları kendi görev alanlarına giren konularda çok sınırlı karar verme ve uygulama yetkisine sahiptirler.
- Siyasal partilerin kadın örgütlerinin kendi bütçesi ve bağımsız para kullanma yetkisi yoktur.
- Siyasal partilerin kadın örgütleri partinin yönetim düzeyinde yer alacak ya da milletvekili aday olacak kadınları önerme ve belirleme yetkisinden yoksundur.

d. Siyasal Parti Yöneticilerinin Kadın-Erkek Eşitsizliğine Duyarsızlığı

Siyasal parti yöneticilerinin kadın sorunlarının temsiline verdikleri önemin ve kadın-erkek eşitliğini sağlamada gösterdikleri siyasal kararlılığın demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olması gerekmektedir. Türkiye’de, parlamentoda grubu bulunan siyasal partilerin yöneticilerini böyle bir duyarlılığa sahip olmaları beklenebilir. Siyasi parti yöneticileri için kadın sorunları seçim dönemlerinde kampanyalar ve seçim reklamları için hatırlanacak bir konu olmamalıdır. Kadın-erkek eşitliğini sağlamak için harcanacak çaba, bir bütün olarak siyasal parti yapılarını, kamu politikalarını ve toplumsal ilişkileri dönüştürücü ve demokratikleştirici niteliğinden dolayı siyasal liderlerin popülerliğini sağlayıcı önemli bir alandır; siyasal partilerin kitlesel bağlarını yenileme ve temsil sorunlarını çözenin kaçınılmaz bir sonucudur (Tüsiad, 2000, s.215).

e. Parti Liderleri Oligarşisi

Ülkemize bakıldığı zaman, partilerde lider oligarşisi olgusunun fazlasıyla yaygın olduğu kanaatine varmak zor olmamaktadır (Sakallıoğlu, 2001, s.13-24). Türkiye’deki siyasal partilerin tümü, güttükleri ideoloji, seçmenlerinin sosyal profili, partinin büyüklüğü, iktidarda olup olmaması ve farklı olabilecek diğer niteliklerine rağmen, lider yenilemekte büyük güçlüklerle karşılaşmaktadır.

5. Siyasal İlgisizlik (Depolitizasyon)

Gelişmiş ülkelerin siyasal yaşamında rastlanan kimi belirtiler toplumda genel bir “siyasete karşı ilgisizlik” olgusunun varlığını gündeme getirmiştir. Batı toplumlarında ortaya çıkan, siyasal çatışmaların eski şiddetini kaybetmesi, partiler arasındaki derin görüş ayrılıklarının kalkması ve bunların birbirlerine yaklaşma eğilimleri, oy kullanma oranlarındaki düşmeler gibi belirtiler kitlelerin siyasetten uzaklaştığı varsayımı güçlendirmektedir.

“Siyasal ilgisizlik (depolitizasyon), siyasi iktidar ile sosyal gruplar ve toplum arasındaki etki-tepki ilişkisinin belli durumlarda kopması ve o zamana değin süren diyalogun bir an için bile olsa kesilmesidir. Geçici de olsa, bu zaman dilimi içinde topluma durağanlık ve suskunluk hakimdir” (Akad, 1979, s.3). İlgisizlik başlıca iki şekilde kendisini göstermektedir; ya birey ve sosyal grubun siyasi katılım eylemlerinde bir düşme gözlenir, ya da bazı sebepler katılımın birey için ifade ettiği anlamı değiştirir ve buna paralel olarak katılım eyleminin yolunda ve yönteminde bir değişim görülür.

Siyasal ilgisizliği, sistemin çelişkilerinin ve aksaklıklarının bir göstergesi olarak kabul eden görüşler vardır. Fakat, dünya konjonktürüne bakıldığında, az gelişmişlik ve gelişmişlik düzeyine göre ve toplum yapılarına bağlı olarak depolitizasyon olgusunun farklılık gösterdiği görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde siyasi ilgisizlik toplum koşullarına paralel olarak kendiliğinden belirirken, bu olgu gelişmekte olan ülkelere yasal düzenlemeler ve siyasi iktidar sahipleri tarafından sağlanmaktadır. Birinci halde kendiliğinden oluşan bir ilgisizlik söz konusu iken, ikincisinde yapay bir depolitizasyon süreci siyasi katılma yollarının yasalarla tıkanmasıyla yaratılmaya çalışılmaktadır. (Akkaya, 1994, s.73)

a. Gelişim Sonucu Ortaya Çıkan Siyasi İlgisizlik

Demokratik rejimin yerleştiği modern Batı toplumlarında, siyasi ilgisizlik kendiliğinden beliren bir sonuçtur. Yaşam düzeyindeki yükselme ve bolluk ortamına ulaşılması kişiyi siyasi iktidarın karar alma sürecinde etkin olma duygusundan uzaklaştırmaktadır. Toplum ne kadar refah içindeyse, katılım da o oranda düşmektedir. Çünkü, halk elde etmek istediği tüm haklara kavuşmuştur ve düzeltilmesi talep edilen sivil noktalar ortadan kalkmıştır. Batıda proletaryanın maddi durumunun iyileşmesine paralel olarak siyasi alanda eski militan tutumunu terk etmesi bunun bir kanıtı sayılabilir. Bunun yanı sıra, depolitizasyonun bir diğer nedeni olarak, gelişmiş toplumlarda halkın karşısına çıkan problemlerin giderek daha teknik ve daha karmaşık

bir nitelik kazanması görülmektedir. Halk kendi anlayışı ve bilgisini aşan sorunlarla karşılaştığında, bunların çözümünün konunun uzmanlarına bırakılması gerektiği düşüncesiyle siyasetin dışına kaymaktadır (Kapani, 1996, s.135)

Bireysel katılımın en önemli aracı olarak görülen oy kullanma oranlarındaki düşüşlerin geçici ve kısa süreli olduğu kanıtlanmıştır. Ekonomik gelişmeler örgütlenmeyi ve grup farklılaşmasını geliştirmiş ve örgütlü katılımı yoğunlaştırmıştır. Geniş bir açıdan bakıldığında, günümüzde gelişmiş ülkelerdeki katılmada bir azalma değil, fakat klasik katılmanın yollarında ve stilinde bir değişimin söz konusu olduğu görülmektedir. Toplumda siyaset faaliyet alanı genişlemiş, karar ve etki merkezleri çoğalmıştır. Bu nedenle günümüz Batı toplumları için “depolitizasyon” yerine “politizasyon” (siyasallaşma)dan söz etmek daha doğru olacaktır. Mitingler, protesto hareketleri, gösteriler, yürüyüşler ve medyanın siyasal iktidar karşısındaki duyarlı tutumu yeni katılım yolları olarak denenmektedir.

b. Siyasal Katılım Yollarının Tıkanması Sonucu Ortaya Çıkan Siyasal İlgisizlik

Her siyasal rejim, o rejimde siyasal faaliyette bulunabilecek bireylerin kimler olabileceği yasal ya da siyasal sınırlarla belirler. Anayasa, Siyasi Partiler Kanunu, Dernekler Kanunu gibi hukuksal düzenlemeler bu sınırlamanın ifadelerini buldukları başlıca kaynaklardır. Bu normlar dizisi, devletin dayandığı temel ilkeleri açıklar, sosyal-siyasal kurumların kuruluşlarını ve işleyişlerini düzenler, bireylerin bu kurumlarla nasıl ilişki kuracağını belirler (Akad, 1979, s.8; Akkaya, 1994, s.74).

Siyasal katılım yollarının tıkanması, aslında devlet otoritesince belli bir amaçla bilinçli olarak benimsenen siyasal bir tercihtir ve yöntemli bir çalışma ile toplumu siyasetten arındırma amacına yöneliktir. “Bazı rejimler, vatandaşlarının politika ile daha fazla ilgilenmesini istemezler; bunun için de politikanın alanını daraltacak, siyasal katılmayı sınırlandıracak bir takım önleyici tedbirler alma ve yasaklar koyma yoluna

giderler. Bu durumda 'politikadan uzaklaşma' yerine, 'politikadan uzaklaştırma' sözünü kullanmak herhalde daha doğru olur” (Kapani, 1996, s. 137).

Siyasetten uzaklaştırma görüşünü destekleyenler arasında bulunan Milbraith, demokratik yöntemlerin iyi işleyebilmesi için yurttaşların siyasete fazla bulaşmaması gerektiğini savunmaktadır. Milbraith'e göre; “Yurttaşlar, esas yetkinin kendi ellerinde bulunduğu inandırılmalı, ancak herkesin ortaya çıkıp siyaset topunu koşturmaya kalkışmasının zararlı olacağı da açıkça görülmelidir. Sağlıklı demokrasi, esas olarak siyasal seçkinlerin eline bırakılan demokrasidir (Eroğul,1999, s.243).

Türkiye'de 1982 Anayasası, siyasetten uzaklaştırma olgusuna verilebilecek en iyi örnektir. Bireysel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar, örgütlenme yasakları, siyasi parti yasakları, dernek-sendika-meslek kuruluşlarına getirilen siyaset yasakları gibi bir takım antidemokratik düzenlemeler, halkın siyasetten arındırılmasını amaçlamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KADININ SİYASAL KARAR ALMA SÜREÇLERİNE KATILIMI İLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİNİN BELİRLENMESİNE YÖNELİK UYGULAMA

A. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNERMELERİ

1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, kadının siyasete katılma isteğini etkilediği düşünülen altı değişkenin birbirleri üzerindeki etkilerini tespit etmektir. Yapılan araştırma ile siyaset ile ilgili bir kişilik özelliğine sahip olma, eğitim sistemi, aile içi eğitim, seçim sistemi, toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasetçi kadın profili değerlendirilerek birbiriyle ilişkilendirilmiştir.

Araştırmanın amacına uygun olarak, Manisa Celal Bayar Üniversitesinde öğrenim gören toplam 500 kız öğrenci araştırmaya katılmış ve yapılan anketlerden toplam 342'si araştırmaya katkıda bulunmak üzere dikkate alınmıştır.

Belirlenen hedefe ulaşabilmek üzere araştırmada belirtilen faktörler arasındaki ilişkiler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Örneklemdaki siyaset ile ilgilenen kız öğrenciler ile siyaset ile ilgilenmeyen kız öğrencilerin kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Örneklemdaki kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren kişilik yapısına sahip olmaları ile aile içi eğitim arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Örneklemdaki kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile seçim sisteminde yapılacak olan düzenlemeler

arasındaki ilişkiyi tespit etmek,

- Örneklemdaki kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile eğitim sistemi ve öğretmenler arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Örneklemdaki kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile siyasetçi kadın profili arasındaki ilişkiyi belirlemek,
- Örneklemdaki kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi tespit etmektir.

2. Araştırmanın Sınırlılıkları

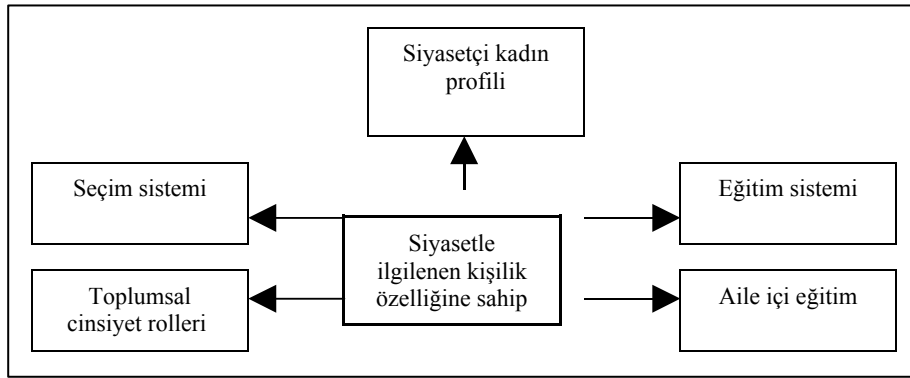
Araştırma Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ile Celal Bayar Üniversitesi Akhisar Meslek Yüksek Okuluna bağlı bölümlerde gerçekleştirilmiştir. Bunlar;

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde;

- İktisat Bölümü,
  - Maliye Bölümü,
- Akhisar Meslek Yüksek Okulunda;
- Bilgisayar Programcılığı Bölümü,
  - Zeytin Yetiştiriciliği Bölümü,
  - Tekstil Bölümüdür.

3. Araştırmanın Modeli ve Önergeleri

Araştırmanın modeli; siyaset ile ilgili bir kişilik özelliğine sahip olma dikkate alınarak toplumsal cinsiyet rolleri, seçim sistemi, siyasetçi kadın profili, eğitim sistemi ve aile içi eğitim arasındaki ilişkilerin tespit edilmesine dayanmaktadır. Araştırmanın modeli Şekil 1'de gösterilmeye çalışılmıştır.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

Araştırmanın temeli altı ana önerme ve dokuz alt önerme üzerine kurulmuştur.

Önerme 1: “Siyaset ile ilgilenen kız öğrenciler ile siyaset ile ilgilenmeyen kız öğrenciler arasında kişilik özellikleri açısından farklılık vardır.”

Önerme 1a : “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile bu konudaki televizyon programlarını takip etme düzeyleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 1b: “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile ileride siyasete girme düşünceleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 1c: “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip etme düzeyleri

arasında ilişki vardır.”

Önerme 1d: “Kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri içinde siyasetin bulunma durumu ile gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip etme düzeyleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 2: “Kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile aile içi eğitim arasında ilişki vardır.”

Önerme 2a: “Kız öğrencilerin ailelerinde politika ile ilgili kişilerin bulunma durumu ile siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenmeleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 3: “Kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile seçim sisteminde yapılacak olan düzenlemeler arasında bir ilişki vardır.”

Önerme 3a: “Kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri arasında siyasetin bulunma durumu ile siyasi parti tüzüklerini bilmeleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 3b: “Kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri arasında siyasetin bulunma durumu ile kota politikalarını bilmeleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 4: “Kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile eğitim sistemi/eğitmenler arasında bir ilişki vardır.”

Önerme 5: “Kız öğrencilerin siyaset ile ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile siyasetçi kadın profili arasında bir ilişki vardır.”

Önerme 5a: “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile günümüz kadın siyasetçileri ile ilgili düşünceleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 5b: “Kız öğrencilerin günümüz kadın siyasetçilerinin sorumluluklarını yerine getirme düzeyleri ile ilgili düşünceleri ile siyasete girme istekleri arasında ilişki vardır.”

Önerme 6: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiklerini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir ilişki vardır.”

4. Araştırmanın Ön Kabulleri

Örneklem grubunda yer alan kız öğrencilerin soru formlarında yer alan ifadeleri doğru şekilde algılayıp yanıtlayabilecek eğitim ve sosyo-kültürel düzeye sahip oldukları kabul edilmiştir. Formların yanlış şekilde doldurulmasının önüne geçebilmek için, tüm formlar doldurulduktan sonra, formların doldurulmasına yardımcı olan kişiler tarafından kontrol edilmeleri sağlanmıştır.

Soru formu başlangıcında cevaplayıcılardan formu doldurmaları istenmiş ve verecekleri cevapların sadece akademik amaçla kullanılacağı ve kendilerini hiçbir şekilde bağlamayacağı teminatı verilmiştir. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini arttırmaya yönelik olarak katılımcılardan isim veya kimlik bilgisi istenmemiştir.

B. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1. Veri Toplama Yöntemi

Yapılan araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket formları kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan anket formlarının başında ankete ilgili bilgi yer almaktadır.

Anketler Fakülte Dekanlığı'na ve Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü'ne teslim edilmiş ve kendileri tarafından görevlendirilen asistanlar aracılığı ile kız öğrencilere ulaştırılmıştır. Daha sonra doldurulan tüm formlar asistanlar tarafından toplanarak değerlendirmenin yapılabilmesi için tarafımıza ulaştırılmıştır.

Bu araştırmada kullanılan anket, yapılan literatür çalışması dikkate alınarak hazırlanmıştır. Anket formu beş kısımdan oluşmaktadır.

- Birinci bölümde; kız öğrencilerin demografik özellikleri,
- İkinci bölümde; ailenin siyasete ilgisi, siyasete ve kamu sorunlarına yönlendirilme,
- Üçüncü bölümde; öğretmenlerin siyasete ve kamu olaylarına yönlendirmesi,
- Dördüncü bölümde; kız öğrencilerin kariyer tercihleri içinde siyasetin bulunma durumu,
- Son bölümde ise; kız öğrencilerin siyasal katılım istekleri ve siyasete güven düzeyleri açıklanmaya çalışılmıştır.

2. Veri Analiz Yöntemi

Beş kısımdan oluşan anket formunda;

- Birinci bölümde; kız öğrencilerin demografik özelliklerini tespiti yönelik sorular,
- İkinci bölümde; ailelerin siyasete ilgisi ile çocuklarını siyasete ve kamu olaylarına ne ölçüde yönlendiklerini tespit etmeye yönelik sorular,
- Üçüncü bölümde; öğretmenlerin siyasete ve kamu olaylarına karşı öğrencilerini ne ölçüde yönlendirdiklerini ve toplumsal faktörlerin etkilerini tespit etmeye yönelik sorular,
- Dördüncü bölümde; kız öğrencilerin kişilikleri ile gelecek yaşamlarında siyaseti bir kariyer olarak tercih edip etmeyeceklerini belirlemeye yönelik sorular,

- Beşinci bölümde; kız öğrencilerin ülkemizdeki siyasi mekanizmaya ne ölçüde güvendiklerini tespit etmek için sorular sorulmuştur.

Toplam 84 sorudan oluşan anket formunda, iki tip soru tarzı tercih edilmiştir. İstatistiki açıdan değerlendirme kolaylığı sağlaması açısından seçmeli sorulara verilen yanıtlar "evet/hayır" şeklinde değerlendirilmiştir. Öğrencilerden konu ile ilgili daha detaylı bilgi almak amacı ile 32 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Açık uçlu sorulara verilen yanıtların araştırmaya öğrencilerin görüşlerini açıklaması açısından katkıda bulunduğu görülmüştür. Açık uçlu soruların değerlendirmesinde aynı cevabı veren öğrencilerin toplam öğrenci sayısına oranı dikkate alınarak genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS programında değerlendirilmiştir. Önermelerin test edilmesi için; T-Testleri, Ki Kare Testleri ve Betimleyici Analizlerden yararlanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak üzere gerekli olan korelasyon analizleri için ise Pearson Korelasyon Matrisi kullanılmıştır.

C. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRME

1. Araştırmanın Demografik Bulguları

Araştırmada ele alınan 342 kız öğrencinin demografik bulguları; doğum yeri, doğum yılı, eğitim almakta görülen bölüm, babanın öğrenim düzeyi ve mesleği, annenin öğrenim düzeyi ve mesleği ile ailenin aylık gelirinden oluşmaktadır.

a. Doğum Yeri Değişkeni

Araştırma sonuçlarına göre, örneklem içinde yer alan 342 kız öğrenciden büyük şehirlerde (Ankara, İstanbul ve İzmir) doğanların sayısı 190 kişidir (%55,5). Manisa ve

Akhisar doğumlu öğrenci sayısı 44 kişidir (%12,9). Diğer illerden gelen öğrenci sayıları oldukça dağınık bir profil oluşturduğundan, bu değişkenleri tek tek vermenin gereksiz olabileceği düşünülmüş ve bu oranlara yer verilmemiştir.

b. Doğum Yılı Değişkeni

Ele alınan 342 kız öğrencinin doğum yılı değişkeni konusunda vermiş oldukları yanıtlar Tablo 6'da gösterilmeye çalışılmıştır.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli 1980	8	2.3	2.4	2.4
1981	3	.9	.9	3.2
1982	15	4.4	4.4	7.7
1983	24	7.0	7.1	14.7
1984	64	18.7	18.9	33.6
1985	63	18.4	18.6	52.2
1986	68	19.9	20.1	72.3
1987	69	20.2	20.4	92.6
1988	24	7.0	7.1	99.7
1989	1	.3	.3	100.0
Toplam	339	99.1	100.0	
Kayıp Cevapsız	3	.9		
Toplam	342	100.0		

Tablo 6: Kız Öğrencilerin Doğum Yılı Gruplaması

Tablo 6 verileri dikkate alındığında, ele alınan 342 kız öğrencinin % 20,4'ünün 1987 yılında doğanlar grubunda yer aldığı yani anket uygulandığı tarihte 19 yaşında ve oldukça genç oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca 1995 yılında yapılan Anayasa Değişiklikleri ile seçme yaşının 21'den, 18'e indirildiği göz önünde bulundurulduğunda bu grubun büyük bir çoğunluğunun (%99,7) yapılacak olan seçimlerde oy kullanabilecek yaşta olduğu ve yapılan araştırmanın genç seçmenlerin bakış açısını yansıtması açısından yararlı olabileceği düşünülmüştür.

c. Bölüm Değişkeni

Ankete katılmış olan 342 kız öğrencinin Celal Bayar Üniversitesi'nde hangi bölümlerde eğitim gördüklerini açıklayan bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	iktisat	167	48.8	49.3	49.3
	maliye	43	12.6	12.7	61.9
	tekstil	65	19.0	19.2	81.1
	bilgisayar prog.	16	4.7	4.7	85.8
	zeytin yetiştiriciliği	48	14.0	14.2	100.0
	Toplam	339	99.1	100.0	
Kayıp	Cevapsız	3	.9		
Toplam		342	100.0		

Tablo 7: Kız Öğrencilerin Eğitim Aldıkları Bölümler

Tablo 7 verileri dikkate alındığında, araştırmaya katılan 342 kız öğrencinin % 49,3'ünün İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümünde, % 12,7'sinin ise Maliye Bölümünde eğitim almakta oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan diğer kız öğrenciler Akhisar Meslek Yüksek Okulu Tekstil, Bilgisayar Programcılığı ve Zeytin Yetiştiriciliği Bölümlerinde eğitim görmektedirler.

d. Kız Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeyi Değişkeni

Ele alınan 342 kız öğrencinin babalarının öğrenim düzeyi Tablo 8'de gösterilmiştir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	ilköğretim	128	37.4	38.9	38.9
	ortaöğretim	103	30.1	31.3	70.2
	yüksek okul	10	2.9	3.0	73.3
	üniversite	84	24.6	25.5	98.8
	yüksek lisans	4	1.2	1.2	100.0
	Toplam	329	96.2	100.0	
Kayıp	Cevapsız	13	3.8		
Toplam		342	100.0		

Tablo 8: Kız Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeyi

Tablo 8 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin babalarının düşük öğrenim düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan 342 kız öğrenciden 128'inin babası ilköğretim mezunudur. Örneklem içinde yer alan kız öğrencilerin içinde 84 kişinin babası üniversite mezunudur.

e. Kız Öğrencilerin Babaları ile İlgili Mesleki Değişken

Uygulanan ankette demografik bilgiler bölümünde kız öğrencilere babalarının mesleği ile ilgili soru sorulmuştur. Kız öğrencilerden büyük bir çoğunluğunun babası emeklidir (%24,6). Örneklem içinde yer alan kız öğrencilerin 57'sinin babası ise serbest meslek çalışandır (%16,7). Kız öğrencilerin babalarının meslekleri ile ilgili verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde örneklem içindeki kız öğrencilerin babalarına ilişkin 37 farklı meslek grubu tespit edilmiştir. Mesleki değişkenler arasında doktor, avukat, öğretmen, şoför, sigortacı, pazarlamacı, eczacı, mimar vb. yer almaktadır. Araştırmaya katkıda bulunan kız öğrencilerden sadece bir tanesinin babası belediye başkanlığı görevini sürdürmektedir.

f. Kız Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeyi Değişkeni

Araştırmaya katkıda bulunan ve örneklem içinde yer alan 342 kız öğrencinin annelerine ait öğrenim düzeyi Tablo 9'da gösterilmiştir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	ilköğretim	182	53.2	55.3	55.3
	ortaöğretim	107	31.3	32.5	87.8
	yüksekokul	3	.9	.9	88.8
	üniversite	36	10.5	10.9	99.7
	yüksek lisans	1	.3	.3	100.0
	Toplam	329	96.2	100.0	
Kayıp	Cevapsız	13	3.8		
Toplam		342	100.0		

Tablo 9: Kız Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeyi

Tablo 9 verileri dikkate alındığında, araştırmaya katılan 342 kız öğrenciden 182 kişinin annesi ilköğretim mezundur. Örneklem içinde yer alan kız öğrencilerin içinde sadece 36 kişinin annesi üniversite mezundur. Örneklem grubunda ele alınan kız öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun daha az eğitilmiş ailelerin çocukları oldukları görülmektedir.

g. Kız Öğrencilerin Anneleri ile İlgili Mesleki Değişken

Araştırmada ele alınan kız öğrencilerden 224'ünün annesi "ev hanımı"dır (%66,7). Örneklem içinde yer alan kız öğrencilerin % 10,8'inin annesi ise emeklidir. Kız öğrencilerin annelerinin meslekleri ile ilgili verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde örneklem içindeki kız öğrencilerin annelerine ilişkin 17 farklı meslek grubu tespit edilmiştir. Bunlar arasında; öğretmen, memur, eczacı, bankacı, doktor, avukat gibi meslekler bulunmaktadır. Kız öğrencilerin ailelerinde her ne kadar daha az eğitilmiş kişiler bulunsun da, toplum tarafından itibar gören mesleklere sahip kişiler de bulunmaktadır.

h. Kız Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Değişkeni

Ankete katılmış olan 342 kız öğrencinin ailelerine ait aylık kazançlarını ifade eden gelir durumu Tablo 10'da gösterilmiştir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	500 YTL'den az	54	15.8	18.4	18.4
	500-999 YTL	83	24.3	28.2	46.6
	1000-1999 YTL	96	28.1	32.7	79.3
	2000-2999 YTL	31	9.1	10.5	89.8
	3000-3999 YTL	17	5.0	5.8	95.6
	4000-4999 YTL	6	1.8	2.0	97.6
	5000 YTL ve üzeri	7	2.0	2.4	100.0
	Toplam	294	86.0	100.0	
Kayıp	Cevapsız	48	14.0		
Toplam		342	100.0		

Tablo 10: Kız Öğrencilerin Ailelerinin Aylık Gelir Durumu

Tablo 10 verileri dikkate alındığında araştırmaya katkıda bulunan kız öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun düşük gelir düzeyine sahip ailelerin üyeleri oldukları tespit edilmiştir. Asgari ücretin 1 Ocak 2006'dan itibaren 16 yaşından büyükler için brüt 531 YTL, net 380,46 YTL olduğu ve 2005 Kasım ayı yoksulluk sınırının 1.893,84 YTL olduğu düşünöldüğünde, ailesinin aylık geliri 2000 YTL altında olan kız öğrencilerin (% 79,3) düşük gelir düzeyine sahip oldukları söylenebilir.

2. Araştırmanın Önermelerine Yönelik Yapılan Analiz Sonuçlarının Genel Bulguları ve Değerlendirilmesi

Yapılan araştırmanın amacı, kadının siyasete katılma isteğini etkilediği düşünölen altı değerşkenin birbirleri üzerindeki etkilerini tespit etmeye yöneliktir. Belirlenen amaca ulaşabilmek için, öncelikle anket formunda yer alan dört bölüm içinde ele alınan soruların ifade ettiği değerşkenler açıklanmaya çalışılacak, sonraki bölümde konu ile ilgili önermelere ve analiz sonuçlarına yer verilecektir.

a. Siyasetle İlgilenen Bir Kişilik Yapısına Sahip Olma Düzeyi

Araştırmada siyasetle ilgilenme düzeyinin kişinin karakteristik özellikleri ile ilgili önemli bir değerşken olduğu düşünölenek, siyasetle ilgilenen ve ilgilenmeyen kişilerin birbirleri arasındaki farklılık bulunmaya çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak anket formunda konu ile ilgili 15 seçmeli soru sorulmuştur. Bu sorulardan 11'ine (%73,33) olumlu yanıt veren kişilerin siyaset ile ilgilenen bir kişilik yapısına sahip olabilecekleri tahmin edilerek bu ayırım yapılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda belirtilen ifadelere olumlu yanıt veren kişilerin siyasetle ilgili bir kişilik yapısına sahip oldukları düşünölebilir. Kişilik yapısını belirlemeye yönelik sorular ile bu sorulara olumlu yanıt verenlerin yüzdeleri belirtildiği gibidir;

- Çocukluk yıllarında her konuda haklarını savunma durumu (%91,3),
- Siyasetle ve kamu sorunları ile ilgilenme (%27,2),
- Bir siyasi partiye kayıtlı olma (%2),
- Gördüğü olumsuzluklara tepkide bulunma (%81,4),
- Protesto eylemlerine katılma (%7,6),
- Siyaset ile ilgili televizyon programları izleme (%80,2),
- Televizyonda siyasetle ilgili programları izleyip yakın çevre ile paylaşma (%85),
- Gazetelerde siyaset ile ilgili çıkan makaleleri okuma (%15,9),
- Siyasete katılma isteği (%5,6),
- Kadınların siyasete katılmalarının gerekli olduğu düşüncesi (%83),
- Siyasete katılmayı kariyer planı içinde görme (%19,3),
- Siyasete katılmada kendine güven (%10,4),
- Siyaset yapabilme yeteneği olduğunu düşünme (%35),
- Siyasi partilerin tüzüklerini bilme (%11,3),
- Kota politikaları konusunda bilgi sahibi olma (%9,6).

Ankete katılan kız öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sadece 4 soruya yüksek oranlarda olumlu yanıt verdikleri görülmektedir. Bu açıdan bir değerlendirme yapılması gerekirse, 342 kız öğrencinin büyük bir çoğunluğunun siyasetle ve kamu sorunları ile ilgili bir kişilik yapısına sahip olmadıkları söylenebilir.

b. Ailenin Siyasetle İlgilenme Düzeyi ile Çocuklarını Siyasete ve Kamu Sorunlarına Yönlendirmesi

Ele alınan örneklem grubundaki kız öğrencilerin siyasetle ve kamu sorunlarıyla ilgilenmelerinde aile faktörünün oldukça etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu amaca ulaşabilmek için anket formunun ikinci bölümünde, kız öğrencilerin siyasetle ilgilenmelerinde "aile" faktörünün etkisini tespit etmek amacı ile 6 seçmeli soru sorulmuştur

Bu sorular arasında;

- Ailede politika ile ilgilenen kişiler ve sayıları,
- Çocukluk döneminde ailede politik olayların konuşulması,
- Konu ile ilgili soru sorulması durumunda alınan yanıtların yeterlilik düzeyi,
- Çocukluk döneminde, siyaset ve kamu olayları ile ilgili kitap okuma alışkanlığı,
- Çocukluk döneminde siyasi düşünceleri açıklama fırsatı,
- Çocukluk döneminde siyasetle ilgilenme konusunda teşvik ve özendirme bulunmaktadır.

b.a. Ailenin Politika İle İlgilenme Düzeyi

Araştırmada ele alınan 342 kız öğrencinin ailelerinde politika ile ilgilenen kişilerin olması durumunda, bu konulara daha yakın ilgi duyabilecekleri, hatta gelecek yaşamlarında aile bireyleri gibi siyasete aktif katılabilecekleri düşünülmüştür. Bu düşünceler ile sorulan soruya yanıt veren kız öğrencilerin %77,7'si ailelerinde siyasetle ilgilenen kişilerin olmadığını söylemişlerdir. Ailesinin siyaset ile ilgilendiğini belirten kız öğrencilerin (%22,3) ailelerinde siyasetle ilgilenenler genellikle babalarıdır (%42,1). Bu kişiler arasında parlamenterler (%5,3), siyasi partilerin il ve ilçe teşkilatları başkanları (%6,6), il ve ilçe meclis üyeleri (%7) bulunmaktadır.

b.b. Ailede Politik Olayların Tartışılma Düzeyi

Ailede politik olayların tartışılmasının bireylerin güncel konularla daha yakından ilgilenmelerine yardımcı olabileceği düşünülebilir. Örneklem gurubundaki 342 öğrencinin %69,8'inin ailesinde, çocukluk dönemlerinden bu yana siyaset ve kamu sorunları ile ilgili konuşmalar yapılmaktadır.

b.c. Siyaset ve Kamu Olayları ile İlgili Sorulara Ailelerin Verdiği Yanıtların Yeterlilik Düzeyi

Ele alınan örneklemdaki 342 kız öğrenciye "siyaset ile ilgili sorular sorduğunuzda yanıt alır mıydınız?" şeklinde soru sorulmuş ve kız öğrencilerden %90,8'i bu soruya olumlu yanıt vermiştir. Verilen yanıtların yeterli düzeyde açıklayıcı olup olmadığını belirlemek amacı ile "aldığınız yanıt sizi tatmin eder miydi?" sorusuna, örneklemin %88,9'u olumlu yanıt vermiştir. Tatmin olmadığını belirten kişilerin (%11,1) %16,5'i "kitap ya da ansiklopediye müracaat ettiklerini", %50,4'ü de "soru sormaya devam ettiklerini" belirtmiştir. Bu durum göstermektedir ki; örneklem gurubundaki kişilerin büyük bir çoğunluğu çocukluk yaşlarından itibaren siyasetle ilgili konulara meraklı oldukları ölçüde aileleri tarafından bilgilendirilmişlerdir.

b.d. Siyaset ve Kamu Olayları ile İlgili Yayınları Takip Etme Düzeyi

Ele alınan örneklemdaki 342 kız öğrenciye çocukluk dönemlerinde siyasetle ve kamu olayları ile ilgili kitap okuma alışkanlığında bulunma durumları sorulduğunda, kız öğrencilerin %87,7'si "hayır" yanıtını vermiştir. Bu konuda kitaplar okuduğunu belirten 42 kişinin %54,5'inin anne ve babaları dışındaki aile büyükleri (anneanne, babaanne, dede gibi) tarafından yönlendirildiği tespit edilmiştir. Bu oldukça ilginç bir bulgudur. Siyasi kitapları okuma alışkanlığını kazandıran aile büyüklerinin yaş düzeyleri (60 yaş üzeri) nedeni ile ülkemizde yaşanan bir çok siyasi olaya (ihtilal, muhtıra) tanıklık etmiş olmalarından dolayı torunlarını yönlendirmiş olabilecekleri düşünülebilir.

b.e. Siyasi Düşünceleri İfade Etme Düzeyi

Ele alınan 342 kız öğrenciye "çocukluk dönemlerinde siyasi düşüncelerini açıklamak için ailelerinin kendilerine fırsat verme durumları" sorulduğunda, bu kişilerden %87,4'ü "evet" yanıtını vermiştir. Olumsuz yanıt veren (%12,6) kız

öğrenciler bunun nedeni olarak; yaşları itibarı ile bu konuları konuşmak için çok genç olduklarını, bu konuları konuşmanın bir yararı olmadığını düşündüklerini belirtmişlerdir.

b.f. Siyaset ile İlgilenmeye Teşvik Edilme Düzeyi

Ele alınan örneklem grubundaki 342 kız öğrencinin "siyaset ile ilgilenme konusunda özendirilme durumu" tespit edilmeye çalışılmıştır. Örneklem %88,6'sı bu konuda teşvik görmediğini belirtmiştir. Aileleri tarafından özendirilen kız öğrencilerin (%11,4) özellikle babaları (%5,8) tarafından destek gördükleri tespit edilmiştir.

Örneklem grubundaki kız öğrencilerin siyasete katılma ve kamu olayları ile ilgilenmelerinde ailelerinin ne ölçüde etkin olduğunu tespit etmek amacı ile yapılan analizde sorulan 7 sorudan (Ailenin politika ile ilgilenme düzeyi, ailede politik olayların tartışılma düzeyi, sorulara verilen yanıtların yeterliliği, alınan yanıtlardan tatmin olma düzeyi, ilgili yayınların okutulması, düşüncelerin ifade edilme özgürlüğü ve siyasetle ilgilenmeye yönlendirme) 5'ine verilen yanıt "evet" ise kişinin ailesi tarafından siyaset ve kamu olayları ile ilgilenme yönünde yönlendirildiği kabul edilmiş ve bu durum Tablo 11'de gösterilmiştir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0.00	250	73.1	89.9	89.9
	1.00	28	8.2	10.1	100.0
	Toplam	278	81.3	100.0	
Kayıp	Cevapsız	64	18.7		
Toplam		342	100.0		

0.00: Aileleri tarafından siyasetle ve kamu sorunları ile ilgilenmeye yönlendirilmeyenler

1.00: Aileleri tarafından siyasetle ve kamu sorunları ile ilgilenmeye yönlendirilenler

Tablo 11: Ailelerin Çocuklarını Siyasetle ve Kamu Sorunlarıyla İlgilenmeye Yönlendirme Durumları

Tablo 11 verileri dikkate alındığında, örneklem grubunun büyük bir çoğunluğunun (%89,9) ailelerinin, siyasete katılma ve siyasi olaylara duyarlı olma konusunda çocukları üzerinde etkili olmadıkları görülmüştür.

c. Eğitimcilerin Kız Öğrencileri Siyaset ve Kamu Olaylarına Yönlendirme Düzeyi

Siyasete katılım isteğini etkileyen önemli bir faktörün, okul yıllarında eğitimcilerin bu konuda öğrencilerini etkilemesi ve yönlendirmesi olduğu düşünülebilir. Anket formunda, bu bölüm ile ilgili 3 seçmeli soru sorulmuştur. Bu sorulardan 2'sine (%66,6) olumlu yanıt verenlerin eğitimcileri tarafından siyasi olaylarla ilgilenmeleri konusunda yönlendirildikleri varsayılmaktadır. Eğitimcilerin kız öğrencileri siyasete ve kamu olaylarına yönlendirme düzeyini belirlemeye yönelik sorular ile bu sorulara olumlu yanıt verenlerin yüzdeleri aşağıda belirtildiği gibidir;

- Eğitimcinin siyasete ve kamu olaylarına karşı duyarlılık düzeyi (%55,9),
- Okulda güncel konuların tartışılma düzeyi (%66,9),
- Tartışma sonucunda çözüm bulma düzeyi (%38,1).

Oranlar göstermiştir ki; kız öğrencilerin büyük bir çoğunluğu eğitimcilerinin siyasete ve kamu olaylarına karşı duyarlı olduklarını düşünmektedirler. Ayrıca kız öğrencilerin büyük bir çoğunluğu okulda güncel konuların tartışıldığını belirtmiştir. Okulda güncel konuların tartışılmadığını söyleyen kız öğrencilerin (%33,1) eğitim kurumlarında siyasetle ilgili tartışmalara girmenin doğru olmadığı düşüncesinde oldukları tespit edilmiştir.

Dikkate alınan üç soruya verilen yanıtlara göre eğitimcilerin siyasete katılma ya da kamu olayları ile ilgili olarak kız öğrencileri etkileme düzeylerini açıklayan betimleyici analiz sonuçları Tablo 12'de gösterilmektedir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0.00	186	54.4	56.4	56.4
	1.00	144	42.1	43.6	100.0
	Toplam	330	96.5	100.0	
Kayıp	Cevapsız	12	3.5		
Toplam		342	100.0		

Tablo 12: Eğitimcilerin Siyasete ve Kamu Olaylarına Yönlendirme Durumu

Tablo 12 verileri dikkate alındığında eğitimcilerin siyasete ve kamu olaylarına karşı duyarlı oldukları, güncel konuları tartıştıkları gözlenmiştir. Ancak öğrencilerin siyasete katılmaları konusunda bir yönlendirmede bulunmadıkları tespit edilmiştir (%56,4).

d. Toplumun Atfettiği Cinsiyet Rolünün Benimsenme Düzeyi

Siyasete katılım isteğinde, toplumun bireylere atfetmiş olduğu cinsiyet rolünün önemli olduğu düşünülebilir. Anket formunda bu konu ile ilgili 6 soru sorulmuştur. Bu sorulardan 4'üne (%75) olumlu yanıt verenlerin toplumda kendilerine atfedilen cinsiyet rolünü kabul etmemiş oldukları varsayılmaktadır. Toplumun atfettiği cinsiyet rolünü benimseme düzeyini belirlemeye yönelik sorular ile bu sorulara olumlu yanıt verenlerin yüzdeleri aşağıda belirtildiği gibidir;

- Üniversite döneminde kadın/erkek ayrımcılığı yaşama durumu (%30,6),
- Kariyer hedefleri arasında siyasetin var olma durumu (%19,3),
- İçinde yaşanılan ortamda siyasetle ilgili konuşmalara katılma düzeyi (%38,3),
- Tartışma ortamlarında düşüncelerini rahatlıkla söyleyebilme (%45,2),
- Siyasetle ilgilenen arkadaş grubunun varlığı (%17,5),
- Ülkemizde yapılan seçimlerde meclise giren parlamenterler arasında kadın-erkek ayrımı yapıldığını düşünme oranı (%55,3).

Dikkate alınan altı soruya yanıt veren kişilerin toplumun kadınlara atfetmiş olduğu cinsiyet rolünü kabul etme düzeylerine ilişkin betimleyici analiz sonuçları Tablo 13'de gösterilmektedir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0.00	300	87.7	92.3	92.3
	1.00	25	7.3	7.7	100.0
	Toplam	325	95.0	100.0	
Kayıp	Cevapsız	17	5.0		
	Toplam	342	100.0		

Tablo 13: Toplumsal Cinsiyet Rolünü Benimseme Durumu

Tablo 13 verileri dikkate alındığında, ele alınan örneklem grubundaki kız öğrencilerin %92,3'ünün toplumun kendilerine atfettiği "kadın" rolünü kabul etmiş oldukları görülmektedir. Örneklemdaki kız öğrencilerin buldukları ortamlarda siyasi sohbet ve tartışmalara katılmaktan hoşlanmamalarının veya çekinmelerinin nedeninin; siyasete olan ilgisizlikleri (kariyer hedefleri arasında siyasetin bulunmaması) olduğu düşünülebilir. Seçim sisteminde kadın-erkek ayrımcılığını kabul etmelerine rağmen bir tepkide ya da girişimde bulunmak istememelerini belirtmeleri ise siyasette kadının yer almasının zorluklarını baştan kabul etmiş olabileceklerini gösterebilir.

e. Seçim Sisteminde Yapılan Düzenlemelerin Siyasal Katılımı Etkileme Düzeyi

Kadının siyasete katılım isteğinde, ülkede uygulanan seçim sisteminde yapılacak düzenlemelerin etkili olabileceği düşünülebilir. Anket formunda konu ile ilgili 5 soru sorulmuştur. Bu sorulardan 3'üne (%60) olumlu yanıt verenlerin, siyasal katılım ve seçim sistemine yönelik düzenlemeler yapılması durumunda siyasete aktif olarak katılmaya olumlu bakabilecekleri varsayılmaktadır. Seçim sisteminde yapılabilecek düzenlemelerin siyasete yönlendirme düzeyini belirlemeye yönelik sorular ile bu sorulara olumlu yanıt verenlerin yüzdeleri aşağıda belirtildiği gibidir;

- Devlete duyulan güven (%83,4),
- Siyasi partilere duyulan güven (%53,7),
- Ülkemizde kadınlara yönelik kota politikaları uygulanmaya başlanmasının kadınların siyasete girmesini teşvik etme durumu (%76,5),
- Kota politikalarının uygulanmaya başlaması ile birlikte mecliste kadın sayısının artması durumunda siyasete ilgi düzeyi (%40,4),
- Siyasi partilerin %25 gibi bir oranda kota uygulaması kararı alması durumunda verilecek oyun değişme durumu (%59,1).

Dikkate alınan 5 soruya yanıt verenlerin seçim sistemi ve siyasal katılıma yönelik yapılacak düzenlemelere karşı gösterdikleri duyarlılığa ilişkin betimleyici analizler Tablo 14'de gösterilmektedir.

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0.00	217	63.5	69.1
	1.00	97	28.4	100.0
	Toplam	314	91.8	100.0
Kayıp	Cevapsız	28	8.2	
Toplam		342	100.0	

Tablo 14: Seçim Sisteminde Yapılan Düzenlemelerin Siyasetle İlgilenmeye Yönlendirme Durumu

Tablo 14 verileri değerlendirildiğinde, örneklem grubunda yer alan kız öğrencilerin büyük bir kısmının (%69,1) seçim sistemi ve siyasi mekanizmaya yönelik düzenlemeler yapılması durumunda bile siyasete ilgi düzeylerinin değişmeyeceği ve siyasete katılma konusunda çekimser kalmaya devam edecekleri görülmektedir.

f. Siyasetçi Kadın Profili

Siyasete katılım isteğinde mevcut siyasetçi profilinin etkili olabileceği düşünülebilir. Örneklem grubunda yer alan kız öğrencilere, siyaset yapan kadınlar hakkında görüşlerini öğrenmeye yönelik 3 soru sorulmuştur. Bu soruların ikisine

(%66,6) olumlu yanıt verenlerin, mevcut siyasetçi kadın profilinden etkilendikleri varsayılmaktadır.

Bu sorular arasında;

- Kadın siyasetçilerin sorumluluklarını yerine getirmeleri (%47,4),
- Siyaset ile uğraşan kadınlar hakkında görüşler (%6,7)
- Siyasetçi kadın profilinin siyasete aktif katılmaya etkisi (%34,9) yer almaktadır.

Dikkate alınan iki soruya yanıt verenlerin mevcut siyasetçi kadın profiline ilişkin görüşleri Tablo 15'de gösterilmektedir.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0.00	311	90.9	95.1	95.1
	1.00	16	4.7	4.9	100.0
	Toplam	327	95.6	100.0	
Kayıp	Cevapsız	15	4.4		
	Toplam	342	100.0		

Tablo 15: Kadın Siyasetçi Profiline İlişkin Durum

Örneklem grubunda yer alan kız öğrencilerden %95,1'i günümüzde siyaset yapan kadınlar hakkında olumlu görüş bildirmemiştir. Sorulan açık uçlu sorulara verilen yanıtlar da Tablo 11 verilerini destekler niteliktedir.

Kız öğrencilerden; "Şimdiye kadar mecliste yer alan kadın siyasetçiler" ile ilgili görüşlerini bildirmeleri istendiğinde, alınan yanıtlar şu şekildedir; *"sorumluluklarının bilincinde değiller, gereksiz işler ile ilgileniyorlar, meclise girince vaad ettiklerini unutuyorlar, mecliste erkekler ile kıyaslandığında pasif kalıyorlar"*.

3. Araştırmanın Önermeleri ve Değerlendirme Sonuçları

Araştırmada siyaset ile ilgilendiği düşünülen kız öğrencilerin, siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenmelerini etkilediği düşünülen altı ana değişkenin birbirleri arasındaki ilişkiyi test edebilmek amacı ile altı önerme ve dokuz alt önermeden yararlanılmıştır. Bir önceki kısımda ankette yer alan sorular ile ilgili açıklayıcı bilgiler verilmiştir, bu başlık altında ise siyasete katılımı etkilediği düşünülen 6 değişkenin birbirleri ile ilişkisi gösterilmeye çalışılacaktır. Oluşturulan ana ve alt önermelerin birbirlerini destekleyen ve güçlendiren faktörler olduğu tahmin edilmektedir.

a. Siyaset ile İlgilenen Kız Öğrenciler ve Siyaset ile İlgilenmeyen Kız Öğrenciler Arasındaki İlişkinin Tespiti

Siyaset ile ilgilenen kız öğrenciler ve siyaset ile ilgilenmeyen kız öğrenciler arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Önerme 1'den yararlanılmıştır.

Önerme 1: “ Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile siyasetle ilgilenmeyen kız öğrenciler arasında kişilik özellikleri açısından farklılıklar vardır .”

Önerme 1'i test edebilmek amacı ile yapılan betimleyici analiz sonuçları Tablo 16'da gösterilmeye çalışılmıştır.

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	0.00	298	87.1	95.8	95.8
	1.00	13	3.8	4.2	100.0
	Toplam	311	90.9	100.0	
Kayıp	Cevapsız	31	9.1		
Toplam		342	100.0		

Tablo 16: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilenme Durumları

Tablo 16 verileri dikkate alındığında, soruya yanıt veren 311 öğrenciden %95,8'inin, siyasetle ilgilenen bir kişilik yapısına “sahip olmadıkları” görülmektedir.

Araştırmada kız öğrencilerin kişilik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular arasında anlamlı bir ilişkinin bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Böylelikle, bu kişilerin hangi nedenlerden dolayı siyasetle daha fazla ilgilendiklerinin ortaya çıkabileceği düşünülmüştür.

Buna göre, siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olan kız öğrencilerin, siyaset ve kamu sorunlarının tartışıldığı televizyon programlarını ne ölçüde izlediklerini belirlemeye yönelik yapılan t-testi sonuçlarına göre p anlamlılık değeri **0.000** olarak tespit edilmiştir. Aynı şekilde siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olan kız öğrencilerin, konuyla ilgili kitaplar okumaları (**.000**), siyasette aktif olan kadın siyasetçilerle ilgilenmeleri (**.006**), siyasi konuların tartışıldığı ortamlarda bulunup, fikirlerini rahatlıkla söyleyebilmeleri (**.000**) ve son olarak da siyasete girme konusunda istekli olmaları (**.000**) arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Önerme 1’de: “Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile siyasetle ilgilemeyen kız öğrenciler arasında kişilik özellikleri açısından farklılıklar vardır” betimlemesine göre, yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda, Önerme 1, kabul edilebilir.

Ayrıca araştırmada Önerme 1’i destekleyeceği düşünülen 4 alt önermeden yararlanılmıştır. Bu önermeler sırasıyla aşağıdaki gibidir.

Önerme 1a : “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile bu konudaki televizyon programlarını takip etme düzeyleri arasında ilişki vardır.”

Bu konudaki soruya olumlu yanıt veren 90 kişiden 55’i televizyonda siyasi tartışma programlarını izlediğini belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili ki-kare testi sonuçları Tablo 17’de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	63.376(a)	3	.000
Benzerlik Oranı	65.024	3	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	57.907	1	.000
Geçerli olay sayısı	333		

Tablo 17: Siyasetle İlgilenme ile İlgili Televizyon Programlarını İzleme İlişkisi

Tablo 17 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile bu konudaki televizyon programlarını takip etme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.000**). Bu durumda, Önerme 1a, kabul edilebilir.

Önerme 1b: “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile ileride siyasete girme düşünceleri arasında ilişki vardır.”

Bu konudaki soruya olumlu yanıt veren 92 kişiden 12'si ileride birgün siyasete girebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili ki-kare testi sonuçları Tablo 18'de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	22.985(a)	3	.000
Benzerlik Oranı	21.639	3	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	13.158	1	.000
Geçerli olay sayısı	338		

Tablo 18: Siyasetle İlgilenme ile İleride Siyasete Girme Düşüncesinin İlişkisi

Tablo 18 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile ileride siyasete girme düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.000**). Bu durumda, Önerme 1b, kabul edilebilir.

Önerme 1c: “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip etme düzeyleri arasında ilişki vardır.”

Bu konudaki soruya olumlu yanıt veren 88 kişiden 35'i gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili ki-kare testi sonuçları Tablo 19'da gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	75.939(a)	3	.000
Benzerlik Oranı	81.535	3	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	20.272	1	.000
Geçerli olay sayısı	334		

Tablo 19: Siyasetle İlgilenme ile Gazetelerde Konu ile İlgili Olay ve Makaleleri Takip Etme İlişkisi

Tablo 19 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip etme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.000**). Bu durumda, Önerme 1c, kabul edilebilir.

Önerme 1d: “Kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri içinde siyasetin bulunma durumu ile gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip etme düzeyleri arasında ilişki vardır.”

Bu konudaki soruya olumlu yanıt veren 3 kişiden 2'si gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip ettiklerini belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili ki-kare testi sonuçları Tablo 20'de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	41.257(a)	6	.000
Benzerlik Oranı	45.252	6	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	13.368	1	.000
Geçerli olay sayısı	334		

Tablo 20: Gelecek Hedefleri İçinde Siyasetin Bulunma Durumu ile Gazetelerde Konu ile İlgili Olay ve Makaleleri Takip Etme İlişkisi

Tablo 20 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri içinde siyasetin bulunma durumu ile gazetelerde konu ile ilgili günlük olay ve makaleleri takip etme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri .000). Bu durumda, Önerme 1d, kabul edilebilir.

Alt önermeler dikkate alınarak yapılan analiz sonuçlarına göre; siyasetle ilgilenen kişilerin genellikle, ilgili televizyon programlarını izledikleri, gazetelerde konu ile ilgili haber ve makaleleri okudukları ve ileride siyasete girmeyi düşündükleri söylenebilir.

b. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Aile İçi Eğitim Arasındaki İlişkinin Tespiti

Kız öğrencilerin siyaset ile ilgilenen bir kişilik yapısına sahip olmaları ile aile içi eğitim arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Önerme 2'den yararlanılmıştır.

Önerme 2: "Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile aile içi eğitim arasında ilişki vardır."

Önerme 2'de, siyasetle ilgili bir kişilik yapısına sahip olan bir bireyin çocukluk döneminden itibaren siyasete katılımını ve duyarlılığını destekleyecek bir eğitim tarzı ile eğitilmiş olmasının etkisi olabileceği düşünülebilir.

Tablo 21'de, kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile aile içi eğitim arasında bir ilişkinin olup olmadığı gösterilmeye çalışılmıştır.

	Aile içi eğitim		
	.00	1.00	
Siyaset ile ilgili kişilik yapısına sahip olma	223	20	243
	9	3	12
	232	23	255
	91.0%	9.0%	100.0%

Tablo 21: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Aile İçi Eğitimin Frekans Tablosu

Tablo 21 verileri dikkate alındığında, siyaset ile ilgili kişilik yapısına sahip olduğu tespit edilen 12 kız öğrenciden 3'ünün aileleri içinde almış oldukları eğitimden etkilenerek, siyasetle ilgilendikleri/ilgilenebilecekleri söylenebilir.

Ayrıca kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olmaları ile aile içi eğitim arasında bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacı ile yapılan ki-kare testi sonuçları Tablo 22'de gösterilmeye çalışılmıştır.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	3.919(b)	1	.048		
Süreklilik düzeltmesi(a)	2.142	1	.143		
Benzerlik Oranı	2.830	1	.093		
Fisher'ın Kesinlik Testi				.082	.082
Doğrusal-Doğrusal İlişki	3903	1	.048		
Geçerli olay sayısı	255				

Tablo 22: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Aile İçi Eğitimin İlişkisi

Tablo 22 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile aile içinde siyasetle ilişkili bir eğitimin verilmesi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.048**). Bu durumda, Önerme 2, kabul edilebilir.

Aile içi eğitimin kişinin siyasetle ilgilenen bir kişilik yapısına sahip olmasına etkisini belirlemeye yönelik genel bulgular dikkate alındığında; aile içinde siyaset ve kamu sorunlarıyla ilgili konuların konuşulması, çocukların konuyla ilgili sorular sorduklarında tatmin edici yanıtların verilmesi, onlara özgürce düşüncelerini açıklama fırsatının sağlanması ile konuyla ilgili kitapların okutulmasına imkan verilerek, çocukların daha fazla bilgi sahibi olmalarının sağlanması; gençlerin gelecek yıllar içerisinde siyasetle ilgilenen bireyler olmalarına imkan verebileceği düşünülebilir.

Önerme 2'yi desteklemek amacı ile oluşturulan Önerme 2a'ya göre:

Önerme 2a: “Kız öğrencilerin ailelerinde politika ile ilgili kişilerin bulunma durumu ile siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenmeleri arasında ilişki vardır.”

Ailelerinde politika ile ilgili kişiler bulunan 76 kişiden 31'i siyasetle ve kamu olayları ile ilgilendiğini belirtmiştir. Tablo 23'de değişkenler arasındaki ki-kare testi analiz sonuçları gösterilmeye çalışılmıştır.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	9.008(b)	1	.003		
Süreklilik düzeltmesi(a)	8.153	1	.004		
Benzerlik Oranı	8.525	1	.004		
Fisher'ın Kesinlik Testi				.004	.003
Doğrusal-Doğrusal İlişki	8982	1	.003		
Geçerli olay sayısı	341				

Tablo 23: Ailede politikayla İlgili Kişilerin Bulunması ile Siyasetle İlgilenmenin İlişkisi

Tablo 23 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin ailelerinde politika ile ilgili kişilerin bulunma durumu ile siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenmeleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.003**). Bu durumda, Önerme 2a, kabul edilebilir.

c. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Seçim Sisteminde Yapılacak Düzenlemeler Arasındaki İlişkinin Tespiti

Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile siyasal katılım ve seçim sisteminde yapılacak düzenlemeler arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Önerme 3'ten yararlanılmıştır.

Önerme 3: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile seçim sisteminde yapılacak olan düzenlemeler arasında ilişki vardır”.

Tablo 24'te Önerme 3'ü test edebilmek amacıyla, değişkenler arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılmıştır.

		Seçim sisteminde yapılacak düzenlemeler		Toplam
		.00	1.00	
Siyaset ile ilgili kişilik yapısına sahip olma	.00	194	88	282
	1.00	10	3	13
Toplam		204	91	295
	% Toplam	69.2%	30.8%	100.0%

Tablo 24: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısı ile Seçim Sistemindeki Düzenlemelerin Frekans Tablosu

Tablo 24 verileri dikkate alındığında siyaset ile ilgili kişilik yapısına sahip olan 13 kız öğrenciden yalnızca 3'ü seçim sisteminde yapılacak olan değişikliklerden etkilenebileceklerini belirtmişlerdir. Bu konu ile ilgili anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan ki-kare test sonuçları Tablo25'de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	.385(b)	1	.535		
Süreklilik düzeltmesi(a)	.098	1	.754		
Benzerlik Oranı	.405	1	.524		
Fisher'in Kesinlik Testi				.761	.391
Doğrusal-Doğrusal İlişki	.384	1	.536		
Geçerli olay sayısı	295				

Tablo 25: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısı ile Seçim Sisteminde Yapılacak Düzenlemelerin İlişkisi

Tablo 25 verileri dikkate alınarak yapılan korelasyon analizleri sonuçlarına göre, kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısı ile seçim sisteminde yapılacak olan ve kadının siyasete aktif katılımını sağlayacak “kota politikaları” arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p anlamlılık değeri **0,535**). Bu durumda, Önerme 3, ret edilebilir.

Önerme3'ü test etmek amacıyla kız öğrencilere sorulan sorulara verilen yanıtlar oldukça ilginçtir; çünkü, örneklem grubunda siyasetle ilgilenmediğini belirten 282 kişinin %65,8'i gelecekte yapılacak seçimlerde kadınların daha fazla parlamentoya girmelerine olanak sağlayacak “kota politikalarının” uygulanması durumunda bile oylarında her hangi bir değişme olmayacağını söylemişlerdir. Sonuçlar oldukça düşündürücüdür; çünkü, anket çalışmasının tamamı kız öğrencilere uygulanmıştır ve siyasetle ilgilenen kız öğrencilerin özellikle siyasette ve parlamentoda daha fazla kadın siyasetçi sayısının olmasını bekledikleri tahmin edilmiştir. Ancak sonuçlar bunun tam tersini göstermektedir. Bu durum, kota politikaları konusunda kız öğrencilerin detaylı

bilgiye sahip olmadıkları şeklinde açıklanabilir.

Ayrıca önerme 3'ü desteklemek amacı ile önerme 3a ve 3b'den yararlanılmıştır.

Önerme 3a: “Kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri arasında siyasetin bulunma durumu ile siyasi parti tüzüklerini bilmeleri arasında ilişki vardır.”

Her seçmenin oy vereceği partinin tüzüklerinde neler yazılmış olduğuna dair bir bilgisi olacağı tahmin edilmektedir. Siyasetle ilgilenen kişilerin ise bu konuda daha hassas olabilecekleri düşünülmesi nedeniyle de gelecek yaşamlarında koymuş oldukları hedefler arasında siyasete katılım kararının da olabileceği varsayılabilir. Bu düşüncelerle kız öğrencilere sorulan soruya olumlu yanıt veren 62 kişiden 19'u siyasi parti tüzüklerini bildikleri tespit edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla yapılan ki-kare testi sonuçları Tablo 26'da gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	28.032(b)	1	.000		
Süreklilik düzeltmesi(a)	25.735	1	.000		
Benzerlik Oranı	22.508	1	.000		
Fisher'in Kesinlik Testi				.000	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	27.948	1	.000		
Geçerli olay sayısı	334				

Tablo 26: Gelecek Hedefleri İçinde Siyasetin Bulunma Durumu ile Siyasi Parti Tüzüklerini Bilme İlişkisi

Tablo verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri arasında siyasetin bulunma durumu ile siyasi parti tüzüklerini bilmeleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.000**). Bu durumda, Önerme 3a, kabul edilebilir.

Önerme 3b: “Kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri arasında siyasetin bulunma durumu ile kota politikalarını bilmeleri arasında ilişki vardır.”

Araştırmada kız öğrencilerin siyasete aktif katılmalarına yardımcı olacağı düşünülen kota politikaları ile ilgili bilgiye sahip olmaları durumunda, gelecek hedefleri arasında siyasete katılma düşüncesinin olabileceği varsayılabilir.

Konuyla ilgili soruya olumlu yanıt veren 63 kişiden 11'i kota politikaları hakkında bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonuçları Tablo 27'de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	29.484(a)	2	.000
Benzerlik Oranı	28.574	2	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	24.808	1	.000
Geçerli olay sayısı	333		

Tablo 27: Gelecek Hedefleri İçinde Siyasetin Bulunma Durumu ile Kota Politikaları Hakkında Bilgi Sahibi Olma İlişkisi

Tablo 27 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin gelecekteki hedefleri arasında siyasetin bulunma durumu ile kota politikalarını bilmeleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.000**). Bu durumda, Önerme 3b, kabul edilebilir. Yani, kota politikaları hakkında bilgisi olan bir kişinin, gelecek hedefleri arasında siyasete katılım söz konusu olabilir.

d.Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Eğitim Sistemi ve Öğretmenler Arasındaki İlişkinin Tespiti

Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile eğitim sistemi ve öğretmenler arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Önerme 4'ten yararlanılmıştır.

Önerme 4: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısı ile eğitim sistemi ve öğretmenler arasında bir ilişki vardır.”

Önerme 4'ü test edebilmek amacıyla yapılan betimleyici analiz sonuçları Tablo 28'de gösterilmeye çalışılmıştır.

	Eğitmenlerin Siyasete Yönlendirme Düzeyi		Toplam
	.00	1.00	
Siyasetle ilgili Kişilik Yapısına Sahip Olma	161	127	288
Toplam	10	3	13
	171	130	301
	56.8%	43.2%	100.0%

Tablo 28: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Öğretmenlerin Siyasete ve Kamu Olaylarına Yönlendirme Yönündeki Tutumlarıyla İlgili Frekans Tablosu

Tablo 28 verileri dikkate alındığında, Siyasetle ilgili kişilik yapısına sahip olduğu tespit edilen 13 kız öğrenciden yalnızca 3'ünün öğretmenleri tarafından siyasetle ve kamu sorunları ile ilgilenmeye yönlendirildikleri tespit edilmiştir. Bu konu ile ilgili anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını tespit edebilmek amacı ile yapılan ki-kare test sonuçları Tablo 29'da gösterilmiştir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	2.240(b)	1	.134		
Süreklilik düzeltmesi(a)	1.465	1	.226		
Benzerlik Oranı	2.398	1	.122		
Fisher'ın Kesinlik Testi				.161	.111
Doğrusal-Doğrusal İlişki	2.233	1	.135		
Geçerli olay sayısı	301				

Tablo 29: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Öğretmenlerin Siyasete ve Kamu Olaylarına Yönlendirmeleri İlişkisi

Tablo 29 verileri dikkate alındığında, eğitimcilerin öğrencilerini siyasete yönlendirme konusunda tutumları ile kız öğrencilerin kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (p anlamlılık değeri **0,134**). Yani, örneklem grubunda siyasetle ilgilenen kişiler bulunsun bile, eğitimcilerin siyasi konularla ilgilenmeleri konusundaki yönlendirmeleri, tek başına kız öğrencinin siyasete katılım isteğinde önemli bir rol sahip olmadığını göstermektedir. Tablo 29'da görüldüğü gibi siyasetle ilgilenen bir kişilik yapısına sahip olan bireylerden sadece %23,07'si eğitimcilerinden etkilendiğini belirtmiştir. Bu durumda, Önerme 4, ret edilebilir.

e.Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Siyasetçi Kadın Profili Arasındaki İlişkinin Tespiti

Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile siyasetçi kadın profili arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Önerme 5'ten yararlanılmıştır.

Önerme 5: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile siyasetçi kadın profili arasında bir ilişki vardır.”

Tablo 30'da siyasetle ilgilenen kız öğrencilerin, siyaset yapan kadın politikacılardan ne ölçüde etkilendikleri gösterilmeye çalışılmıştır.

		Kadın Siyasetçi Profiline İlişkin Düşünceler		Toplam
		.00	1.00	
Siyasetle İlgili Kişilik Yapısına Sahip Olma	.00	274	16	290
	1.00	12	0	12
Toplam		286	16	302
	% Toplam	94.7%	5.3%	100.0%

Tablo 30: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olması ile Siyaset Yapan Kadın Politikacıların Frekans Tablosu

Tablo 30 verileri dikkate alındığında, siyaset ile ilgili kişilik yapısına sahip olduğu düşünülen 12 kız öğrencinin mevcut kadın siyasetçi profilinden etkilenmedikleri tespit edilmiştir. Bu konu ile ilgili anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını tespit edebilmek amacı ile yapılan ki-kare test sonuçları Tablo 31'de gösterilmiştir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	.699(b)	1	.403		
Süreklilik düzeltmesi(a)	.032	1	.858		
Benzerlik Oranı	1.334	1	.248		
Fisher'ın Kesinlik Testi				1.000	.514
Doğrusal-Doğrusal İlişki	.697	1	.404		
Geçerli olay sayısı	302				

Tablo 31: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Siyaset Yapan Kadın Politikacıların İlişkisi

Tablo 31'de, siyasetle ilgilenen kız öğrencilerin, siyaset yapan kadın siyasetçi profilinden ne ölçüde etkilendiklerini belirlemeye yönelik yapılan analiz sonuçları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir (p anlamlılık değeri **.403**). Bu durumda, Önerme 5, ret edilebilir.

Ayrıca bu sonuçları desteklemesi açısından 2 alt önermeden yararlanılmıştır. Önerme 5a ve 5b'de ise, siyasetle ilgilenen kız öğrencilerin, günümüz siyasetçilerinin parlamentoda yüklenmiş oldukları sorumlulukları ne ölçüde yerine getirdiklerine ilişkin bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Her iki önerme de, anlamlı ilişkinin bulunması Önerme 5'i destekler niteliktedir. Yani, kız öğrenciler mevcut siyasetçiler hakkında olumlu/ya da olumsuz düşünceler de, onların sorumluluklarını yeterli ölçüde yerine getirdiklerini/ ya da getirmediğini söyleseler de, bu sonuçlardan etkilenecek, gelecekte siyasete katılım ile ilgili olumsuz bir kaniya kapılmayacak oldukları görülmüştür.

Önerme 5a: “Kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile günümüz kadın siyasetçileri ile ilgili düşünceleri arasında ilişki vardır.”

Bu konudaki soruya olumlu yanıt veren 62 kişiden sadece 3'ü günümüz kadın siyasetçilerini başarılı bulduklarını belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili ki-kare testi sonuçları Tablo 32'de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	14.494(a)	4	.006
Benzerlik Oranı	15.993	4	.003
Doğrusal-Doğrusal İlişki	6.174	1	.013
Geçerli olay sayısı	333		

Tablo 32: Siyasetle İlgilenme Düzeyi ile Kadın Siyasetçiler Hakkında Görüşlerin İlişkisi

Tablo 32 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin siyasetle ve kamu olayları ile ilgilenme durumları ile günümüz kadın siyasetçileri ile ilgili düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.006**). Bu durumda, Önerme 5a, kabul edilebilir.

Önerme 5b: “Kız öğrencilerin günümüz kadın siyasetçilerinin sorumluluklarını yerine getirme düzeyleri ile ilgili düşünceleri ile siyasete girme istekleri arasında ilişki vardır.”

Bu konudaki soruya olumlu yanıt veren 14 kişiden sadece 4'ü siyasetteki kadın profilinden etkilendiklerini belirtmiştir. Ayrıca bu konu ile ilgili ki-kare testi sonuçları Tablo 33'de gösterilmektedir.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık(2-sided)
Pearson Ki-Kare	12.987(a)	4	.011
Benzerlik Oranı	13.100	4	.011
Doğrusal-Doğrusal İlişki	.504	1	.478
Geçerli olay sayısı	326		

Tablo 33: Kadın Siyasetçilerin Sorumluluklarını Yerine Getirme Düzeyi ile Kız Öğrencilerin Siyasete Girme İstekleri İlişkisi

Tablo 33 verileri dikkate alındığında, kız öğrencilerin günümüz kadın siyasetçilerinin sorumluluklarını yerine getirme düzeyleri ile ilgili düşünceleri ile siyasete girme istekleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.011**). Bu durumda, Önerme 5b, kabul edilebilir.

Önerme 5a ve 5b de gösterilmeye çalışılan ilişkiler ile Önerme 5’de açıklanmaya çalışılan ilişkiler arasında bir tezatlık görülebilir. Ancak dikkat edilirse, araştırmada siyasetle ilgilendiği düşünülen kişilerin olumlu ya da olumsuz siyaset yapan kişilerden etkilenmeleri nedeniyle, siyasi aktivitelere katılmak istemeyecekleri düşünülmüş olmasına rağmen, sonuçlar beklenenin tersi çıkmıştır. Örneklem grubunda gelecekte siyasete katılmak isteyeceğini söyleyen kız öğrencilerin, mevcut siyasetçi profilinden hiç etkilenmedikleri gözlemlenmiştir.

f. Siyasetle İlgilenen Kişilik Yapısına Sahip Kız Öğrenciler ile Toplumsal Cinsiyet Rollerindeki İlişkinin Tespiti

Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için Önerme 6’dan yararlanılmıştır.

Önerme 6: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir ilişki vardır.”

Önerme 6'yı test edebilmek amacı ile Tablo 34'de, değişkenler arasındaki ilişki gösterilmeye çalışılmıştır.

		Toplumsal Kültür ve Cinsiyet Roller		Toplam
		.00	1.00	
Siyasetle İlgili Kişilik Yapısına Sahip Olma	.00	276	16	292
	1.00	6	7	13
Toplam		282	23	305
	% Toplam	92.5%	7.5%	100.0%

Tablo 34: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Bir Kişilik Yapısına Sahip Olması ile Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Frekans Tablosu

Tablo 34 verileri dikkate alındığında, siyasetle ilgili kişilik yapısına sahip olduğu düşünülen 13 kız öğrenciden 7'si toplumun kendilerine atfettiği “kadın” rolünü benimsemedikleri görülmektedir.

Değişkenler arasında anlamlı bir ilişkinin bulunma durumunu açıklamak için yapılan ki-kare testi sonuçları, Tablo 35’de gösterilmeye çalışılmıştır.

	Değer	sd	Asimp. Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (2-sided)	Kesin Anlamlılık (1-sided)
Pearson Ki-Kare	41.758(b)	1	.000		
Süreklilik düzeltmesi(a)	35.109	1	.000		
Benzerlik Oranı	21.137	1	.000		
Fisher’ın Kesinlik Testi				.000	.000
Doğrusal-Doğrusal İlişki	41.621	1	.000		
Geçerli olay sayısı	305				

Tablo 35: Kız Öğrencilerin Siyasetle İlgilendiğini Gösteren Bir Kişilik Yapısına Sahip Olmaları ile Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkisi

Tablo 35'deki verilere göre, siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olan kız öğrencilerin, toplumun kendilerine atfettikleri “kadın rolü”ne ilişkin

tutumları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (p anlamlılık değeri **.000**). Bu durumda Önerme 6, kabul edilebilir.

D. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde Türkiye, kadınların başta politika olmak üzere tüm toplumsal süreçlerde ve karar alma mekanizmalarında yeterli oranda temsil edilmemesi ve yine bu süreçlere katılmaması/katılamaması sorunu ile karşı karşıyadır. Demokrasinin en temel iki unsuru olan temsil ve katılımın nüfusun yarısını oluşturan kadınların nezdinde yaşama geçirilememesi sadece kadınlar veya toplumsal bir sorun olan kadın erkek eşitliği açısından değil, aynı zamanda Türk Demokrasisi açısından da büyük bir sorun teşkil etmektedir.

3 Kasım 2002 seçimleri ile oluşan parlamentoda kadın parlamenterlerin oranı sadece %4.4'dür. Bu rakam kadınların parlamentoda temsil oranı %40'lara varan Kuzey Avrupa ülkelerinin bir hayli gerisinde kalmak bir yana, gerek demokrasi gerekse kadınların toplumsal konumu ve kadın erkek eşitliği açısından tarihsel ve kültürel olarak Türkiye'nin gerisinde olan Tunus (%30), Pakistan (%21.6) ve Suriye (%12) gibi ülkelerin de gerisinde yer almaktadır. Ülkemizde siyasal karar organlarında, kadının çok düşük düzeyde temsil ediliyor olmasının önemini koruyan bir konu olduğu söylenebilir. Henüz toplumsal ilişkileri kapsayan geniş kapsamlı eşitlik politikaları ve cinsiyet ayrımını önlemeye yönelik politikalar uygulanmadığı için bu sorun alanı göze çarpmamaktadır. Türkiye, BM'in Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Hakkında Sözleşme'sini (1985) onaylamış olmakla birlikte bu konuda henüz olumlu somut adımlar atmamıştır.

Atatürk, bir çok Batılı ülkeden önce 1924 yılında, Türkiye'de kadının da toplumsal sorunların çözümünde, bir birey olarak kabul edilmesi gerektiğini: *“Kadın ve erkek, ortak bir hedefe ulaşmak için mücadele etmedikçe, o toplum uygarlaşamaz”*

sözleriyle, çok açık bir şekilde belirtmiştir. 1924 yılında, Atatürk'ün öngördüğü reformlar sayesinde, Türk kadınlarına, kamu hizmetlerine katılma ile seçme ve seçilme yolları açılmıştır. Böylelikle, kadınlar, 1930'da belediye seçimlerine, 1934'de genel seçimlere katılma haklarını elde etmişlerdir. 1934 yılında gerçekleşen genel seçimlerde parlamentoya giren 18 kadın milletvekilimiz, kadınların siyaset sahnesine çıkışlarının bir simgesi olma özelliğini taşımaktadırlar. Maalesef Türk Kadını 2002 seçimlerinde 1935'te parlamentoda ilk defa temsil edildiği %4.6'lık oranı aşamamıştır. Ayrıca 28 Mart 2004'te yapılan son yerel seçim sonuçlarına göre seçilen 3225 Belediye Başkanının ancak 18'i, 34477 belediye meclisi üyesinin 834'ü, 3208 İl genel meclisi üyesinin ancak 58'i kadındır. Örtülü kota sisteminin uygulandığı 1935 seçimlerinden sonra geçen 70 yılı aşkın süre zarfında temsil edilme oranı giderek düşen Türk kadınının parlamentoda dünya standartlarında temsilde kritik eşik olarak tanımlanan %30 orana ulaşması yasa ile teminat altına alınmazsa bu şartlar altında imkansız gibi görünmektedir.

Aradan geçen bu süre zarfında kadının siyasal katılımında artış olması gerektiği düşünülürken sonuç bu düşüncenin tam aksini yansıtmaktadır. Bu noktadan hareket ile yapılan bu çalışmanın nihai hedefi, kadının siyasal katılımını etkileyen faktörlerin birbirleri ile ilişkilerini inceleyerek kadının siyasal hayatta daha etkin olabilmesine yönelik öneriler sunabilmektir.

Türk kadınının bugünü ve konumuz gereği siyasete katılımını yorumlamanın en iyi yöntemi, tarihsel süreçte kadının yaşamış olduğu serüvenin izini sürmektir. Türkiye'nin yakın tarihi içerisinde şekillenen siyasal, kültürel ve toplumsal dönüşümlerde, kadının edindiği yeni kazanımları tanımlamanın en etkili yolu, tarihsel perspektifin belirleyiciliğine başvurmaktır.

Bu doğrultuda araştırmanın yazım aşamasında, bir tarih turu yapılmasının en büyük nedeni budur. Ülkemizde kadının konumunu ortaya koyarak, bu değişim sürecinde kadının siyasete neden girmek istemediğinin nedenlerini belirleyebilmek bu

şekilde mümkün olabilecektir.

Bu düşüncelerle yapılan araştırmanın, kız öğrencilerin siyasete katılım konusundaki düşüncelerinin iletilmesinde, demokrasinin temel taşlarını oluşturmada önemli bir zemin hazırlayacağı tahmin edilmektedir. Araştırmada, “kız öğrenciler”in siyasete katılım isteğini etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Bu faktörlerin siyasete katılım isteğinde ne ölçüde etkili olduğunu tespit etmek amacıyla, 6 ana Önerme’den yararlanılmıştır. Oluşturulan modelde, siyasetle ilgilenmeye yönelik bir “kişilik özelliğine sahip olma” boyutu dikkate alınarak değişkenler ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Siyasetle ilgilenmeye yönelik kişilik özelliğini etkileyen faktörler arasında; aile içi eğitim, eğitim kurumları ve öğretmenlerin yönlendirmesi, toplumsal cinsiyet rolü, seçim sistemi ve kadın siyasetçi profili bulunmaktadır.

Araştırmada kız öğrencilerin siyasetle ilgilenen kişilik özelliğine sahip olmalarını etkileyen etmenlerin birbirleri üzerindeki etkileri oluşturulan önermeler yardımıyla ilişkilendirilmeye çalışılmıştır. Sonuçlar göstermiştir ki, bu değişkenlerden her biri kız öğrencilerin siyasetle ilgilenen bir kişilik özelliğine sahip olmalarında tek başına önemli bir role sahip değildir. Oluşturulan önermeler arasında sadece üçü arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Kabul edilen ana önermeler Tablo 36’da gösterilmektedir

KABUL EDİLEN ANA ÖNERMELER
Önerme 1: “Siyasetle ilgilenen kız öğrenciler ile siyasetle ilgilenmeyen kız öğrenciler arasında kişilik özellikleri açısından farklılıklar vardır .”
Önerme 2: "Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile aile içi eğitim arasında ilişki vardır.”
Önerme 6: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir ilişki vardır.”

Tablo 36 : Kabul Edilen Ana Önermeler

Gelecekte herbirinin birer siyasetçi olması için hiçbir engel bulunmayan 342 kız öğrenciden elde edilen bilgilerin değerlendirildiği bu araştırma ile ortaya konulan hedefe ulaşabilmek için oluşturulan altı ana önermeden kabul edilmeyenler Tablo 37'de gösterilmektedir.

KABUL EDİLMEYEN ANA ÖNERMELER
Önerme 3: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile seçim sisteminde yapılacak olan düzenlemeler arasında ilişki vardır”.
Önerme 4: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısı ile eğitim sistemi ve öğretmenler arasında bir ilişki vardır.”
Önerme 5: “Kız öğrencilerin siyasetle ilgilendiğini gösteren bir kişilik yapısına sahip olması ile siyasetçi kadın profili arasında bir ilişki vardır.”

Tablo 37: Kabul Edilmeyen Ana Önermeler

Araştırma sonuçlarına bakıldığında, siyasetle ilgilenen kişilik yapısına sahip kız öğrenciler ile siyasetle ilgilenen kişilik yapısına sahip olmayan kız öğrencilerin farklı karakteristik özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Araştırmanın alt önermelerinin de desteklediği gibi, siyasetle ilgilenen kişilik yapısına sahip kız öğrencilerin; ilgili televizyon programlarını izledikleri, gazetelerde konu ile ilgili makale ve haberleri takip edip arkadaşlarıyla paylaştıkları ve gelecek hedefleri içinde siyasete katılmanın yer aldığı tespit edilmiştir.

Kız öğrencilerin siyasetle ilgili bir kişilik yapısına sahip olmalarında aile içi eğitimin etkili olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, ailesinde siyasetle ilgili kişiler olan, ailesi tarafından siyasetle ve kamu olayları ile ilgili olmaya özendirilen, aile içinde bu konular ile ilgili soru sorduğunda tatmin edici yanıtlar alan kız öğrencilerin siyasetle ilgilenen kişilik yapısına sahip oldukları söylenebilmektedir.

Ayrıca içinde yaşanılan toplumun belirlediği “kadın” rolünün de kız öğrencilerin siyasetle ilgilenmelerinde ya da ilgilenmemelerinde etkili olduğu

belirlenmiştir. Siyasetle ilgilenen bir kişilik yapısına sahip kız öğrencilerin toplumun belirlediği cinsiyet rolünü kabul etmediklerini ve yaşanan kadın-erkek ayrımcılığının farkında olduklarını söylemek mümkündür.

Kabul edilmeyen ana önermelere bakıldığında; kız öğrencilerin siyasetle ilgili bir kişilik yapısına sahip olmaları ile seçim sistemine yapılacak düzenlemeler, öğretmenlerin yönlendirmeleri ve siyasetçi kadın profili arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu sonuçları, alt önermelerin ve açık uçlu sorulara verilen yanıtların da desteklediği gibi; kız öğrencilerin seçim sistemi ve kota politikaları ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmamaları, okulda siyasetle ilgili konuların tartışılmasını olumlu karşılamadıkları ve mevcut siyasetçi kadın profilini yeterince başarılı bulmuyor olmaları ile açıklamak mümkündür.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında kız öğrencilerden yalnızca %4.2'sinin siyasetle ilgilenen kişilik yapısına sahip oldukları görülmektedir. Bu oranın 2002 yılı genel seçimleri sonucunda parlamentoda yer alan kadın millet vekillerimizin oranı (%4.4) ile benzerlik gösteriyor olması oldukça ilginçtir.

Siyasal yaşam dahil, toplumun bütün alanlarına kadın ve erkeğin dengeli katılımı, kadın ve erkek arasında etkin bir fırsat eşitliğinin aile ve çalışma yaşamını da kapsayacak şekilde hayata geçirilmesi demokratik toplumun vazgeçilmez koşuludur. Toplumsal cinsiyet sorunlarının farkında olmak ve bu sorunları en özgürlükçü ve eşitlikçi bir şekilde ortadan kaldırmak, demokrasinin önemli bir boyutudur. Bu nedenle, gerçek ve daha işler bir demokraside kadının konumu erkek ile eşit bir düzeye gelmelidir.

TBMM Kadının Statüsü Araştırma Raporlarından alınan bilgilere göre, ülkemizde kadının siyasete katılımının arttırılmasının ön koşulu olarak her şeyden önce ulusal mekanizmaların çeşitlendirilmesi ve çağdaş ülkelerin uyguladığı tedbirlerin alınması önerilmektedir. Bu tedbirlerden bazılarının şunlar olacağı düşünülmektedir:

- Cinsiyetler arası eşitliğin sağlanmasına yönelik araştırmalar yapmak, öneriler geliştirmek, politikalar oluşturmak ve bu politikaların uygulamalarını denetlemek amacıyla klasik devlet yapısı içinde siyasi ulusal mekanizma olarak tanımlanan kurumların oluşması ve mevcut kurumun teşkilat ve olanaklar açısından geliştirilmesi (örnek alınacak ülke modelleri arasında; Fransa, Hollanda, Federal Almanya, İsvie, İzlanda bulunmaktadır).
- Ayrımcılığın önlenmesine ilişkin politikaların temel ilkeleri ve amaçlarını belirlemek üzere ‘Genel Eşitlik Yasası’ hazırlanması ve buradan hareketle de özel yasalar çıkartarak yasal sistemde ayrımcılık içeren yaklaşımların arındırılmasını amaçlayan reformların yapılması (örnek alınacak lkeler; Danimarka, Norveç, Finlandiya).
- Eşitlik politikalarının hedeflerini, uygulama alanlarını, kaynak kullanımını planlamak ve yönlendirmek üzere ‘Eylem Planları’nın uygulanması.
- Ayrımcılık uygulamalarında ortaya çıkan uzlaşmazlıkları gidermek, Őikayetleri dinlemek, çözüme ulaştırmak ve gerektiğinde cezai yaptırımlara başvurmak üzere, ombudsman sisteminin ortaya çıkarılması (örnek model lkeler; İskandinav lkeleri).
- Yasaların cinsiyetçi ayrımcılığa neden olabilecek hükümlerini yürürlüğe koyabilmek amacıyla cinsler arası eşitlik komisyonları kurulması (örnek alınacak lkeler; İsviçre, Finlandiya, Hollanda, Federal Almanya).
- Uygulanacak politikalara yol göstermek üzere cinsiyetçi ayrımcılığı araştıran kurumların kurulması, üniversitelerde kadın araştırma merkezlerinin daha aktif kılınması.
- Politik katılımın her aşamasında cinsler arası eşitlik politikalarının önemli uygulama alanı olarak yerel ve genel mekanizmalarda sabit veya oranlı kota sistemi veya benzeri destekleyici sistemlerin uygulanması (TBMM. Kadının Statüsü Araştırma Komisyonu Raporu, 1998, s.73-99).

Yukarıda maddeler halinde yazılan rapor, 1998 yılında, Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Işılay Saygın ile Meclis Araştırma Komisyonu Başkanı Lale

Aytaman tarafından, TBMM'ine Türk kadınlarının sorunlarını dile getirmek amacıyla sunulmuş, geniş kapsamlı bir araştırma raporudur. Aradan geçen zaman içerisinde, bu raporun etkileri görülmemiş ve bilinen politikaların sürdürülmesine devam edilmiştir.

Bu önerilerin sonunda, bir konuya daha değinmekte yarar vardır. Bu da, devletin ya da dönem hükümetlerin ve aynı dönemlerdeki kadın milletvekili ve kadın bakanların, kadınlar hakkında bu kadar ayrıcalıklı kararlar almalarına rağmen, Türk kadınlarının bu mücadelede yeteri kadar kendilerine güvenmemiş olmaları ve mücadeleye sahip çıkmamalarıdır. 1935'den günümüze kadar geçen uzun sürede, Türk kadını eğitimi ve kariyeri konusunda, erkeklerle başa baş bir mücadeleye girmiş büyük bir başarı göstermiştir. Ancak aynı mücadeleyi, siyasi alanda ve özellikle de kendi haklarını kazanma konusunda gösterememiş, bir anlamda her zaman ikinci planda kalmayı kabul etmiştir. Böyle bir durumda, kadınların siyasete katılımını teşvik edebilmek, eşitlik ilkelerine çok uymasa da, belirli "fırsat öncelikleri"nin kendilerine verilmesiyle gerçekleşecektir. Son yıllarda, bazı kadınların ve sivil toplum örgütlerinin, kadınların siyasi hayata girmeleri konusunda yaptıkları mücadeleler, muhakkak büyük yararlar sağlayacaktır. Burada en önemli konu, kadının kendine güveninin sağlanmasına yardımcı olmak, onları bilgilendirmek ve haklarını savunmalarında istekli hale getirebilmektir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ADLER N. ve IZRAELİ D., “**Women in Management Worldwide**”, Sharpe, New York, 1988

AKAD M., “**Çoğulcu Demokraside Siyasal İktidar ve Baskı Grupları**”, Z Yayınları, İstanbul, 1979

ALKAN T., “**Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu**”, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981

ALKAN T., “**Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim**”, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1989

ALKAN T. ve ERGİL D., “**Siyaset Psikolojisi**”, Turan Kitabevi, Ankara, 1984

ALMOND G. ve VERBA S., “**The Civic Culture, Political Attitudes and Democracy in Five Nations**”, Princeton University Press, New Jersey, 1963

ALTINAY A., “**Vatan Millet Kadınlar**”, İletişim Kitabevi, İstanbul, 2000

ARAT N., “**Kadın Sorunu**”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1980

ARAT Y., “**The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey**”, New Jersey, 1989

ARIKAN T., “**Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet**”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1984

ARMANER N., “**Atatürk ve Çağdaş Türk Kadını**”(Atatürk Haftası Armağanı), Ankara, 1986

Atatürk'ün Bütün Eserleri, c.18, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2005

BAYKAL D., “**Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi**” Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:302, Ankara, 1970

BERKTAY F., “**Tarihin Cinsiyeti**”, Metis Yayınları, İstanbul, 2003

BERKTAY F., “**Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın**”, Metis Yayınları, 2000

- BİLİR F., “**Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Düşmesi**”, Konya, 2001
- BORA A., İŞAT C., “**Düğüm Bilgisi**”, KA-DER Yayınları, Yalçın Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 2006
- CAPORAL B., “**Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını**”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1982
- CİN H., “**İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme**”, Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları No: 341, Ankara, 1974
- Council of Europe, “**Gender Mainstreaming; Conceptual Framework, Methodology and Presentation of Good Practices**”, Final Report of Activities of the Group of Specialist on Mainstreaming/EG-S-MS(98) 2, Strasburg, 1998
- Council of Europe, “**Women in Politics in the Council of Europe Member States**”, Information Document/Directorate General of Human Rights, Strasburg, 1999
- Council of Europe, (2000a), “**Concil of Europe Activities Since 1995 in the Field of Equality Between Women and Men Related to Strategic Objectives in the Baijing and Vienna Platform for Action**”, EG(99) 10, Strasburg, 2000
- Council of Europe, (2000b), “**Final Report of Activities: Group of Specialist on Positive Action in the Field of Equality Between Women and Men**”, (EG-S-PA), Strasburg, 2000
- Council of European Union Presidency Report, (1999), “**Review of the Implementation by the Member States and European Institutions of Beijing Platform for Action**”, 11829/99 SOC 340, Brussels 8 November 1999
- Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları, “**Kadınlar ve Siyasal Yaşam Eşit Hak-Eşit Katılım**”, Cem Kitabevi, İstanbul, 1991
- ÇAKA C., “**Tarih Boyunca Harp ve Kadın**”,Ankara, 1948
- ÇAKIR S., “**Siyasal Yaşama Katılım Mücadelesinde Türk Kadını**”, Kadınlar ve Siyasal Yaşam, Eşit Hak Eşit Katılım, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları No:4, İstanbul, 1996
- ÇAM E., “**Siyaset Bilimi**”, Der Yayınları, İstanbul, 1984
- ÇAM E., “**Siyaset Bilimine Giriş**”, Der Yayınları, İstanbul, 1987
- ÇAM Esat, “**Siyaset Bilimine Giriş**”, Der Yayınları, (Genişletilmiş 4. Basım), İstanbul, 1995

- ÇİFTÇİ O., **“Yerel Yönetimlerde Temsil”**, TODAİ Yayını 226, Ankara, 1989
- DAVER B., **“Siyaset Bilimine Giriş”**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1968
- DEMİRDİREK A., **“Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının bir Hikayesi”**, İmge Yayınları, Ankara, 1993
- DOĞRAMACI E., **“Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını”**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1993
- DOĞRAMACI E., **“Türk Kadınının Dünü ve Bugünü”**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1989
- DURSUN D., **“Siyaset Bilimi”**, Beta Basım Yayın, İstanbul, 2002
- ECEVİT Y. , TAN M. G., ÜŞÜR S. S. ; **“Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş-Eğitim Çalışma Yaşamı ve Siyaset”**, TÜSİAD, Ankara., 2000
- EROĞUL C., **“Devlet Yönetimine Katılma Hakkı”**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999
- FAROQHI S., **“Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam – Ortaçağdan Yirminci Yüzyıla”**, Çeviren: E. KILIÇ), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998
- FREY F., **“The Turkish Political Elite”**, Cambridge, Mit Press, 1965
- GÖREN Z., **“Farklı Cinslerin Eşit Haklara Sahip Olması”**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:83, İzmir, 1998
- GÖZLER K., **“Anayasa Hukukuna Giriş; Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku”**, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004
- GÖZE A., **“Siyasal Düşünceler ve Yönetimler”**, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2005
- GÜNEY S., **“Yönetim ve Organizasyon”**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001
- GÜZEL M. Ş., **“1908 Kadınları”**, Tarih ve Toplum, Sayı:7, Temmuz 1984
- HUNTINGTON S. P. ve DOMINGUEZ J. I., **“Siyasal Gelişme”**, (Çev. Ergun Özbudun), Siyasi İlimler Derneği Yayınları, Ankara, 1975
- İNAN A., **“Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler”**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981

- İNAN A., “**Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması, Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri**”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982
- KA-DER Yayınları, “**Avrupa Sosyal Politikası ve Kadın Hakları**”, Bay Matbaa, İstanbul, 2005
- KA-DER Yayınları, “**Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Raporu**”, Yalçın Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 2006
- KA-DER Yayınları, “**Erkek Demokrasiden Gerçek Demokrasiye**”, Acar Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 2005
- KALAYCIOĞLU E., “**Çağdaş Siyasal Bilim/Teori Olgular ve Süreçler**”, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1984
- KAPANİ M., “**Politika Bilimine Giriş**”, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996
- KARAM A., “**Women in Parliament: Beyond Numbers, International Institute for Democracy and Electoral Assistance-IDEA**”, Stockholm, 1998
- KILIÇ H., “**Kadının Batı Serüveni I-II-III: Antikçağdan Günümüze Batıda Kadın ve Cinsellik**”, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2000
- KIRKPINAR L., “**Türkiye’de Toplumsal Değişme ve Kadın**”, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001
- KIŞLALI A. T., “**Siyasal Sistemler Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003
- KIŞLALI A. T., “**Siyaset Bilimi**”, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003
- KSSGM Yayınları, “**Kadın 2000: 21. Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış**”, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2000
- KOCATÜRK U., “**Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri**”, Turhan Kitabevi, Ankara, 1984
- KOHLHAGEN N., “**Dünyayı Değiştiren Kadınlar**”, Varlık Yayınları A.Ş., İstanbul, 2004
- KURNAZ Ş., “**Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)**”, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990

- LAWSON K., “**The Human Polity/ A Comparative Introduction to Political Science**”, Houghton Mifflin Company, Boston-Toronto, 1993
- LEWIS B., “**Modern Türkiye'nin Doğuşu**”, Çeviren: M.KIRATLI, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998
- MORGAN, L; H, “**Eski Toplum II**”, Payel Yayınları, İstanbul, 1987
- MOROĞLU N., “**Uluslararası Belgelerde Kadın Erkek Eşitliği**”, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2005
- OCAK A. Y., “**Türkler, Türkiye ve İslam**”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999
- OĞUZKAN T., “**Kadınlarımızın Eğitimi**”, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Aylık Konferansları, 1953 – 1964, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları No:9, Ankara, 1967
- ONAY ÖZKAYA M., “**Cam Tavanı Kıran 100 Türk Kadını**”, Celal Bayar Üniversitesi Yüksek Öğretim Vakfı Yayınları, Manisa, 2003
- ORTAYLI İ., “**İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**”, Hil Yayınları, İstanbul, 1995
- ÖZBUDUN E., “**Türkiyede Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:363, Ankara, 1975
- ÖZTEKİN A., “**Siyaset Bilimine Giriş**”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001
- ÖZÜARMAN T., “**Türkiye'nin Batılılaşma ve Demokratikleşme Açmazı**”, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1998
- PARMAKSIZOĞLU İ., “**İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler**”, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971
- PEİRCE L., “**Harem-i Hümayun; Osmanlı İmparatorluğunda Hükümranlık ve Kadınlar**”, Çeviren: A. Berktaş, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1991
- SAKAOĞLU N., “**Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992
- SANCAR ÜŞÜR S. ve vd, “**Bir de Buradan Bak**”, KA-DER Yayınları, Yalçın Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara, 2006
- SANCAR ÜŞÜR S., “**Siyasal Yaşam ve Kadınlara Destek Politikaları**”, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1997

SÜRELSAN İ. B., **“Türk Kadın Bestekarıları”**, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Aylık Konferansları, 1953 – 1964, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları No:9, Ankara, 1967

TATAR T., **“Siyaset Sosyolojisi”**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1997

TAŞKIRAN T., **“Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları”**, T.C. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları No:5, Ankara, 1973

TBMM Kadının Statüsünü Araştırma Komisyonu Raporu, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Takav Yayıncılık, Ankara, 1998

TEKELİ Ş., **“Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat”**, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982

TEZİÇ E., **“Anayasa Hukuku”**, İstanbul, 1997

TOKGÖZ O., **“Siyasal Haberleşme ve Kadın”**, A.Ü.S.B.F Yayını, Ankara, 1979

TURAN İ., **“Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış”**, Der Yayınevi, İstanbul, 1976

TÜSİAD, **“Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş”**, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul, 2000

UNDP, **“Human Development Report”**, Ankara, 1995

UNDP, (2000a), **“Human Development Report”**, New York, 2000

UNDP, (2000b), **“Women's Political Participation and Good Governance: 21st Century Challenges”**, New York, 2000

UNESCO, **“Guidelines on Gender-Neutral Language”**, Paris, 1999

UNICEF/UNIFEM, **“Convention on the Elimination of All Forms Of Discrimination Against Women”**, New York, 1995

UNICEF/UNIFEM, **“Progress of The World's Women 2000, Biennial Report”**, (Co. Diane Elson), New York, 2000

UNITED NATIONS, (1995a), **“Women: Looking Beyond 2000”**, New York, 1995

UNITED NATIONS, (1995b), **“The Advancement of Women, 1945-1995, Department of Public Information”**, New York, 1995

VELİDEDEOĞLU, H. V., “**Türk Kadınının Eski ve Yeni Hukuktaki ve Gerçek Hayattaki Durumu**”, İEE Yayını, İzmir, 1968

YARAMAN A., “**Resmi Tarihten Kadın Tarihine**”, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001

YARAMAN A., “**Türkiyede Kadınların Siyasal Temsili**”, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1999

YENAL E., “**Osmanlı Başkenti, Osmanlı Kenti Bursa, Bir Masaldı Bursa**”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996

YILMAN M., “**Demokrasimizin Kültürel Temelleri**”, Reform Matbaası, İzmir, 1994

YÜCEL E., “**Osmanlı Tarihinde Vakıf Yapan Kadınlar**”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:7, Sayı:1, Şubat 1991

ZİHNİOĞLU Y., “**Bir Osmanlı – Türk Kadın Hakları Savunucusu Nezihe Muhiddin**” Tarih ve Toplum C.31, Sayı:183, Mart 1999

MAKALELER

ABADAN UNAT N., “**Toplumsal Değişme ve Türk Kadını**”, Türk Toplumunda Kadın, (der.) Abadan-Unat N., Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara, 1978

AKKAYA R., “**Siyasal Katılım ve Siyasal İlginin Zayıflaması**”, Argumentum, Yıl: 4-5, Sayı: 44, 1994

ARAT Y., “**Türkiye’de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rollerini 1934-1980**”, Ekonomi ve İdari Bilimler Dergisi, c.1, Ankara, 1987

ARAT Z. F., “**Kemalizm ve Türk Kadını**”, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler-Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998

AYATA GÜNEŞ A., “**Laiklik Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset**”, 75. Yılda Kadınlar ve Erkekler-Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998

AYATA GÜNEŞ A., “**Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı**”, (Der. Şirin TEKELİ) “1980’ler Türkiye’de Kadın Bakış Açısından Kadınlar”, Ankara, 1995

BACACI VAROĞLU D., “**Örgütsel Yaşamda Toplumsal Cinsiyet Rollerini**”, (Ed. Salih GÜNEY), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001

BALAY B., “**KA-DER Bağlamında Kadınların Adaylığı: Belirginleşen Strateji ve Politikalar**”, 4. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı – Ege Kadın Araştırmaları Derneği Yayını, Bornoca Can Ofset, İzmir, 1998

BALAY B., “**Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili ve Seçmen Kadınların Siyasete Bakışı**”, 4. Ulusal Kadın Çalışmaları Toplantısı – Ege Kadın Araştırmaları Derneği Yayını, Bornova Can Ofset, İzmir, 1998

BASOW S. A., “**Gender Roles Women's Studies Encyclopedia**”, Cilt:1, Peter Bedrick Books, New York, 1991

BERKTAY F., “**Türkiye’de Kadın Hareketi**”, Türkiye’de Kadın Hareketinin Kurumsallaşması, Fırsatlar ve Rizikolar (Haz. M. Akkent) Metis Yayınları, İstanbul, 1994

BROWN K., “**Realising Muslim women's rights: The role of Islamic identity among British Muslim women**”, Women's Studies International Forum, Volume 29, Issue 4, July-August 2006

EROĞUL C., “**Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-71**”, Geçiş Sürecinde Türkiye”, Der.: İrvin Cemil SCHİCK – Ertuğrul Ahmet TONAK, Bilim Dizisi:2, Belge Yayınları, İstanbul, 1998

KIŞLALI A. T., “**Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri (Bir Alan Araştırması)**”, A.Ü.S.B.F. Dergisi, Mart-Aralık 1976, Cilt:31, No:1-4, Ankara, 1976

KOSSENDEY T., “**Almanya’da Kadın Kotası ve Nisabı**”, Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:86, İzmir, 1998

LINDSEY C. P. ve PASQUALİ J. M., “**The Wounded Feminine: From Organizational Abuse to Personal Healing**”, Business Horizons, Mart- Nisan, 1993

MUMCU A., “**Türk Kadınının Hukuksal Kimliğini Kazanması Sorunu**”, Farklı Cinslerin Eşitliği Sempozyumu, Dokuz Eylül Üniversitesi Huku Kafültesi Yayınları, No:86, İzmir, 1998

ONAY ÖZKAYA M., “**Fırsat Eşitliği Yerine Fırsat Önceliği ve Toplumsal Adalet Açısından Yeniden Eşitlik**”, (Makale haline getirilmiş, gönderilmeyen hazır makale)

OTHMAN N., “**Muslim women and the challenge of Islamic fundamentalism/extremism: An overview of Southeast Asian Muslim women's struggle for human rights and gender equality**”, Women's Studies International Forum, Volume 29, Issue 4, July-August 2006

PİŞKİNSÜT S., “**Karar Alma Mekanizmalarında Eşitlik**”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:86, İzmir, 1998

SAKALLIOĞLU C. Ü., “**Siyasette Liderlik Anlayışı ve Parti içi Demokrasi**”, 5. Ulusal Kalite Kongresi, 2001

TEZLER

COŞKUN E., “**Türkiye'de Siyasal Kimlik ve Siyasal Bir Aktör Olarak Kadın**”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2001

SÖNMEZ S., “**Türkiye'de Siyasal Kültürün Siyasal Katılmaya Etkileri**”, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2004

İNTERNET KAYNAKLARI

APATAY Ç., “**Atatürk Türkiye'sinin Türk Kadını'na Kazancı**”, 1996, <<http://www.mustafakemal.net/kadin.htm>> (Erişim Tarihi, 10.02.2006)

BORA A. ve ÜSTÜN İ., “**Sıcak Aile Ortamı – Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler**”, Tesev Yayınları, 2005, <<http://www.tesev.org.tr>> (Erişim Tarihi, 12.12.2006)

TAŞAR M., **8.3.1991 Tarihinde Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle Türk Kadınlar Birliği'ne sunulan tebliğ**, <<http://www.mustafatasar.gen.tr/yayinlar/tasar2000/19.htm>> (Erişim Tarihi, 10.02.2006)

“**Seçim Yılı ve Cinsiyete Göre Parlamenter Sayısı**”, <<http://www.die.gov.tr>> (Erişim Tarihi, 01.03.2005)

<<http://www.ipu.org>> (Erişim Tarihi, 01.03.2005).

<<http://www.kssgm.gov.tr/cedawrapor.html>> (Erişim Tarihi, 10.05.2005)

KA-DER, “**Kadın Erkek Eşitliği ve Eşitlik için Kota Politikaları**”, Ankara, 2000
<<http://eski.ucansupurge.org/newhtml/kazan/kota.php>> (Erişim Tarihi, 14.05.2005)

Kadın Sorunlarına özüm Arayışı Kurultayı, Siyasette ve Karar Alma Süreçlerinde Kadın alışma Grubu, İstanbul, 14-15 Haziran, <http://www.kader.org.tr/raporlar/siyasette_kadin.doc> (Erişim Tarihi, 12.05.2005)

“**Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi**”, <[http://www.tugiad.org.tr/bultendosya / Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi.doc](http://www.tugiad.org.tr/bultendosya/SiyasiPartilerveMilletvekiliSeimi.doc), 2004> (Erişim Tarihi, 11.10.2006)

TÜRK S. H. ve TUNCER E., “**Türkiye için Nasıl Bir Seçim Sistemi**”, TESAV Yayınları, Ankara, 1995,< <http://www.belgenet.com/secim/secim-06.html>> (Erişim tarihi, 13.02.2007)

Ek – 1: Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı Anketi

Sayın Katılımcı,
 Bu anket, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde bulunan İşletme Anabilim Dalına bağlı olarak yapılan bir Yüksek Lisans Tezinde kullanılmak üzere hazırlanmıştır.
 Beş bölümden oluşan anket çalışmasının birinci bölümünde demografik özellikleriniz ile ilgili sorular, diğer bölümlerde ise üniversitede okuyan bayan öğrencilerin siyaset ile ilgili düşüncelerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır.
 Soru formunun üzerine kimliğinizi yazmayınız. .
 Katılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Sinem KABASAKAL

A. DEMOGRAFİK BİLGİLER

- 1.Doğum Yeriniz.....
- 2.Doğum Tarihiniz .....
- 3.Hangi bölümde okuyorsunuz.....
- 4.Babanızın eğitim durumu/mesleği .....
- 5.Annenizin eğitim durumu/mesleği .....
- 6.Ailenizin aylık geliri .....

B.AİLENİN SİYASETE İLGİSİ, SİYASETE VE KAMU SORUNLARINA YÖNLENDİRİLME

- 1.Ailenizde politikayla ilgilenen kişiler var mı?
 a. Evet b. Hayır
- 2.Evetse, kimler?
 a. Baba b. Anne c. Dede d. Amca e. Dayı f.Diğer.....
- 3.Hangi görevlerde bulunmuşlar?
 a. Parlamenter b. Bakanlık c. İl ve ilçe teşkilatı başkanı
 d. Delege e. İl/ilçe meclis üyesi f.Diğer.....
- 4.Çocukluk dönemlerinizde, ailede politik sorunlar/ kamu sorunları yanınızda konuşulur muydu?
 a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 5.Bu konularla ilgili, bir soru sorduğunuzda yanıt alır mıydınız?
 a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 6.Evetse, bu sizi tatmin eder miydi?
 a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 7.Hayırsa, ne yaptınız?
 a.Öğrenmek için, bir kitaba yada ansiklopediye bakardım.
 b.Soru sormaya devam ederdim.
 c.Diğer.....

- 8.Çocukluk dönemlerinizde, siyasetle/kamu sorunları ile ilgili kitap okur muydunuz?
a. Evet b. Hayır
- 9.Evetse, bu alışkanlığı size kim verdi?
a. Baba b. Anne c. Aile büyükleri (diğer) .....
- 10.Çocukluk dönemlerinizde, siyasi fikirlerinizi/düşüncelerinizi açıklamak için, aileniz size bir fırsat verir miydi?
a. Evet b. Hayır c.Bazen
- 11.Hayırsa, neden?.....
- 12.Çocukluk dönemlerinizde, hakkınızı her zaman her konuda savunduğunuzu düşünür müydünüz?
a. Evet b. Hayır c. Bazen
- 13.Hayırsa, neden .....
- 14.Çocukluk dönemlerinizde, siyasetle ilgilenme konusunda birileri tarafından özendirildiniz mi?
a. Hayır b. Baba c. Anne d. Aile büyükleri (diğer) ....
- 15.Ailenizde bir kız çocuk olmanın farklılığını yaşadınız mı?
a. Evet b. Hayır
- 16.Evetse, ne tip davranışlarla karşılaştınız
.....
- 17.Hayırsa, neden böyle olduğunu düşünüyorsunuz
.....

C.OKULUN, SİYASETE/KAMU OLAYLARINA ETKİSİ

- 1.Siyasetle/ kamu olaylarıyla ilgileniyor musunuz?
a. Evet b. Hayır
- 2.Evetse, bu hangi dönemlerde (yaşlarda) başladı.....
- 3.Bir partiye kayıtlı mısınız?
a. Evet b. Hayır
- 4.Hayırsa, neden.....
- 5.Evetse, hangi görevlerde bulunuyorsunuz?
a.Sadece üyeyim
b.Yönetimdeyim
c.Diğer.....
- 6.Okul öğretmenlerinizin siyasete ve kamu olaylarına karşı duyarlı olduklarını düşünüyor musunuz?
a. Evet b. Hayır
- 7.Okulda, güncel konuları tartışıyor musunuz?
a. Evet b. Hayır
- 8.Hayırsa, neden .....
- 9.Evetse, bu tartışmaların bir sonucu yada çözümünü yapabiliyor musunuz?
a.Bir sonuca varabiliyoruz.
b.Her zaman tartışma ile bitiyor.
c.Diğer .....

- 10.Gördüğünüz olumsuzluklara bir tepkide bulunur musunuz?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 11.Evet yada kısmen ise, ne tip tepkilerde bulunursunuz?
a.Protesto ederim.
b.Pankart asarım.
c.Okul yönetimine giderim.
d.Diğer .....
- 12.Hayatınızda hiç protesto eylemine katıldınız mı?
a. Evet b. Hayır
- 13.Evetse, hangi konuda.....
- 14.Televizyonlarda, siyasi tartışma programlarını izler misiniz?
a. Evet B. Kısmen c. Hayır
- 15.Evetse, bunu sonra arkadaşlarınızla paylaşır mısınız?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 16.Oy kullandınız mı?
a. Evet b. Hayır
- 17.Üniversitede/geçmiş yaşamınızda, kadın-erkek ayrımcılığı yaşadınız mı?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 18.Evetse, hangi konularda yaşadınız?
.....
- 19.Evetse, bu hangi yaş dönemlerindeydi.....
- 20.İleride bir gün siyasete gireceğinizi düşünüyor musunuz?
a.Evet, kesinlikle
b.Kararsızım
c.Hayır, kesinlikle
d.Diğer .....
- 21.Kadınların siyasete girmesi gerektiğini düşünüyor musunuz?
a.Evet, kesinlikle
b.Kararsızım
c.Hayır, kesinlikle
- 22.Önemsiyorsanız, neden böyle düşündüğünüzü söyler misiniz? .....

D. KADININ KARIYER TERCİHİ İÇİNDE SİYASET

- 1.Okulu bitirdiğinizde mesleki hedefiniz nedir?
.....
- 2.Bu hedef içinde, siyaset var mı?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır
- 3.Hayırsa, neden , bir engel mi var?
.....
- 4.Evetse, ne zaman girmeyi düşünüyorsunuz?
.....
- 5.Siyaset/kamu olaylarına karşı duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?
a. Evet b. Kısmen c. Hayır

6.Evetse, ne ölçüde?
.....

7.Hayırsa, neden?
.....

8.Siyaset hakkında neler düşünüyorsunuz? Sizce siyaset nedir?
.....

9.Gazetelerde günlük olayları/siyasetle ilgili yazıları/makaleleri okur musunuz?

a.Her gün takip ederim.

b.Vakit bulamıyorum.

c.Siyaset ilgi alanım olmadığından, okumuyorum.

d.Diğer.....

10.Bulduğunuz ortamlarda siyasetle/güncel sorunlarla ilgili tartışmalar/konuşmalar yapılır mı?

a.Evet, tartışmalara katılırım ve dinlerim.

b.Hayır, konu ile ilgilenmediğimden dinlemem.

c.Diğer.....

11.Tartışmalara katılırsanız, düşüncelerinizi rahatlıkla söyleyebilir misiniz?

a. Evet, her zaman b. Kısmen, bazı zamanlarda susarım c. Hayır, bazı sakıncalar yaratabilir

12.Yanıtınız kısmen yada hayır ise ne gibi sakıncalarla karşılaşabilirsiniz?
.....

13.Çevrenizde siyasetle aktif olarak ilgilenen bir kız arkadaşınız var mı?

a. Evet Hayır

14.Evetse, onu hangi ölçülerde destekliyorsunuz?

a.Sık sık telefonla ararım.

b.Onun gittiği yerlerde yalnız bırakmam.

c.Diğer.....

15.Sizce, siyasette ideal bir kadın tipi nasıl olmalıdır?
.....

16.Şimdiye kadar, meclise giren milletvekilleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
.....

17.Onların, bu sorumluluğu yerine getirdiklerini düşünüyor musunuz?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

18.Kısmen ve hayırsa, neden
.....

19.Şu günlerde, siyasetle uğraşan kadınlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

a.Çok başarılı

b.Çok yetersiz

c.Çok hırçın

d.Çok başarısız

e.Diğer.....

20.Siyasetteki bu kadın profili, sizin siyasete girmenizde yada girmemenizde etkili mi?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

21.Siyasete girme konusunda kendinize ne ölçüde güveniyorsunuz?

a.Kesinlikle çok güveniyorum.

b.Emin değilim

c.Kesinlikle, yapamam.

22.Siyaset yapabilme yeteneğiniz olduğunu düşünüyor musunuz?

a. Evet b. Hayır

23.Kişisel kariyerinizle ilgili bir sıralama yapsaydınız, nasıl bir sıralama yapardınız?

( ) Mesleki kariyer

( ) Çocuklar

( ) Eş

( )Siyaset

E.KADINLARIN SİYASETE GÜVENİ

1.Devlete güvenir misiniz?

a. Evet b.Kısmen c. Hayır

2.Kısmen yada hayırsa neden, hangi konularda?

3.Siyasi partilere güvenir misiniz?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

4.Hayırsa, neden?

5.Siyasi partilerin tüzüklerini bilir misiniz?

a. Evet b. Hayır

6.Ülkemizde, seçimlerde kadın ve erkek seçmenler arasında bir ayrımcılık yapıldığını düşünüyor musunuz?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

7.Kota politikaları hakkında bir bilginiz var mı?

a. Evet b. Kısmen c. Hayır

8.Ülkemizde kota politikaları uygulanmaya başlarsa, kadınların siyasete girmesini teşvik edeceğini düşünüyor musunuz?

a.Kesinlikle, teşvik edecektir.

b.Hayır, bir değişme olmayacaktır.

c.Diğer.....

9.Hayırsa, neden?

10.Kota politikalarının gündeme gelmesiyle, mecliste kadın sayısı artacaktır. Böyle bir durumda, siyasete ilgi düzeyiniz değişir mi?

a. Evet b. Hayır

11.Daha fazla sayıda kadının meclise girmesi, siyasete ne kazandırır?

12.Gelecek seçimlerde, siyasi partiler kota politikalarını gündeme getirip, % 25 gibi bir oranda “kota” uygulaması kararı alsalar ve bunu başarsalar, vereceğiniz oy değişir mi?

a. Evet b. Hayır

13.Hayırsa, neden?

.....
14.Sizin gibi üniversite eğitimi alan bir bayanın, siyasi arenada bulunmasının gerekli olduğunu düşünüyor musunuz?
a. Evet b. Hayır